per quæstiones: item [illegible] argu-
num Rhetoricarum, rem omnem breuiter exp[illegible].

Accessit Christophori Hegendorphini Epistolas conscribendi Methodus.

Hac æditione longè quàm antea emendatior.

LONDINI

Ex officina typographica Richardi Field. 1592.

Sayon

AD SCHOLÆ TRAIECTINÆ ſtudioſam iuuentutem.

QVAS ante annos (ni fallor) decem de ſcribendis Epiſtolis præceptiones rudibus id temporis meis auditoribus craſſa (quod aiunt) Minerua dictaui, denuò vobis auctiores, ſtudioſi adoleſcentes, prælio mandatas offerimus: vt ad rem non modò vtilem, verumetiam maximè neceſſariam, nouis his (quanquam triuialiter ſcriptis) Incubratiunculis, poſt prima Grammatices præcepta excitemini. Inter varia ſiquidem ſcholæ noſtræ exercitia, nullum eſt, meo iudicio, ad quod magis non tam excitandi, quàm etiam in rem veſtram vrgendi eſtis, quàm ad Epiſtolas ſedulò ſcribendas, iuſto artificio componendas. Laudantur (& quidem non immeritò) qui ad vnguem grammatices præcepta callere, qui multas Ciceronis & aliorum paginas memoriter recitare, ſed etiam componere nituntur, quibus tamen omnibus quantumuis ſtudioſis longè eos præfero, qui totis ingenij ſui neruis Epiſtolæ ſtudent citra barbariem doctè & eleganter componendæ. Hoc enim exercitio rectius peruenitur ad ſtudij bonarum literarum ſcopum, hoc eſt, ad rectam dicendi & ſcribendi rationem, ſine qua neminem (quantumlibet de cæteris glorietur) eruditum iudicare ſolemus. Hoc quoque exercitio non modò tuas, quiſquis es, aptè & expeditè ſcribes literas, verumetiam aliorum doctorum pariter & indoctorum, qui ad te ſcripturi ſunt, Epiſtolas facilè iudicabis. Vide præterea, quàm hoc cæteris ſcholaribus exercitijs præſtet, quòd omnium fermè reliquorum vſus poſt ſcholaſticam palæſtram ceſſet, huius autem perſeueret. Quis eſt enim, qui non crebrò aut ſcripturus, aut ſcriptas accepturus eſt literas? Et quis eſt, qui car-

mine poſt ſcholas non ſubinde animi gratia vti conſueuit? Quemadmodum igitur hactenus bonarum literarum candidati Proſodia noſtra ad.uti ſtuduiſtis alacriter verſibus ſcribendis: ita nunc non minori ſolicitudine & alacritate harum præceptionum noſtrarum adminiculo ſtudere Epiſtolis docte ſcribendis, & tandem experiemini, quòd nihil vnquam in ludo literario vtilius & magis neceſſarium tractaueritis. Valete: & veſtris vltrò commodis & vtilitatibus conſulenti Macropedio auſcultate. Et vt hoc quoq; adijciam, vobis dicatus hic liber, habebit duas partes: Prior Inuentionem rhetoricam, adeoque Epiſtolicam: poſterior Diſpoſitionem & Elocutionem tractabit. Rurſus Valete.

PRIOR

PRIOR PARS DE INVENTIONE RHETORICA.

QVID EPISTOLA, ET QVALEM esse oporteat.

CVm sit Epistola præcipuè familiaris, absentium amicorum quasi mutuus sermo, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, quod est mitto, aut per literas absenti aliquid significo, talem eam esse oportet, quales sunt amicorum mutuæ confabulationes. Amet igitur characterem humilem, proximeque ad comicam phrasin accedentem, &(vt planius dicam,)simplicem, festiuam, dilucidam, minimeque fucatam scribendi rationem, quæ suam tamen elegantiam non negligat. Quæ res doctissimorum magis obseruatione, quam scholaribus præceptis acquiritur. Cùm sint enim tria tum dicendi, tum scribendi genera: Sublime videlicet, quod crebris figuris adornatum rebus heroicis conuenit, vt in Tragœdijs: Humile, quod citra fucum & magnificũ cultum humi serpere videtur, vt in Comœdijs: Mediocre, quod medio modo se vtriq; attemperat, vt in Historijs: nemo hæc melius dignoscere valet, quàm qui doctissimorum scriptorum diligẽs obseruator est. Quod autem ad rectam Epistolarum

compositionem attinet, secundum Rhetoricum artificium Inuentionem, Dispositionem & elocutionē, paucis præceptis explicare studebimus. Nō secus enim in Epistola, quàm in oratione rhetorica, primùm per Inuentionem excogitandum est, quid sit scribendum: deinde curandum, quomodo inuenta sint disponenda: tertio quomodo dispositа sint aptis verbis & sententijs eloquenda, satagendum est.

Partes Epistolæ duplices.

PArtes Epistolæ easdem ferè tradunt nonnulli, quas rhetores orationi rhetoricę Præscribunt, quæ sunt Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, & peroratio. Verùm cùm Epistolaris compositio oratione rhetorica sit multò liberior, nec eisdem legibus perpetuò astringatur, nos illis subinde dissimulatis, alias pro diuersis Epistolarum generibus præscribemus, congruisque tum præceptis, tum exemplis illustrabimus: nihilominus tamen paulò etiam prænominatas rhetoricæ orationis partes exposituri. In primis igitur hoc aduertendum, quòd quædam sunt Epistolarum partes generales, omnibus ex æquo Epistolis conuenientes, vt Salutatio, Valedictio, & Superscriptio, de quibus primùm paucula præcipienda sunt. Nam speciales, non nisi specialibus, seu singulis Epistolarum generib. propositis, tractari possunt.

De

De ſalutatione.

IN ſalutatione hoc obſeruandum eſt, vt à tertia ſcribentis perſona incepta, ad tertiam, eius videlicet ad quem ſcribitur, quaſi à tabellario pronuncietur, procedat, hoc modo: Tullius Curioni ſalutem dicit. Item adiunctis prænomine & cognomine ſic: Mar. Tull. Lentulo proconſuli ſalu. d. Aut Pliniano more Pronomine addito: Cic. Lentulo ſuo ſalut. d. In his ſalutandi formulis (vt vides) perſona ſcribentis nominandi, & alterius, ad quem ſcribit, dandi caſu exprimitnr. Cauendum autem, ne aut noſtro nomini, aut eius ad quē ſcribimus titulorum ſyluam adijciamus: niſi velimus vel arrogātiæ, vel adulationis argui: Sufficit enim quantumuis illuſtribus ſic ſcribere: Franciſcus Gallorum rex Car. v. Imperatori ſemper Auguſto ſalutem dicit. Item dicimus nouè. Salue mi Petre. Salue multum, aut ſalue plurimum patrue obſeruande, & alijs modis fere totidem, quib. vti ſolemus in congreſſu. Verum illa veterum ſimplicitas, noſtra nouitate corrigi non poteſt.

De valedictione.

QVēadmodū in principio ſalutamus, ita in fine Valedicimus ei ſimpliciter, ad quem ſcripſimus in ſecūda duntaxat perſona eum appellātes, hoc pacto: Vale, Bene vale. Cura vt valeas. Vale longum iucūdiſſimè ſodalis. Valetudinem tuam cura diligentiſſimè: Da operam, vt rectè valeas.

Incolumē te ſeruet Deus optimus maximus pater optime. Vale mi Petre. Poſt Vale, locū adnotamus & tempus, vbi & quando ſcripſimus. Locū exprimimus hoc modo, Datum Romæ, Scriptum Traiecti, vel ex Traiecto: & emiſſo verbo vel participio Traiecti vel ex Traiecto. Itē, Ex ludo noſtro literario. Ex meo muſæo. Ex naui, &c. Tempus ſubijcimus hoc pacto, Kalendis, Nonis, Idibus Ianuarijs, Pridie Nonas, tertio Nonas, vel Idus Ianuarias, Februarias vel Februarij. Item, Octaua Ianuarij, Prima Iunij. Et, Poſtridie Epiphaniæ, Primo Pentecoſtes. Poſſunt & hiemenſium diebus anni præmitti hoc modo, Anno à Chriſto nato vel paſſo, milleſimo quingenteſimo triceſimo quinto, quarto Nonas Martij, nocte intempeſta. Quemadmodū autē nominibus dierū mēſiúmue rectè ad deſignandum tempus vtēdum ſit, in Kalendario noſtro nuper edito abūdè ſatis diximus. Caue in fine nomen tuum ſubſcribas, niſi fortè ob nouè aſſumptam ſalutandi formulam omiſeris.

De ſuperſcriptione.

SVperſcriptio eſt, quam in dorſo epiſtolæ iam clauſæ & ſignatæ ponimus. Eam hoc pacto fermè ſcribimus, vt vocabulum eius, cui ſcripſimus, cū debita veneratione in tertia pſona ponamus, nulla noſtri nominis facta mentione, hac vel ſimili forma: Doctiſſimo apud Louanienſes Græcarū literarū profeſſori Magiſtro Rutgero Reſcheo amico

amico singulari. Magnæ eruditionis & probitatis adolescenti Petro Delfio, apud Traiectinos, amico & fratri. Probo & industrio ciui Michaeli Hillenio, Antuerpiano, chalcographo, amico non vulgari. Optimo & integerrimo ciui Delfensi Paulo Montano, parenti suo pientissimo & plurimum venerando. Item, Petro Montano in Traiecto, Hieronymianæ domus alumno, filio charissimo suauissimoque. Danda est opera, vt quouis modo loci vocabulum, quem habitat is, cui scripsimus, in Superscriptione annoretur. Studendum præterea, vt aptis epithetis præsertim in hac parte vtamur, licet in alijs etiam partibus & in corpore epistolæ nonnunquam adhibenda sint.

Pro diuersis hominum statibus aliquot epitheta.

CÆsarem appellabimus Augustum, Regem inuictissimum, Ducem illustrissimum, Imperatorem militarem fortissimum, Principem clementissimum, generosissimum, clarissimum, splẽdidissimum, præpotentem.

[redacted] appellabimus [redacted], pontificem māximū, summum. Reliquos episcopos amplissimos, sanctissimos, vigilantissimos. Abbates religiosos, venerãdos, suspiciendos. Decanos & præpositos, venerandos, aut venerabiles. In magistratu sæculari Consulem appellabimus vigilantissimum. Senatorem splẽdidissimum, ornatissimum.

Ædilem magnificentiſſimum. Iudicem incorruptiſſimum. Prætorem integerrimum.

Inter literarum profeſſores, Theologum appellabimus grauem, abſolutum, ſyncerum, ſacrũ, diuinum: Iuriſperitos iuris conſultiſſimos, prudentiſſimos legum, iuris vtriuſque iuxta doctos: Rhetorem diſertiſſimum, facundiſſimum, ſuauiloquentiſſimum: Poetam ſacrum, diuinum, clarum, inclytum: Dialecticum, acutum, argutum: Medicum peritiſſimum, fidum, eximium: Mixtè doctos, vndequaque, vel vndicunque doctiſſimos: Scholaſticum eruditum, bonarum literarum ſtudioſum, doctum, literatum haud expertem.

Inter cognatos & affines, Patrem dicemus optimum, honorandum, veneranduin, obſeruandũ. Matrem indulgentiſſimam. Fratrẽ chariſſimum. Patruum obſeruandum. Vxorem ſuauiſſimam. Filium dulciſſimum, dilectiſſimum, ſuauiſſimum. Cæterum Nepotes, Generos, Affines, Sodales, Commilitones iuxta appellabimus mellitiſſimos aut iucundiſſimos.

Ex illis, qui nulla officij dignitate inſignes ſunt, diuites & aut [illegible] præſtantes dicimus viros optimates, ſummates, primarios, nobiles, graues, ornatos virtute, aut moribus ornatiſſimos, eruditione præcellentes, obſeruandos, honorandos, colendos, eximios, egregios, prudentes, ſpectatos, perſpicaces, ſuſcipiẽdos, circũſpectos: nõ indiſcretos. Matronas primarias, integerrimas, probas, pudicas.

pudicas. Puellas lepidas, amabiles, bellas, pudicas, iucūdas, optimè moratas. Adoleſcentes ingenioſos, literarū ſtudioſos, probos, modeſtos, optimæ ſpei, eximię vel generoſę indolis. Milites fortiſſimos, exercitatiſſimos. Opifices induſtrios, ſolertes, exquiſitos, accuratos, &c. Plura horum ſimilia ex probatis authoribus alijs colligat puer: nobis ſatis eſt occaſionem dediſſe ſtudioſis, ſciatq; (quod & ſuprà monui) nō tantū in ſuperſcriptione vſum eſſe epithetorū, ſed etiā in corpore Epiſtolæ, idq; ſæpenumerò etiā per abſtractū admitti. Eſt aut ἐπίθετον παρά τῦ ἐπιτίθημι. appono vel adijcio, nomē præcipuè adiectiuum, quod perſonæ ad laudē (prout hoc loco accipimus) propriè tribuitur, vt ampliſſimus: vnde ſubſtantiuum amplitudo abſtractum ſic: prudens, vnde prudentia.

De diuerſis Epiſtolarum generibus, ſecundum tria genera cauſſarum.

TRibus his generib. Epiſtolarū partib. vtcunq; declaratis diuerſa Epiſtolarum genera explicemus, vt ſpeciales ſingulis ſuas partes tribuamus. Vt autem diuerſis Epiſtolarū generibus ordinem quendam congruum tribuamus, aduertendum eſt ſecundum Rhetores tria eſſe cauſſarum genera, videlicet, Demonſtratiuum, Deliberatiuum, Iudiciale, & ſi quartum velis addi. Dialecticum, ſeu Dialecticum, quibus omnia ciuilia themata pertractantur. [illegible]

[redacted]. In genere Demonſtratiuo laudamus & vituperamus Perſonas, nempe & diuos & homines. Facta nēpe diuorū & hominum res geſtas: & res alias quaſlibet, nēpe quæ neq; perſonæ, neque facta ſunt, vt ſi Dauidem commendemus, perſonam laudamus: Si μονομαχίαν eius, quod Goliathæum fortiſſimè ſtrauit, factum laudamus. Si fortitudinis ipſam virtutem, rem laudamus. De Vituperationibus idem iudicium eſt. In genere Deliberatiuo ſuademus aut diſſuademus, hortamur aut dehortamur, poſcimus aut negamus, precamur aut deprecamur, conſolamur, &c, Vt ſi ſtudia Græcarum literarum ſuadeam, aut diſſuadeam, aut tepentem ad alacritatem horter, poſcam ſubſidium, deprecor pœnam, &c. In genere Iudiciali pro diuerſis ſtatibus (de quibus poſteà) accuſamus, aut excuſamus ſeu defendimus, expoſtulamus, &c. Ex his ceu quibuſdā fontibus, omnium fermè Epiſtolarū genera ſimplicia & mixta proponātur, niſi quòd familiarium quædam ſcribuntur (Indicatiuas appellare poſſumus) quibus nunc vnam rem ſolam, nunc commixtim varias indicare conſueuimus, quę tamen ne quidem ipſæ artificio carebunt; vt poſtea docebimus.

De partibus orationis Rhetoricæ.

PRiuſquam autem diuerſa Epiſtolarum genera ſub his tribus cauſſarum generibus comprehenſa diſtinguamus, Partes orationis Rhetoricæ paucis

paucis declaremus, quò ſingularem Epiſtolarum partes ſpeciales melius intelligantur. Sunt igitur orationis Rhetoricæ partes ſex. Exordium, Narratio, Propoſitio, Confirmatio, Confutatio, & Peroratio, quas nonnulli in quinarium, Propoſitionem à Narratione, cui adnexa eſt, non ſeparantes: alij in quaternarium, Confirmationem & Confutationem ſub vna Contentione comprehendentes, contrahunt. Sunt alij, qui & ſeptimam, nempe Diſtributionem Propoſitioni adiungunt. Nos medio modo aut ſex ponimus ſuperiores aut quinque iuxta tritum verſiculum:
Exorſus, Narro, Firmo, Confuto, Peroro.
Sub Narratione Propoſitionem continentes. Harum interdum plures interdum pauciores, interdum ſingulæ in oratione vſui aut neceſſariæ ſunt.

Exordij ſecundum Ciceronem duæ ſunt partes, alterum vocat Principium à Græcis προοίμιον ab οἶμη cantilena, vel ab ὁῖμος via, quaſi præcantio, ſiue preambulum dicitur. Alteram vocat Inſinuationem, & à Græcis πάροδος, quaſi latens ingreſſus dicitur. In principio tribus locis vtimur, nam reddimus auditores Beneuolos, Attentos, & Dociles, beneuolentiam captamus aut ab officio perſonæ noſtræ, cùm præcipuè ad nos attinere oſtendimus, vt dicamus, vel ſcribamus: aut ab aduerſariorum perſona, præſertim in genere Iudiciali, cùm eos in odiũ vel contemptũ auditorum adducimus: aut à commodis eorum, ad

quos ſcribemus vel dicamus : aut à rebus ipſis, quæ tractandæ ſunt. Attētos reddimus auditores, ſi de rebus vtilibus, neceſſarijs, magnis, iucundis, aut nouis indicemus nos dicturos aut ſcripturos, & quæ maximè ad pietatem, vel ad rempublic. pertinere videbuntur, aut ad patriæ conſeruationem. Dociles quoq; reddimus, ſi nos dilucidè & planè dicturos aut ſcripturos, & ſummam cauſſæ breuiter expoſituros promittimus.

Interdum nihilominus à circumſtantia loci vel temporis, item à Voto, ab inſigni aliqua ſentētia, à Fabula, ab Adagio, ab Affectus vocabulo, vt ſunt gaudeo, doleo, demiror, & ſimilia præcipuè in Epiſtolis. In quibus id quoq; ſummopere cauendum, ne in Exordio diffluamus, aut prolixiores ſimus. Nam in breuib. præſertim Epiſtolis, vno aut altero verbo ſeu breuiuſcula ſentētia beneuolentiam captare docti conſueuerunt.

De Inſinuatione.

INſinuatione, altera videlicet Exordij parte, vtimur, ſi aut cauſſæ turpitudo adnexa eſt, aut animum auditorum à nobis alienum ſentimus, aut ipſos auditores præuia oratione fatigatos, noſtraue oratione vel Epiſtola fatigandos ſuſpicamur. Dicta eſt autem ab hoc Latinis Inſinuatio, quòd per Diſſimulationem occultè & quaſi nō data opera in animos auditorū ſubrepēdo nos inſinuamus, hoc eſt, latēter immittimus. Vt ſi Græcarum lite-

literarum ſtudium, quæ pluribus præcipuè earū ignaris (quod fortaſſis nonnulli eis abuti videntur) aut ſuſpectæ, aut exoſæ ſunt, laudare vel ſuadere velimus, dicamus non perſonam, ſed rem ſpectari debere, nec ſcientiam aliquam aut ſtudiū, propter eorum vitam, qui in ea ſtudioſi ſunt, vituperari debere: & deinde ſpedetentim in animos auditorum illapſi, ad noſtram ſententiam proponendam deueniamus. Hæc de Exordio paulò fuſius pro omnibus indifferenter cauſſarum generibus ſcripſi: ad reliquas orationis partes iam paulò ſuccinctius exponendas tranſeamus.

De quinque reliquis orationis partibus.

NArratio ſecunda orationis pars, ſi neceſſaria aut vſui ſit, explicat cauſſam oratione tractandam, vel ea, quæ ad ipſam attinent, aut ipſam præceſſerunt. Ex qua mox inferenda Propoſitio, eſt tertia pars quæ nulli cauſſarum generi deeſſe debet. Quod ſi enim Narratio deſit, loco eius poſt Exordium Propoſitio ſubiungitur, qua aliarum rerum cōparatione thema aut ſtatum cauſſæ proponimus. Hanc deinde varijs argumentis in Confirmatione munimus, ſeu roboramus. Deinde ſi quid ab aduerſario vel obiectum ſit, vel obijci poſſit, vel ipſi Propoſitioni contrarium videatur, ſub Confutatione refellimus, aut excuſando diluimus. Eſt enim Confutatio (vt Cicero inquit)

contrariorum locorum dissolutio. Postremò omnium sequitur Peroratio, in qua post breuē præcipuorum argumentorum Confirmationis enumerationem studemus, auditorum mouendis affectibus, quibus duobus peculiaribus locis, nempe enumerationi & Affectui, Cicero etiam amplificationem adnectit. Hæ Rhetoricæ orationis partes & si non semper omnes in omnibus, plures tamen in pluribus frequenter aut deprehenduntur accommodæ, aut necessariæ sunt doctè scribentium epistolis, id quod in singulis causarum generibus paulò manifestius explicabimus.

De genere Demonstratiuo Personarum.

GEneris demonstratiui epistolæ, quibus Personàs, facta, & res laudamus aut vituperamus, per se quidem raræ sunt, frequenter autem in alijs epistolarum generibus aut laudationes, aut vituperationes incidunt, & mixti generis epistolā efficiunt. Si itaque in aliqua epistola aut generis Deliberatiui vt frequenter, aut generis Iudicialis, vt frequentissimè Persona laudanda aut vituperanda est, id fiet his locis sequentibus.

A natalibus, si splendidis, nobilibus, & honestis parentibus ortus, deducendo laudes ab auis, abauis, atauis, & sanguine coniunctis.

A pueritia, si bonæ indolis, si rectè educatus, & bonis moribus, & Christianis legibus institutus,

tutus, si felici ingenio præditus sit.

Ab adolescentia, vt quam honestis se studijs occupauerit, quàm propẽsus ad literas, ad Philosophiam, ad probitatem, & quemlibet honestum laborem, quàm morigerus parentibus, quàm abstinens vini & Veneris.

A Iuuentute seu Virili ætate, vt quàm decenter & publicè & priuatim se gesserit, quam prudenter (videlicet) rempub. & domesticam administrauerit, quàm iustè innocẽtes defenderit, & in facinorosos animaduerterit, quã pudicè sobriecq; coniugem, liberos, & totam familiam aluerit. Nã hoc loco conducit (maximè si variæ sint) secũdum quatuor genera virtutum, Prudentiæ, Iustitiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ res gestas explicare, & in ordinem quendam redigere.

Ab ipsa senectute pari ratione, atq; à Virili ætate. Ab vltima morte quoq;, si quid laude dignũ occurrerit. Nec minus etiam senectuti, quàm Iuuentuti imò tutius committi solet rerum administratio. Et in ipsa Christiani hominis morte, tum virtus, tum fiducia in Deum plerunq; magis elucescit. Porrò in vituperationibus hos locos in cõtrarium torquebimus, vt à natalibus improbis vel obscuris, Ab indole peruersa, & mala educatione. A studijs adolescẽtiæ inhonestis &c. Inter hæc licebit nunc dotes animi, nunc corporis cum laude cõmemorare, aut eorũ monstrositatẽ vituperare.

Item commẽdare solemus personam à Natio-

ne,à Patria,ab Habitu,à Conditione,à Fama, & cæteris personarum circūstantijs,de quibus obiter in Dialecticis nostris. Et quia demonstratio Personarum tota fermè in laudum cōmemoratione versatur, præter Narrationem aliā ferè orationis partē nō habet,nisi fortè occurrat in vita hominis aliquid laude indignū, quod vel defendendū, vel excusandū est.Peroratione quoq; admittit, dum auditores vel ad gratulationē, vel ad Dei laudem optimi viri laudibus incitamus. Et quia exempla rudibus non minus conducunt, quàm præcepta, crassius in laudando Dauide prædictos hos locos puero quasi digito tangendo ostendam.

Exemplum de laude Personarum, cuiusmodi in epistolam incidere potest.

DAuid Rex Israël, quem tibi,generose Princeps, præ cunctis terrarū regibus & laudandum censeo, & paucis laudare decreui, ex tribu Iuda inter cæteras Israëliticæ gentis trib. generosissima,parte Isai (quē & Iesse dicimus) non ignobili Bethlehemiticæ ciuitatis, imò Christianæ generationis principe nat⁹ est.Quod si parui ducas, & ad laudem viri parū facere contendas, honesto loco probisq; parentibus satū esse,quod non tam locus & genus,quàm propria virtus hominē laudare debeat,audi quod parui ducere non queas. Is siquidē ab incunabulis diuinæ religioni destinatus,probè & pudicè educatus probis moribus (vt

erat

erat ad eos animo propensus) secũdum patrias & Dei leges tã rectè institutus, & diuinis literis eruditus est, vt inter omnes sibi coætaneos secũdum non habuerit. Vsque adeò verò diuinæ laudis studiosus in primæua ætate, quæ rudis adhuc & pietatis ignara iudicari poterat, fuisse deprehẽditur. vt & iam cũ adhuc puer oues patris sui in deserto pasceret, psalterio & cythara, quæ mira artis suæ industria ipse compingebat, diuinas laudes personaret. Imò tanta pietate emicuit, vt cæteris quanquã eximijs, despectis fratrib. ipse natu minimus in regem Israelitici populi & prophetam vngeretur. Eius, præter alia virtutum insignia, adolescẽtiam decorabat non modo cũ leonib. & vrsis pugna & victoria, verũetiam quod cũ Goliath Gethæo gyganteæ magnitudinis viro (ne bellua dicam) pro patrijs & dei legibus, gẽteq; sua libertati seruanda, non clypeo protectus aut galea, sed firma mentis in Deum fiducia congressus est, & absque lancea & gladio, baleari funda fortissimè strauit. Quis dignè enumeret, quam non solùm in trãquillis regni negotijs, sed etiã in re bellica administranda & iuste & prudẽter se gesserit? quàm fortiter Saulis & filij persecutiones, aduersaque omnia tollerauit? quàm mansuetè etiam lethales hostes pertulerit? quantoque temperamento rebus etiamnum corpori necessarijs semper & vbique vsus est? Vnum si demas adulterium sanguinarium, quod diuina dispensatione admissum

Adolescentia.

Iuuẽtus.

Confutatio.

quis dubitat? nempe, vt quātumuis nobis religiosi videamur nunquā tamen nobis ab humani generis hoste securitatem promittamus, & nihilominus post maxima flagitia, reliquum nobis pœnitentiæ præsidium non diffidamus. Hic tandē post patriam ab allophylorum tyrannide vindicatam, post barbaras nationes sibi cū gloria subiugatas, Senectus post religionē collapsam in ordinē pulcherrimū restitutam, post amplissimas auri, argenti, æris, & omnium diuitiarū copias pro tēplo domini ædificando coaceruatas, post filium Solomonem in regnum sibi substitutum, in senectute bona, secūdū scripturam pius, prudens, mēte integra, & plenus in Deum fide, quieuit in pace, non sine ingēti Hierosolimitarum & totius Israëliticæ gentis cō- Mors. ploratione, luctu & plāctu. Sepulchroq; suo mōtem Sion cūctis post se Iudæorum regibus sepulturam dedicauit, Christumq; suum secūdum carnem filium cum eo consurrecturus expectauit.

Hoc vel simili modo, cuius ego duntaxat summa locorum capita tetigi, in genere demonstratiuo Personarum, pro diuersa hominum cōditione, si laudes cuiuspiam epistola postulat, aut breuius, aut prolixius tractare possumus.

Demonstratiuum Factorum.

IN demonstratione Factorum partes orationis (vt antè dictū est) sunt sex. Ordimur non secus, atque generaliter inibi traditum est, Narramus breuibus

brevibus, ſi facti ratio ſatis auditoribus nō cōſtat. Si conſtat, rātum ſummariam facti rationem, hoc eſt, prēcipua narrationis capita verbis pauciſſimis memoramus, vnde totius cauſſę Propoſitionē ceu ſtatum elicimus. Proponimus autē cum aliorum factorū laudabilium eiuſdem, vel alterius hominis cōparatione, quibus noſtrū, quod laudare decreuimus, excellētius iudicam⁹. Cū Propoſitione (vt docet Cicero) licebit & vti Diſtributione ſeu diuiſione, qua breuiter auditoribus indicamus, quibus de rebus ſimus dicturi, aut quib⁹ ex locis propoſitū noſtrū roboraturi in Cōfirmatione. Eſt igitur Factū laudādum ab his locis Confirmationis.

Ab Honeſto, ſub quo iuſtū, & piū cōprehēdo.

Ab vtili, ſub quo neceſſarium & Iucundum.

A difficili, ſub quo Facile pro aduerſario.

Honeſtas virtuti cōiuncta eſt. Quicquid enim vel ipſa virtus eſt, vel virtuti cognatum eſt, vel à virtute proficiſcitur, vel ad virtutē cōducit honeſtum iudicatur. Nam Ciceroni Honeſtū diuiditur in rectum & laudabile. Rectum dicitur, quod cum virtute & officio fit. Id Quoque diuiditur in Prudentiā, Iuſtitiam, fortitudinē, & Modeſtiam, ſeu Temperātiā. Videndū eſt itaq; quemadmodum ſecundū has virtutes non modo Factū in hoc genere, verumetiam res quælibet laudari poſſit, aut his cōtrarium vituperari. Laudabile eſt, quod rectè factum cum laude commemorationem habet. Quicquid igitur ad rerum appetendarum & fu-

giendarum ſanum conſiliū pertinet: Quicquid ad veram amicitiā, fidem, officium, æquitatem, obediētiam, gratitudinem: Quicquid ad pietatem in Deum, patriam, parentes, liberos & proximos: Quicquid ad ſeueritatem legum, animaduerſionem in facinoroſos, remunerationem & defenſionem benè merentium attinet: Quicquid ad malorum tolerantiam, longanimitatem, periculorū pro religione, patria, parētibus, liberis, amicis aggreſſionem attinet: Quicquid ad caſtitatem, ſobrietatem, frugalitatem, & rebus in omnibus moderamen attinet, honeſtum, ijſq; contrarium inhoneſtum ſemper iudicamus.

Vtilitas, commoda varia ex facto prouenientia complectitur, quibus vel inſtantia vel conſequentia pericula vitari poſſe oſtendimus. Vtilitatem tamen longè ſuperat Neceſſitas, ſi inde argumentum ducatur.

Difficultas ex circumſtantijs rei geſtæ colligitur, quæ partim Perſonis, partim Rebus conuenientes hoc verſiculo ſuggeruntur.

Quis, quid, vbi, quib. auxilijs, cur, quomodo, quando.

In confutatione eijſdem locis per contrarium vtimur, vt in laudibus, quam aduerſarius dixerit ſtultitiam, nos contrà prudētiam: quam ille ſæuitiam, nos ſeueritatem: quam ille temeritatem, nos fortitudinē: quam ille tenacitatem, nos frugalitatem oſtendamus. Et contrà in vituperationibus, quam aduerſarius dixerit prudentiam, nos contrà

trà ſtultitiam aut conſiderationem: quam illeſeueritatem, nos ſæuitiam: quam ille fortitudinem, nos temeritatem: quam ille frugalitatem, nos tenacitatem oſtendamus.

Perorationem generaliter ſuprà declarauimus, qua ſub hoc genere auditorũ animos poſt præcipuorum enumerationem argumentorum, vel ad gratulandum in proſperis, vel ad commiſerãdum in aduerſis, per amplificationẽ mouemus. Hos locos paulo copioſius proſecutus ſum, quòd nõ tãtũ huic generi Demonſtratiuo factorum ſed etiã rebus laudandis conueniant, & nihilominus toti generi Deliberatiuo, vt ſuis in locis patebit.

Exemplum de laude factorum.

Propoſitio.

INter omnia, quæ vel publicè vel priuatim illuſtriſſimus rex Dauid inſigniter geſſit, nihil eſt, quod maiore dignũ laude æſtimemus, quã quod diuini nominis hoſtẽ Goliath Gethæum vaſtiſſimo corpore vndiq; armatum virum, puer inermis ſingulari cõflictu fortiſſimè ſtrauit ac vicit. Quod luce (vt aiunt) clarius erit, cum rei geſtæ honeſtatem, vtilitatem, imò extremam neceſſitatẽ oſtenderimus. Si nõ modò honeſtũ, ſed etiã glorioſum eſt pro patria pugnare, profectò pro diui nominis gloria, pro religione, pro patria tuenda pugnare multò omniũ glorioſiſſimũ iudicabimus. Non ſe- Ab honeſto
rebat quoq; generoſi puer animi clariſſimæ gẽtis contumelias ab homine ſpurio, multoq; maximè

diuini nominis execrationes & maledicta ab homine impio intorqueri: sed cõsiderabat prudẽtissimè, quantum dedecoris & infamiæ sancto Israëliticæ stirpis populo per totũ terrarũ orbẽ nominatim inureretur si inter tot regni Israëlitici pugnatorum millia, ne quidem vnus reperiretur, qui profanæ gentis obscuro militi posset occurrere.

Ab æquo

Considerabat quoq; æquissimum fore, vt eas corporis sui vires pro gente & patria sua seruãda fortis exerceret, quas sæpenumero cũ leonibus congressus & vrsis quasi per lusum expertus fuerat.

Confutatio.

Nec terruit eum antagonistæ vastissimi corporis moles, non lorica humata & ponderosa, nõ hasta trabalis & rigida, non cassis ænea, non clypeus æreus, nõ gladius acutus, nõ denique; totius corporis horrida panoplia, sed sola in Deum fide munitus (ne quis ipsum temeritatis arguat) delectis è torrẽte limpidissimis quinq; lapidibus funda belluã aggressus fortissimè strauit, propriõq; eius gladio è vagina educto altior insurgens caput ipsi præcidit.

Ab Vtili.

Si Vtilitatem spectes, quis commoda Facti dignè recenseat? Regem Saul & optimos quosq; exercitus duces non solum vitæ seruauit, sed etiã gloria illustrauit, exercitum victorẽ domum remisit, hostibus & vires & animũ ademit, gentẽq; suam totam à fœdissima barbarorum tyrannide vindicauit. Quid commoda memoro, cùm fuerit

A Necessario.

ipsum factum etiam necessariũ? Nisi enim cæderetur Goliath, actum erat de Israëlitarũ republi-

ca,

ca,de parentibus,de vxoribus,de liberis,de aris & focis,de tota deniq; patria & salute. Quibus non hoc etiam ad laudem rei gestæ meritò pertinere videatur,quod ipse puer gyganteæ magnitudinis virum, ipse inermis, galea, lorica,ocreis, hasta & clypeo vndiq; munitum,ipse inexercitatus,bellatorem ab adolescentia semper in armis versatum, non ex insidijs,non fraude,non maleficijs,sed palã singulari certamine, funda non modo vicit sed & fortissimè strauit, suoque ipsius gladio caput ei prædicit? Quãtò namq; apparet in rebus feliciter agendis maior difficultas, tantò in ijsdem indicatur amplior laudis materia,& glorioſior de tyrãno triumphus. At nequis negotium tam arduum, & in rebus humanis tam inuisum & inauditũ temeritatis insimulet,audiat ipsum pugilẽ non tam suis viribus & pastoralibus armis,quam firma in Deum fide nixum,diuinoque zelo armatum cum hoste congressum. Sic enim probro & contumelia affectus in ipso cõflictus procinctu respondit antagonistæ. Tu venis ad me cum gladio, hasta, & clypeo: ego autẽ venio ad te in nomine Domini exercituum,Dei agminũ Israel,quib.exprobrasti hodiè, & dabit te dominus in mea manu, percutiam te,& auferam caput tuum à te,& dabo cadauera castrorum Philistum hodiè volatilibus cœli & bestijs terræ,vt sciat omnis terra, quòd non in gladio,nec in hasta saluat dominus,& reliqua.

A difficile.

Confutatio.

Huiusmodi artificio breuiùs,aut prolixiùs tum

in epistola præcipuè, si factum quodlibet laudandum sit, vt poterimus. Porrò in Vituperationibus vtimur locis contrarijs, Inhonesto, Inutili, &c. aut certè hos laudum locos neq; pium in contrarium torquebimus. Reliquæ orationis partes eædem cum superioribus sunt.

Demonstratiua rerum.

IN rebus laudandis aut vituperandis fermè ijsdē locis, quib. in factis vtimur in cōfirmatione. Reliquæ siquidē orationis partes prorsus iuxta analogiā superioribus in Factis laudādis similes sunt, nisi quòd Narratio in hoc genere rarò locum habeat & propositio, qua loco Narrationis post Exordium vtimur, aliarum rerum laudabilium comparatione potissimum fiat. Confirmationis itaq; tres sunt loci præcipui, vt in superiori genere:

Honestum sub quo Iustum. Pium, &c.

Vtile, sub quo Necessarium, & Delectabile.

Facile vel difficile.

Honestas tractatur nō secus, atq; iam dictū est. Item nōnunquam ab ipsius rei antiquitate. Nonnunquam ab ipsis inuentoribus vel authoribus, nonnūquam à mira quadam & celebri nouitate.

Vtilitas præcipuè ex circumstātijs colligitur, quemadmodum & Facile vel Difficile: vt supra diximus, & infrà in genere Deliberatiuo dicturi sumus. Loci siquidem huius generis cum Deliberationis plurimum conueniunt.

Exem-

Exemplum earum rerum, quæ in hominibus laudari aut vituperari ſolent.

INter omnia, quæ in humanis ſtudijs commendari ſolent, præcipuam quandam laudem meretur Eruditio, quæ non ſolum ignorantiæ opprobrio liberat eum, qui ſe poſſidet, verumetiã multifariã honeſtat & adiuuat. Hanc enim, vt cæteris animantibus præſtaret, ab initio mundi naſcentis primò homini, alijſque multis per poſteriora ſecula ad noſtra vſq; tempora diuinitus inditam non dubitamus. Id ſiquidem ingenij quod ad diuinæ naturæ imaginem homini inditum eſt, niſi eruditione præcipuè & virtute excolatur quantulum eſt quæſo, quo à brutis diſtamus? Communiter namq; cum brutis viuimus, mouemur, gradimur, & ſenſuũ tum exteriorũ, tum interiorum vſu & voluptate perfruimur, ſola autẽ eruditione & virtute præſtamus, vtpote diuinæ cõſortes naturæ. Et ſi quid fabulis tribuimus, hæ ſunt geminæ, diuinæ originis, virgineis, quæ Herculi generoſo adoleſcenti, ſi ſe amplecteretur, diuinum honorem & immortalẽ gloriam pollicebantur. Hæ tanta inter ſe cognitione coniunctæ ſunt, vt altera ſine altera perpetuò minor videatur, quod altera ſemper alterã illuſtriorem reddat. Imò (ſi fas ſit dicere) Eruditio virtutis mater eſt, quòd ex ea præſertim virtus proficiſcatur. Eruditio ſiquidem ſcripturã tũ diuinam, tũ humanã intelligere facit,

Propoſitio.

Ab honeſto.

ex qua quicquid vsquā virtutis est, quicquid pietatis est, quicquid diuinæ cognitionis est, hauriri necesse est. Et vt scias, quātum decorat hominem eruditio, quantum obscuret eum literarum ignorātia, exactè considera: nempe quæ reddit hominem omnium appetendarum & fugiēdarum rerum ignarum, virtutis & probitatis nesciū, ignorantem sui ignorantem Dei, & ad brutorum ingenium proxime accedentem. Accedit & hoc ad eruditionis laudes, quòd in rebus humanis nihil sit, quod vsque adeò reipublicę & priuatæ conducat, plus dicam, quod in vniuersum magis necessarium sit, quàm literarum cognitio. Si tollas è mundo eruditionem, quid erit resp. nisi asinorum stabulum, immò vrsorum & luporum latibulum? si tamen reipub. nomen claturum mereatur. Quis legibus ignoratis ius dicturus est? Quis defendet insontem? Quis consulet oppresso? Quis medebitur ægrorum corporibus? Et (quod primū dictum oportuit) quis insipiens plebeculæ, doctrina sana, viam salutis demonstrabit? Per eruditionē præterea quisque prudenter administrat rem domesticam, erudit liberos, prouidet rei familiari, acquirit claritatem inter ciues, rebus non vulgaribus præficitur, in rebus arduis sibi consulit, in rebus aduersis consolatur, in rebus quoque prosperis moderatur, & quod omnium iucūdissimum est, eiusdem eruditionis contubernio multò suauissimo, etiam cum maximè solus est, vsque perfruitur.

Ab vili & necessario.

Iuxta

Iuxta hoc exẽplũ & alia tractãda sunt simplicia themata, earũ præcipuè rerũ, quæ in homine vel laudari vel vituperari solẽt. Porrò in Vituperationib. contrarijs locis vtemur, vt prædictũ est.

De alijs diuersis rebus laudandis.

SVnt & aliæ res variæ, quæ non in homine, sed in se laudari solent, in quarum laudibus seu vituperationibus, diuersis pro diuersa earum conditione locis vtemur.

Regiones enim laudamus à regibus earum siue ducibus, vrbium in eis frequentia, à celeritate, à copia annonæ, à tranquillitate rerum, à tuto transitu, &c.

Vrbes laudamus à reipub. administratione, à religione & literis, a populi frequentia, à ciuium bellicositate, vrbanitate, cõcordia, ab ædium magnificentia, à rerum necessariarum facili copia, à salubritate aëris, à fluminibus allabentibus, à villis, montibus, fontibus, syluisq; vicinis. Vituperamus à contrarijs.

Ædificia laudam⁹ à situ, à prospectu, à figura, à magnitudine, ab amplitudine vestibuli, à magnificentia atrij, à pulchritudine seu multitudine cubiculorũ, conclauiũ, triclinioru penetrarium, ab hortis adiacentibus. Item à preciositate lignorum, lapidũ, variaq; eorum sculptura & ornatu.

Agros laudamus à fertilitate, declarantes quid ferant, & quantum ferant, item quo ritu colantur,

cuiuſmodi cultores habeant, item à planitie, ſeu montoſitate vtili & amœna.

Flumina laudamus ab ortu, à colore, curſu, ab amplitudine, à locis, quos præterfluũt, & quos influunt à genere piſcium, nauigiorũ, ratiũ & cæteris vſibus, ab agris, ſyluis, nemoribus, quæ irrigãt.

Fontes laudamus à perpetua & abundãti ſcaturigine, ab aquæ dulcedine & ſalubritate, item ſi quid memorabile aut prodigioſum habent.

Montes laudamus à radicibus, ab altitudine verticis, à vini, frumenti, & aliarum rerum feracitate, item ſi quid nouum, prodigioſum, aut precioſum in ſe continent.

Sic alias res quaſlibet, conſideratis earum circumſtantijs, laudare aut vituperare poterimus. Exẽpla apud Poëtas, oratores, hiſtoricos, & alios authores obſeruanda ſunt: nobis ſufficiat locos aliquot præſcripſiſſe.

De Epiſtola demonſtratiua Perſonarum.

TAmetſi prius dictum eſt, per ſe quidem epiſtolam Demonſtratiuam raram eſſe, ſi quis tamen eius præcepta (quod & ipſa nonnunquam, incidere ſolet) exigat, ſciat eam in tres partes diuidendam, modo perſona laudanda ſit. Quarum
1 Prima captabit beneuolentiã, aut à perſona eius ad quem ſcribimus, quaſi iuſſerit is vel poſtulauerit: aut à perſona eius, de quo ſcribimus, quod talis

lis sit videlicet. cuius laudes meritò declarentur: aut præcipuè ab officio personæ nostræ, quo amicum illaudatum præterire non debeamus. Secunda explicabit laudes amici vsque ad præsentem eius ætatem, nisi clauserit diem nouissimũ. A natalib. A pueritia, &c. vt in demonstratiuo personarum dictum est. Possumus tamen omissis illis locis aliquem laudare ab insigni aliqua virtute, ab eruditione, à re fortiter gesta, prout epistolaris aut quantitas, aut qualitas postulauerit, ratioue suggesserit. In Tertia dicemus nos nõ assentationis, sed amicitiæ & veritatis declarandæ gratia paucula de multis viri laudibus dixisse, nec ob singularem laudati amicitiam, aut eius, qui scribi voluit, reuerẽtiam omninò silere potuisse. Monendo etiam si commodum sit ad effectum amicitiæ, fauoris, imitationis, largitatis, &c.

Huius præceptionis exemplaris epistola.

CVm sciam te, vir ornatissime, excellẽtissimorũ laudibus non immerito delectari, & Cornelij mei eruditio, mores & conuersatio tales sint, vt etiã externos ad sui cõtẽplationẽ alliciant, non possum propter singularẽ, quam mecũ habuit, familiaritatẽ & amicã consuetudinẽ quin (tametsi laudator elinguis sum) in laudes eius prorũpam, præsertim cùm tu de huius viri moribus testimoniũ quæras. Sciens prætereo natalium eius splen-

dorem, benè educatam infantiam & pueritiã optimis & præcipuè literarum ſtudijs exercitam adoleſcentiam, oris, & pectoris, & omnium totius corporis membrorum venuſtatem, vt quæ ſapiẽtibus plerunq; contemptui habentur, ea tantum paucis celebrabo, quæ ſapientibus nõ minus, quã inſipiẽtibus merito laudari debent, & quę ne Momus quidem reprehẽdere queat. Tanta eſt in hoc viro (ſi Philoſophiam & rerum tum diuinarum, tum humanarum cognitionem ſpectes) eruditio, vt ætas hæc noſtra ſecundũ non habeat. Si mores quoque ſpectes & omnem vitæ eius conuerſationem, Catones, Scipiones, Curios videre te putes. Quis dignè efferat, quàm prudenter pro ſua ętate adminiſtrauerit rẽpub. quam fortiter noſtræ tẽpeſtatis (quàm proh dolor calamitoſam deploramus) aduerſa pertulerit, quàm in iudicio ſeuerus & incorruptus, quàm in cauſis prætorij perorãdis ſplendidus & ἐπαγωγος? Quid attinet eum in rebus quoque priuatis laudare; cùm vel pueri caſtã eius coniugẽ, verecundos, & eruditos liberos, totam deniq; familiam ſobriã, benè moratã & ordinatã iuſto præconio prædicent? Et vt ſummatim multa perſtringam, talis & tantus eſt, vt ad maxima quælibet adminiſtranda (ſi velis) ſine rubore promoueas. Nolo in preſentia nimis viri laudibus immorari, ne aut epiſtolæ videat modũ excedere, aut aſſentationis alicui notã incurrere. Cum dabitur ocium, euidentiùs aut particularius ſingula

tibi

tibi cora explicabo. Interim tu, vir ornatissime, si quid magnum de Cornelio nostro statueris (neq; enim frustra de moribus & coseruatione eius tibi scribi voluisti) ipsum nō sec⁹, atq; me fauore, beneuolentia & amore prosequere. Vale ex Traiecto.

Epistolam demonstratiuam Vituperij paribus præceptis & ijsdem locis scribere licet, laudibus in vituperationes mutatis, & in locis contrarium tortis, vt prius dictum est.

Aliud Exemplum.

QVandoquidem, incūdissime sodalis, ciuitatis Legiæ (vt eā Veteres à legione Romana hic cæsa appellarunt) quàm bonis auibus (vt aiunt) plusculis mensibus habitare cœpi, tibi sitū, mores, rēpublicā, & si quid egregiū præ se ferat, depingi voluisti, nec minus ad hoc me incitat eximia, quæ se vltrò ingerit, laudis materia, non possum, si & alumnæ meæ gratificari, & tibi morem gerere velim, quin paucula è multis tibi Leodij nostri præconia scribam. Vidi plures diuersarum regionum nobiles ciuitates, verùm nō est alia (si singula quæ hic eximia sunt conferantur) quæ mihi magis arrideat. Hæc namq; ciuitas ex maxima sui parte in cōualle sita (tametsi nō minima pars eius ex mōte dependet) vndiq; plœna amœnitatis est. Si ad orientem spectes, rapidissimū cœsi coloris fluuium Mosam spaciosè delabi cernis: quem non sordidæ profectò negotiationis nauibus & ratibus passim

1 Exordiū.

Propositio.

2 Asia.

singulis penè momẽtis sursum ac deorsum sollicitari, & iuxta & intra mœnia iucũdissimè cernimus. Si ad meridiẽ, montes syluosos alios alijs altiores cum valliũ suarũ amœnitate tanquã in tabula pictos cõtemplari licet. Si te vertas ad occasum, dij boni quid illinc vollptatis haurias? Visus non assequitur latissimos totius Hasbaniæ cãpos, tritici, orizæ, migmatis, cæterorũq; frumentorum feraciſſimos. Quales & ad plagam septẽtrionalem vides, præter hos quorum iucundissimo, etiam vinearum intra mœnia ex mõte pendentium, aspectu delectaris. Cũ iam non data opera intra mœnia redierimus, quis dubitet tum heroum, tum ciuium multorum in hac vrbe (quamuis olim Burgundiorum incendio euersa & desolata sit) excellẽtissimas aut instauratas aut denuò extructas ædes, vbi paruo admodũ ædificiorum materia cõparatur? Ligna per Mosam secundo flumine contignatis ratib. proximæ syluæ, lapides solidos & sculptiles, proximi montes, calcem viuam vicinæ cautes suppeditant. Ferrũ præterea, æs, plũbum, & reliqua id gen⁹ metalla in suburbanis effodiũtur, conflantur, purgãtur, ferriq; strictura mira industria molis aquatilibus in baculos (vt vocant) excudũtur. Hic fontes sũt amœnissimi perpetua scaturigine manãtes, quorum aquæ limpidissimæ & indigenis in potum sumptæ sunt & suauissimæ & saluberrimæ. Videas diuersa monasteria, & ædes diuitum, in quib. ne vnã quidẽ officinã inuenias,

A copia rerum.

quam

quā non fons vnus cōmodissimè adornet. Neque hoc silētio prætereundū censeo, quod, cùm montium commoda recenserem, minimè succurrebat: Hic nempè montes diuersi sunt, ex quorum profundissimis & abstrusis cauernis nō minus prodigiosa, quam preciosa ignium fomenta instar lapidum dura, & instar carbonum nigerrima eruuntur, & ad vicinas regiones transuehuntur. Quanquam autem ligna paruo admodū nobis redimi possunt, & lignariorum suffocati carbones: malūt tamē ad focum instruendum hac naphtha carbonaria quam lignis vti. Veniam vel tādem ad rempub. quę propter equestris ordinis dignitatem & modestiam, magistratus eruditionē & prudentia, plerūque totius cōcordiam, simplicitatē, & in rebus manuarijs diligentiam, pulcherrimè exornatur, administratur & viget. Et ne clerum nostræ ciuitatis pulcherrimū decus præteream, tanta est ei cū populo Leodino societas & vnitas, vt maiorē non quæras: tanta est & dignitas & amplitudo, vt clerū vestrum Traiectinū cum suo Pōtifice facilè superet: tanta deniq; numerositas, vt citra alpes aliam nō inuenias ciuitatē, quæ huic numero cleri valeat cōparari. Sūt enim nobis canonicorū collegia septē aut octo, Abbatię (vt vocāt) quinq;, templa parochiarū triginta duo, & reliqua monasteria incerto numero, in quibus omnibus præter religiosissimū Dei cultum prēter summam eruditionē, præter illustrium virorum generositatem, ilqui-

A montibus prodigiosis.

A Repub.

A Clero.

A re literaria.

quis digno præconio rerũ precia, extructa ædificia, hortorũ amœnitates explicet? Et ne rem scholasticam & literariam præteriisse videar, tametsi fortassis alibi bonæ literæ plus maturuerunt, nusquam tamen (ausim dicere) hac nostra tempestate magis florent. Mireris pueros septennes Latinè loquentes, & qui decimum quartum ætatis annũ nondum attigerunt sic prosa valere & carmine, vt cum quouis oratore & Poëta certare posse videãtur. Vt sileam autem (ne quis me vel arrogantem, vel περίεργον iudicet) ciuium nostrorum tum animorum & corporum robur, tum in rebus bellicis animositatem & strenuitatem, quam non modò pristinis temporibus Romani, verumetiam posterioribus seculis reges & magni nominis principes experti & mirati sunt: vt sileã quoque vrbis amplitudinem, & ciuium frequẽtiam, cuius Traiectũ vestrum tertiam partem non attingit. Certò aëris non modò suauitatem, verùm etiam salubritatẽ silere non possum, quem celeberrimus noster ὑδωνόρος Ioannes Mandauillan⁹ post vniuersi orbis, Asiæ, Aphricæ, Europæ peragratas regiones, longè suauissimũ & saluberrimum iudicauit. Habes mi sodalis, paucis perstricta capita quædã generalia de huius ciuitatis laudibus, quæ si velim speciatim explicare, deficeret mihi tempus narrãti; viderem quoque me tam veram topographiã, quàm cum Luciano veram narrationem texere. Faxit Deus, vt huc tandem profectus cuncta quæ scripsi,

A ciuibus.

Aeris salubritas.

scripsi, & plura, quæ scribenda forent, locis obiecta contempleris. Vale, ex Lvdio, &c.

Vides, ni fallor, puer in hoc posteriori exemplo pro laudandis vrbibus diuersos locos eadem fere nomenclatura, etsi non eodē, quo præscripti sunt, ordine obseruatos. Idem in alijs quoq; rebus laudandis aut vituperandis exemplis subiectis factu-us eram, si non magis operis prolixitatem, quam laborem vitarem. Ad genus itaque Deliberatiuum procedamus.

Aliarum rerum laudabilium, vt Regionum, Ædificiorum, Agrorum, &c. paradigmata non ponimus. Primum, quod prolixitas legentibus esset onerosa; deinde quod secundum præcedens exemplum ex locis præscriptis studiosus adsimile de rebus illis affingere citra laborem possit. Ad genus Deliberatiuum transeamus.

De generis deliberatiui Epistola.

PArtes orationis generis deliberatiui eadem ponūt rhetores, quas supra in genere Demōstratiuo posuimus, nisi quod Narratio rara est; incidit tamen nonnunquam etiam in epistolis eiusmodi videlicet factū aliquod, de quo deliberandum est, paucis explicamus, aut si quid actum vel dictum est, quod ad causam attinet, recitamus. Iisdem quoque locis in Confirmatione vtimur, quibus in Demonstratiuo factorum & rerum prius vendum docuimus, qui sunt:

-dos. Honestum, quod rectum & laudabile, immo quicquid ad virtutem attinet, complectitur.

Vtile, & necessarium, Vtilitas autem ex enumeratione commodorum, & incommodorum innotescit.

Possibile, aut Facile: quæ ex circumstantijs præcipuè ostenduntur.

Difficile, aut impossibile: item ex circumstantijs, si quid dissuademus, haud dehortamur.

His locis (si caussa postulet) in omni epistola Deliberatiua non secus atque in oratione rhetorica vti possumus, & ea ratione iuxta analogiam, qua in demonstratione factorum & rerum prius ostensum est, ostendentes videlicet id, quod persuadere decreuimus, Honestum, Vtile, Facile esse: contrà ostendentes rem aliquam inhonestam vel impiam, inutilem vel periculosam, difficilem vel impossibilem esse, adeoq; fugiendã vel detestandam esse. Nihilominus singulis epistolarum generibus sub hoc causarum genere militantibus peculiares cum suis locis partes assignabimus, vt studiosus maiorem in Epistolis, quàm in ratione scribendi videat libertatem.

De Epistola commendatitia.

PRimum occurrit Epistolarũ genus, quod Cõmendatitium vocant, quo amicum amico pro aliquo beneficio vel fauore cõsequendo cõmendamus: cuiusmodi Cicero tum in pluribus, tum præcipuè

cipuè in decimotertio epistolarum libro vsus est. Quod idcirco primo loco posui, quòd plerũq; ex genere demõstratiuo non parùm admixtũ habet. Solemus enim eum, quẽ alijs commẽdamus, frequenter oportuna laude extollere, quo ad eius, ad quẽ scribimus, animũ, commendato conciliemus. Partes huiusmodi Epistolæ secũdũ tres personas, eius videlicet, ad quem scribimus, nostræ, & commẽdati, secundum rem præterea, quæ postulatur, cõsideratam, sunt quatuor aut quinque.

In prima captamus beneuolentiam (si necessarium videatur) ab humanitate, benignitate, vel liberalitate eius, ad quem scribimus, licet inter familiares amicos hæc pars plerunq; negligatur. 1

In secunda causas scribimus, quæ nos mouent ad aliquem commendandum, vt est amica commendandi consuetudo, beneficium acceptum commiseratio, vel id genus alia. 2

In tertia commendandum laudabimus pro quantitate Epistolæ eo, quo præscriptum est modo in genere demonstratiuo personarum. A natalibus, ab indole, &c. 3

In quarta rem ipsam exponemus, quam in cõmẽdatione pro amico postulamus, ostẽdentes eã varijs argumentis honestam, iustã, piam, aut virtuti cognatam, item vtilẽ aut necessariam, præterea non modò possibilem, sed etiã facilem ei, ad quẽ scribim⁹: secundũ locos Cõfirmationis generis Deliberatiui. Pollicebimur quoq; in quinto 4

loco & nos & commendatum amicum nostrum gratos futuros, mutuam quoq; nostram operam & studium deferemus.

Exemplum, quod Græcis Paradeigma.

1 Exordiū. NIsi certo cognoscam tuam nō solum erga me summam, verumetiam in omnes, tametsi alienos, bonarum litetarū studiosos, non vulgarem beneuolentiam, vererer profecto mi Chrysogone in aliquo præsertim negocio studiorū tuorū tranquillitatem temerè appellare. Verum cum iam te sciam pro amicitia subinde renouanda malle ab amico sollicitari, quā ea marcescente quietū esse, audacter te pauxula pro amiculo postulaturus accedo. Gualterū meum, qui has meas tibi porrigit literas, propter eius affectum erga me singularem vehementer diligo. Nam ab incunabulis me non secus ac parentem semper coluit & diligentissimè obseruauit. Is cum te mei studiosum planè cognosceret, seque meis apud te literis gratiosum fore cōideret, vt pro se ad te scriberem, obnixius rogauit: quāuis non dubitem ipsum modestia, verecundia, aliisq; honestis suis moribus etiā sine nostra cōmēdatione plurimùm tibi placiturū. Est enim adolescēs honestis admodum, tametsi tenuis fortunæ, natus parentibus, probè domi semper & pudice educatus, bonis literis a teneris (quod aiūt) vnguiculis non solū appositus, verumetiam summopere intētus. In quib⁹ ita Dei numine asputate profecit,

2 Narratio.

3 Loci personarum.

profecit, vt & carmine & prosa omnes suos in ludo nostro cõmilitones facile superauerit. Quid ea nam non posset (quantã in eo deprehendes) tanta virtuti coniuncta ingenij acrimonia? Neminem siquã de illum vidit vnquam immoderatius bibentẽ aut improbe lasciuientẽ, nemo verbo aut verbere cõtentiosũ, nemo per luctũ quæstuosum, sed parentibus & amicis obsequentem, præceptoribus tractabilem, cõmilitonibus vsq; se comem præbuit & amabilem. Quid multis? Talis est adolescens, quem merito probi omnes & ament & commendent tis scholis nostris valedicturus & illuc profecturus, cum nominẽ nouerit Louanij, qui sibi possit esse præsidio, optat per me sibi cuiuspiã conciliari gratiam, cuius consilio vel auxilio subinde se tuto committat, teq; ex omnibus fama duntaxat cognitum vnum delegit, quem parentis loco illis habeat. Quod negotium mi Chrysogone cũ fine magno tuo incõmodo subire, pie, & iuste exercere, & cũ magno virtutis fœnore honestissime amplecti valeas, etiam atq; etiam oro, vt talem te adolescẽti in rebus dubijs, in negotijs arduis, in fortuna prospera & aduersa patronũ exhibeas, qualem te meis liberis, si postularem, exhibiturus esses, vt intelligat commendationem pro se meã apud te plurimùm valuisse. Ego vicissim enitar, vt beneficij in nos collati te minimè pœnituerit, sed aliquando (tametsi turpe videtur in vera amicitia polliceri) dignum benevolentia tua fructum reci-

Loci Deliberatiui.

pias. Habebiamo, habebis etiam illum perpetuò gratissimum debitorem, Vale mi.

Sciens omitto Cõfirmationis locos latius extẽdere, ab Honesto, Vtili aliisq; locis argumẽta ducere, in quarta præcedẽtis epistolæ regione, ne nimia prolixitate lectorem onerẽ: quemadmodum enim ab illis argumentandũ sit: in subsequẽtibus quibusdam Epistolarum generibus paulò latius ostendetur præcipuè in Suasorio & Petitorio.

Aliud Exemplum.

SOlet & idem Cõmendatitium genus inter admodum familiares multò succinctius tractari omissa prima ac tertia parte, hoc vel simili modo: Cornelio summæ probitatis & eruditionis adolescente valdè vtor familiariter, & propter præcipuum erga me studium & amorem mirificè eum diligo. Is Louanium profecturus, cùm nõ habeat, cui sese in rebus dubijs tuto committat, teque ex aliis mei studiosissimum intelligat, rogauit me, vt ad te pro se quàm accuratissimè scriberem, quò vel nostra possit commendatione adiutus amiculorũ tuorum catalogo adscribi, imò vt ad te non secus atq; parẽtẽ in rebus anxijs sine rubore possit accedere. Oro te itaq;, vt si cubi tuo cõsilio vel auxilio indiguerit (id quod sine graui incõmodo pro tua authoritate, prudẽtia & eruditione facile poteris) ei sis adiumento & præsidio. Quod tibi quidem & laudem pariet & voluptatem, mihi

verò

verò maiorē in modum gratum erit & acceptum. 4
Adolescentē quoq; ipsum perpetuò tibi deuinxeris, & cum summa gratitudine beneficij memorē 5
intellexeris. Vale.

Hoc posterius exemplum propterea adijcere volui, vt pateat liquido, quod neque omnes, quæ præscriptę sunt partes, neque idem partium ordo vbique obseruandus sit.

Epistola Suasoria.

SEcundo loco, quod ferè inter omnes Deliberatiuas Epistolas dominatur, & locos Demōstratiuos factorum & rerum plerunque admiscet, genus Suasorium ponamus. Nulla est enim alia epistola, quæ manifestius in genere Deliberatiuo versatur, quàm ea, qua amico rem quamlibet suademus aut dissuademus. Cuius partes, etsi nō omnes vbique, necessariæ sunt quinque.

In prima vel à persona eius, cui suademus, vel à nostræ personæ officio, aut alia quauis Ratione prius posita ordiri licet, quamuis non semper Exordium necessarium sit. 1

In secunda ponemus narrationem breuiusculam cum seminibus argumētorum rei deliberandæ: cui secundum artificium prius positum, Propositionem subiungemus. 2

In tertia, post distributionē, si oportuna videatur, rationibus & argumētis ex locis generis Deliberatiui depromptis, Propositionē muniemus. 3

4 In quarta, si qua Propositioni aut argumētis videbūtur contraria, per Confutationē destruemus.

5 In quinta, Epilogo præcipuorum argumentorum præmisso, affectus eius, ad quem scribimus, mouere studebimus. Non discrepabit siquidem (quod ad artificium attinet) epistola Suasoria ab oratione rhetorica huius generis.

Exemplum Epistolæ Suasoriæ.

1 Exordiū. QVanquam ipse citra controuersiam abundè per te sapis, cōmilito iucundissime, non possum tamen (si veteri nostræ amicitiæ satisfacere velim, summisque in me tuis officiis gratus esse) quin ea, quæ ad tuam cum dignitatem, tum salutē attinēt, tibi libere suggerā. Et cum aliena rectius interim, quam nostra cōsideremus, non debet tibi amico, cuius ego nonnunquā saluberrimis consiliis adiutus sum, meū quale quale est subtrahere consilium. Narrauit mihi nuntius tertius non sine dolore Theodoricus frater tuus, quod post habitis bonarū literarum studijs, rebus mechanicis te intricare decreueris, & nullo vel parentum monitu, vel amicorum rogatu, nullaq; probitatis, vel litatis, conditionis tuæ, vel priorū expensorum habita ratione deduci posse à sententia. Tu tamen mi Hieronyme, si me audias, mentem istam mutabis, & seruilibus mechanicorum operibus derelictis, humanitatis seu bonarum literarum & liberalium artium studijs nunquam satis laudatis, & post virtutem

2 Narratio

Propositio.

tutem rebus omnibus anteferendis, incœpisti, inhærebis. Ad quòd te non modò parētum tuorū, quibus ex diuino præcepto non parū debes, imperiū aut amicorū & necessariorum, quos temere auersari non decet, preces & suadelæ, verum multò maximè ipsa bonitatis & equitatis ratio inducet, qua tibi nihil honestius, nihil vtilius, nihil iucundius fore ingenuis artib. ostensurus sum. Nā si honesti te ratio mouet, quæ profecto omnem probū adolescentē mouere debet, quid quæso bonis literis & eruditione honestius, quæ diuinæ cuiusdam originis multis retro seculis semper omnib⁹ prudētib⁹ in precio fuerūt? Quid ijs honestius, quæ te à stupidis, barbaris, (& si dici liceat) brutis hominibus secernēt? sine quibus inter hominē & pecudem vix vllum discrimen est? Quid ijs honestius, quæ te ad veri Dei contemplationem, cœlestium rerum cognitionem, & verarum virtutum ducūt amplexum, sine quibus, haud secus àc porcus quidam accarnanius, nulli rei magis homo quam vētri studet, terrenis incubat, & æternis neglectis, transitorijs inhiat? Et si voluptatem quæras, sic ea in re literaria honestati comuncta est, vt nesciam profectò an in literis plus honestatis, an iucunditatis inuenias. Quid enim per Deum immortalem suauiꝰ, quàm perpetuò cum Musis versari, & earū casto cōtubernio perfrui? Si verseris in agro, tecū fabulātur: si intres domum, quiesces cum illis, nec poteris mœrore tabescere, qui in earum tripudio

3 Confirmatio.

Distributio. Ab honesto.

A' iucundo.

perpetuũ captabis solatium; Neq; enim habet (vt quidã ait) amaritudinẽ cõuersatio illarum, neque tædium cõuictus illarum. Quod si fortè (vt subinde fieri solet) plus ea, quæ commodo sint, quã ea, quæ vel honesta vel iucũda spectes, quid, obsecro, literis & eruditione vtilius, ne dicã plus necessarium? sine quibus neq; virtus tibi cognita, neque probitas manifesta, neq; Philosophia inuestigabilis, neq; diuina, neq; humana scriptura intelligibilis, & interpretabilis. Imò si literas è mũdo funditùs eradicaueris, omnia simul diuina pariter & humana prorsus cõfuderis. Neq; Respublica dignè administrabitur, neq; res familiaris debitè gubernabitur, neq; (quod ante omnia dictum oportuit) res ecclesiastica erudiẽdo, cõsolãdo & arguẽdo promouebitur. Si diuitias queras (id quod tamẽ Christiano homini turpe iudicatur) quem vidisti vnquã doctissimorum inopia laborasse? Si τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει, illa, ne dubita, te maximè nutriet, qua plus cæteris cõmodare potes mortalibus, neq; id quidem absque laboribus tuis atque sudoribus. Nam dicturus es fortassis hominem ab exordio suæ conditionis à Deo optimo maximo labore destinatum. In sudore (siquidem dicit) vultus tui vesceris pane tuo. Esto. An tamẽ putem te tã puerili ingenio, vt solis corporis sudoribus hominẽ destinatum intelligas? An nõ habet immẽsos labores, (quanquam citra tædium) hæc ipsa priusquã apprehendas scholastica eruditio? Neq;

Ab Vtili & Necessario.

Confutatio.

tum

tum quoque, cùm apprehenderis, secorditer tibi vacandum erit. Aut enim viam veritatis populum ignatum è suggesto docebis, aut rudem pueritiam & informem adolescentiam in schola erudies & formabis, aut in rebus dubijs anxios iuris prudentia & consilio iuuabis, aut ægrorum corporibus ipse sanus medeberis, & vt vnico verbo multa complectar, si defuerit eruditio, socordia, labor profectò non deerit. Itaq; mi Hieronyme, quò tandem epistolam claudam, prudensq; corporis tui teneritudinem, qua vel ad mediocrem laborē ineptus es, prætercam, cum nihil sit, quod vel æquè honestet, vel æquè delectet, vel æquè commodet, ac bonæ literæ & bonarum artium eruditio, debes profectò non tam meo consilio, quàm veritatis impulsu, ab inconsulto & insulso tuo proposito resilire, & per bonas literas pro ingenij tui dexteritate, qua quicquid etiam voles, facillimè apprehendes, ad reliquas pergere artes & disciplinas. Moueat te patris desiderium, matris lacrymæ, proximorum, affinium, & omnium amicorum affectuosa (si dici liceat) deprecatio. Certè non potes pro ingenita tibi probitate nobis omnibus neglectis (ne dicam contemptis) tergiuersari. Vale, & vt soles, nos ama.

Hæc aliquātò prolixius prosecut⁹ sum, vt quisque studiosorū in genere Deliberatiuo vsum locorum nō secus in epistolis ac oratione rhetorica considerare queat, & nihilominus videat, quàm

sibi generis huius loci & Demonstratiui rerum conueniant, si vtriusque generis inter se paradeigmata conferat. Nam literarum studium, quod in hoc deliberatiuo suasi, in superiori Demonstratiuo laudaui. Sciat tamen multò correctiorem decodem argumento scribi posse epistolam, omissis videlicet prima & quarta parte, tertiæ quoq; partis nonnullis locis. Neque enim in familiaribus maximè epistolis omnes partes neque in omni argumento omnes loci sunt necessarij.

Porrò in dissuasoria epistola totidem quidem, partibus, sed locis contrarijs vtendum est: vt ab Inhonesto, Inutili, difficili, &c. ut in sequenti breui paradeigmate ostendetur.

Paradeigma Epistolæ Dissuasoriæ.

1 Narratio cũ Prob. AIunt te frater neglectis literis, operis textrinæ operam dare, & neque parentum, neque amicorum prudentum consilio à cœpto recedere. Porro si me, cui semper plurimum tribuere soles, audias, ab hac stultitia & manus & mentem auertes. Quis te tandem eò dementiæ perduxit, vt rem neque honestam, neque iucundam, neque commodam aut vtilem deligeres? Inter omnia siquidem ciuilia artificia hoc vnum longè, vilissimum & sordidissimũ iudicatur. In precio sunt fabri lignarij, itẽ cementarij, calceolarij, agricolæ, sartores, & id genus alij artifices, verum textores contemnuntur ab omnibus, ridentur ab omnibus exibilan-

2 Ab inhonesto.

exibilantur ab omnibus vſq; adeò, vt nonnunquā è republica tanquā ſordidū & inutile genus hominum explodantur. Deſidebis prætereà tanquā nullius præcij ſedētarius totis diebus, quaſi in cō- 3 Ab incō-modo & inutili.
claui & piſtrino retruſus, abſq; rerum varietate, abſq; hominum frequentia, abſq; externarum rerum ſolatio, mœrore & ſquallore confectus, vix duro & mucido pane refectus. Et cum totō corpore fatigato ſub ipſam profūdam noctem opus remiſeris, vix tantum corrades lucelli & emolumenti, quantum corporis tui alimento ſufficiat. Interim alenda eſt vxor, alendi liberi. Diſpeream, ſi non intra quinquennium (niſi fortaſſis furto, de quo plerunq; ſolet hoc hominū genus ſuſpectum eſſe quæſtum auxeris) ad extremam redigaris inopiam, inediaque tabeſcens, miſerè vitam finias. Quapropter ſi meo conſilio acquieſcas (frater) hāc ſordidam & illiberalem, hanc inutilem & incommodam textoriam, & fulloniam auerſaberis, etſi non bonarū literarum ſtudijs, ſaltē alij te quæſtui & honeſto operi applicabis, quibus non modò tibi, ſed & liberis tuis conſulas. Vale. 4 Epilogus

De Epiſtola Exhortatoria.

EXhortatorium genus epiſtolarū ſimul & Monitorium proximum Suaſorio locum ſibi vēdicat, quo non ſuadendo (vt ſupra) in rebus ambiguis amico conſulimus, ſed vel incertis ad alacritatem incitamus, vel errantem inducimus. Aliud 1 Exhortatorium

siquidem suadere, aliud hortari est. Hoc Epistolarum genus etsi non secus, atq; Suasorium quinq; partibus constat, in tertia tamen (quia non tam argumentis, quam affectibus agitur) his sequentibus locis proponendis affectibus vtendum est.

A laude Personæ exhortandæ vel mouendæ.

A laude Rei, ad quã fit exhortatio vel monitio.

A spe præmiorum de re absoluta.

A metu incommodorum, si res non sortiatur felicem exitum.

Ab amore, commiseratione, & expectatione necessariorum.

Ab odio, æmulatione & expectatione aduersariorum.

Ab exemplis vetustis, alienis, & domesticis.

Ab obtestatione, quæ in Epilogo seu in quinta parte per hos locos fieri non potest.

Ex quibus, & si non omnes, præcipui tamen pro mouẽdis in exhortatione eius, ad quem scribitur, affectibus, assumendi sunt: quibus nihilominus in genere Deliberatorio adhibito iudicio vti valebimus, & pari ratione Increpatorio.

Paradeigma seu Exemplum.

1 Exordiũ. QVòd bonarum literarum studia denuò arripueris, non possum tibi non gratulari, iucũdissime Hieronyme, maximè quòd nostris literis nostróque consilio plus, quam parentum & amicorum tuorum conatibus tribuisse videris. Aiunt

tc

te ſiquidem relicta agricultura ad Idus Februarias rurſus ingenij excolendi gratia Louanium cõceſſiſſe, tametſi ægriori animo, quàm nonnulli velint. Colligunt enim ex hac animi tui ægritudine naſcituram tibi ſocordiam, & bonarum literarum ſtudia ad lætam frugẽ non peruentura. Quod licet mihi nemo facilè perſuadeat, qui ſciam te ſemper magis freno, quàm calcaribus indiguiſſe, tamen pro veteri noſtra imò hactenus non interrupta amicitia non poſſum, quin ad eadem te literarũm ſtudia cohortari ſatagam. Abſit, abſit, mi Hieronyme, vt prioribus illis incomparabilibus rei literariæ exercitijs poſteriora non reſpondeant. Tantus natalium tuorum ſplendor, tam proba educata infantia & puericia, tantum ingenij acumen, aliò te, quàm ad ſocordiam vocant. Extimulent te quæſo ſpes præmiorum ampliſſimæ, honores, diuitiæ, voluptates, rerum omnium diuinarum humanarumque cognitio, & (ſi plus cupias) nominis immortalis gloria, quibus ſemel omnibus te fruſtrari continget, ſi ad metam deſtinatam nõ peruenias, & ignominia, inopia, infelicitate, rerum omnium ignorantia & dedecore afficieris. Moueat te parentum amor, proximorum affectus, amicorũ & affinium, charitas, quos vna non ſolum immenſis dolóribus, & irremediabilibus, adeoq; miſerãdis lacrymis afficiet, venimetiam magnarum de te rerum expectatione fruſtrari contiget, ſi in medio (quod aiunt)

2 Narratio cum Propo.

3 Laus poſſeſſionæ.

Spes præmiorum & metus.

Amor.

cursu defeceris. Scis enim omnium in te nõ modo cognatorum, sed etiam ciuium tuorũ oculos coniectos, & animos suspensos, nec nisi eximiũ quiddam sibi & patriæ de tua eruditione pollicentur, Odium. gloriosumq; de aduersarijs tuis triumphũ expectant. Et cõtrà, quis tibi plenè suggerat inuidentiũ æmulationẽ, qua te anteuertere nituntur, & odiũ, quo te ante finem destinatũ sperant defecturum? Quos si de te (quod omẽ Deus auertat) triumphare contigerit, quanta illis tanquã de rapta præda exultatio? quanta nobis insultatio? quanta illis gloria? quãta nobis ignominia? Et ego equidẽ, & tui omnes patebimus vulgi ludibrio & sempiterno opprobrio. Ab exẽplis. Possem tibi exempla veterũ proponere, qui nullum subterfugêre laborẽ, nullam irrisionẽ, nullã vel duram seruitutẽ, qui Philosophiam apprehenderẽt, si non recentia, imò si nõ domestica in promptu sint, & ad animum tuũ extimulandum accommodatissima. An non auus tuus, an non auunculus tuus (vt reliquos sileam) relicta patria, relictis rebus priuatis, omnem Frãciam, omnem Italiam, omnem Græciam non sine magnis incommodis peragrantes, post magnam eruditionẽ immortale sibi nomen adepti sunt? & cùm ipsi primùm rerum inopes essent, tibi & posteris diuitias & gloriam sua eruditione pepererunt? Magnum si fortè causeris laborem, præmium opponam immortale. Certè (vt quidam ait) 4 Confirmatio. spes præmij minuit vim flagelli. Nec tamen tam

ignauum

ignauũ te censeo, vt parui incommodi, quod subinde obeundum est, horrore frangaris, qui maximas hactenus ærumnas fortissime pertuleris, sed ante adeptam victoriam non possum non timere etiam tutissima. Oro te igitur, my Hieronyme, & obtestor per natalium tuorum splendorem, per eximiam tuam indolem, per parentum & amicorum amorem, & omnium nostrum amplissimam de te expectationem, ne quo subrepentè veterno fractus in stadio deficias, neque fatigeris, donec propositi certaminis βραβεῖον accipias. Vale. 5 Epilogus

In monitoria quoque epistola siue amicum de vitio castigamus, siue quid agendum sit acriter admonemus, eadem ferè procedendi ratione vtimur, & affectibus mouẽdis vt plurimũ studemus. Amãt autẽ huiusmodi epistolarum genere, acrem & concitatã dicendi rationem, maximè ficubi affectibus mouendis insistimus, id quod non minus quoque in rationibus obseruandum est.

De Epistola Petitoria.

PEtitoriæ epistolæ, qua ab amico aliquid postulamus, creberrimus vsus est: quapropter eius componẽdæ artificio summopere studendum est. Partes eius sunt quinque.

In prima captatur, si necesse vel oportunum sit, beneuolentia: secundum artificium generis Demonstratiui. 1

2 In ſecunda, poſt Narrationem proponendum eſt ſimpliciter quòd petitur.

3 In tertia, Petitionem ipſam Poſſibilem, Honeſtam, & Iuſtam declarabimus. Hæc enim præcipuè (teſte Seruio) in petitione oſtendenda ſunt, vnà cum gratias agendi modo, & remuneratione.

4 In quarta Modum præſtandi, (ſi argumentum poſtulet) præſcribemus.

5 In quinta, Gratitudinem & Remunerationem addemus. In deprecationibus quoq; pœnarum hę partes locum habēt, niſi quòd Loci Status aſſumptiui non parū cum his commune habēt: de quo in genere Iudiciali dicemus.

Paradeigma.

1 Captatur benenolentia. EXpertus non rarò clementiā & benignitatem tuam, pater optime, mea quoque erga te pietate & in bonis literis tibi non ingrata diligentia fretus, paucula abs te petiturus aduenio, quæ pro tuo in me paterno affectu te mihi nō negaturum confido. Traiecti adoleſcens quidam literis valedicturus, libros quoſdā tum Græcos, tū Latinos, Homeri videlicet & Virgilij, cū optimis cōmentarijs, opera, paruo admodum (vtpote pecuniarū indigus) venundare cupit. Et cum iam iamque eoſdem mihi non ſolum vtiles, verumetiam multū neceſſarios fore cōſiderem, oro paternitatē tuam, vt ad coemptionē eorundē ſex aureos Carolinos ad me mittas. Id quod tibi non modò poſſibile,

2 Narratio. cum Prop.

3

nempe

nempe,qui(laus ſuperis) ſexcentos,ſi res poſtularet,abſq; magno rerum tuarum diſpendio mittere poſſes,verumetiam honeſtum, æquum & laudabile erit,& vtrique noſtrum vtiliſſimum. Quis enim non laudet parẽtis pro filij honeſtiſſimis literarũ ſtudiis iuſta & liberalia impendia? ſi in rebus liberorum iudicris laudatur nõnunquam patris largitas & liberalitas, quãto magis in ſerijs & neceſſarijs? Cõmodabis præterea plurimum meis ſtudijs quæ nouiſti ſine libris proficere nõ poſſe. Cõmodabis nõ minus tibi ipſi, qui duplo pluris, ſi noui eſſent eoſdem redimeres. Vt interim fileam quod cùm incredibili me primùm voluptate affeceris, etiam ipſe nõ parùm in filio oblectaberis,& quod arctiori me tibi amore deuinxeris, & acrioribus literarum ſtudijs obligaueris. Et ne ſollicitus ſis, cui propter tabellariorum fraudem & infidelitatem pecuniam tutò committas,ſi (vti confido)te precibus in meam ſententiam perduxerim,numerabis eam præceptori meo iſtuc propediem profecturo transferendam,qui & hæc eadem tibi pro me ſuis verbis exponet, & quicquid dederis in vſum meum, plena fide ſuſcipiet & transferet. Cùm igitur,mi pater,nihil eſſe putem, quod ſobriæ huic petitioni meæ tanquam improbæ,importunæ,aut,vanæ obijcias,te etiam atque etiam oro,ne fruſtreris me ſpe mea,ſed paternum in me animũ & affectũ denuò me ſinas experiri. Quod ad me attinet, inuenies me in re literaria

Honeſtũ. Ab vtili & iucundo. 4 5

ſolito alacriorem, in rerum vſu corporalium moderationem, & ad omnia, quæ volueris vſq; paratiſſimum. Vale.

De Epiſtola conſolatoria.

COnſolatoria epiſtola eſt, qua amicum in rebus aduerſis contriſtatum conſolamur. Partes ſunt quinque.

1 In prima, beneuolentiam captamus, aut per inſinuationem a prudentia conſolandi, aut ab officio noſtro, &c.

2 In ſecunda, Narramus breuiter infortunium eius, & proponimus non dolendum, aut non vſq; adeo dolendum, &c.

3 In tertia, pro diuerſa deſolati aut doloris conditione aut procedimus ſecũdũ locos deliberatiuos, probantes neq; ſatis honeſtũ, neq; ſatis pium, neq; ſatis iuſtum, neq; vtilem eſſe dolorẽ, &c. aut ſecundum locos præſcriptos in exhortationibus ſtudemus vel blandiendo, vel increpando mouẽdis affectibus, aut alijs argumentis ex philoſophia ſeu ſcriptura ſacra depromptis vtimur, &c.

45 In Quarta, Confutamus. Quinta nota eſt.

Exemplum ſeu Paradeigma.

Exordiũ. SI homini, præſertim Chriſtiano præcipitur gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, alterũq; alterius onera portare, improbus ſim profectò & amici nomine prorſus indignus, ſi amico dolenti

dolenti non condoleam: nihilominus, ſi vulneri quouis modo mederi poſſim medicamentū ſubtraham. Quanquam non dubito pro tua eruditione, prudētia, mentiſq; cōſtantia plus animo te vigere, quam corpore doleas, certoq; noui te longè melius tibi mederi poſſe ſiue cōſulere, malo tamē abs te ob inſcitiam rideri, quàm vel ignauiæ, vel ἀσοργίας inſimulari, præſertim quod ſubinde non minus lenire volentis, ac medentis manus admittatur. Vulgo ferunt patrē tuum ſenem prouectęq; ætatis, virum optimū mente integra, omnibus eccleſiaſticis munitum ſacramentis, inter librorum manus diem clauſiſſe extremū, omnibuſq; huius vitæ ærumnis ereptum ad requiem ęternam commigraſſe. Et cùm cæteri moderatiùs id ferant, te vnum poſt menſurum luctū, neglecta re familiari, neglectis Muſis, neglectis omnib⁹, nullā omnino conſolationē admittere. Reuera cum in cæteris omnib. (mi cognate) te facilè ſuperes, in hac vna te parte negligere videris. Non enim mi frater, (quandoquidē communiter mecum Deum patrē appellitas) nō eſt inquam hæc tua ſecundū Deum triſtitia, quæ ſalutem verùm ſeculi, quæ mortem operatur, vt Paulus in Corinthijs rectè diſtinxit. Et idcirco ſi mihi, imò ſcripturæ rationibus auſcultes, ipſam tametſi non penitus tollas, paululū mitigabis. An non Chriſtianus es? An nō cōmuni ſpe reſurrectionis nobiſcum viuis? Quid ergo nō ſuccurrit tibi eiuſdem Pauli ſententia? Nolo vos

Inſinuatio.

2 Narratio

Propoſitio.

ignorare de dormiētib. vt non cōtriſtemini, ſicut cæteri, qui ſpem non habēt, & reliqua, quibus reſurrecturorum ordinē præſcribit. Quid? non ſuccurrit tibi ſapiētum omnium facilè princeps poſt Solomonē filius Sirac? Modicum, inquiens, plora ſuper mortua, quoniam requieuit. Et ſi quidē naturam exuere non potes, mente tamen & ſpiritu eius impetus temperādus eſt. Dicis parentē optimum te amiſiſſe, at tantò minus tibi dolendū eſt. Nā ſi tuus in facinoroſis actibus vitā finiſſet, poſteriſue ſtultitiæ & veſaniæ ſuæ veſtigia reliquiſſet, habeas fortaſſis quod luctus vehementiores prætexas: iam nihil eſt quod excuſes, vt nō & hoc merito reprehēdam, quod amiſiſſe dicis, quem in Chriſto viuere credis, quē reſurrecturum ſperas, quē conſortem gloriæ futurum non ambigis. An prudens agricola id frumēti, quod ſeminat, quod occat, quod ſarrit periſſe arbitratur, quod ad vberes fructus reuicturum non dubitat? Certè nec caro viuificatur, niſi prius moriatur. Seminatur in corruptione, reſurget in gloria. Dic mihi qui tantopere plangis mortuū ſenē, quid eſt, quod te mouet ad lachrymas? An quòd mortuus eſt? An non in hoc natus eſt, vt tandē moreretur? An non iā nati ſtatim deſinimus eſſe? Cur igitur non plorabas, cum primùm noſſe cū cœpiſti? At iā oculis mihi ſubtractus eſt, inquies. An nō perpetuos decē annos procul à patre, procul à patria, in diuerſis academijs mecū verſatus es? Quin tū plorabas

oculis

oculis ſubtractũ? Forte denuò viſurum ſperabas. Eſto, nonne & nunc eundem nõ decrepitum, non moroſum, nõ veternoſum, ſed alacrem, lætum, & immortalẽ in gloria viſurum teſperas? Tangat te cõmunis mortalitas, & deſine cũ fato ſeu potius cũ natura & Deo pugnare. Moueat te honeſtatis ratio, & cõſidera quam turpe ſit homini docto & prudenti eum immoderatius lugere, quem reuocare non potes, quin & ſi poſſis ipſe nõ cupias. Si qua pietate moueris in parentẽ, vel lachrymis indicare videris, aut doles ex ærumna trãſiſſe ad requiẽ, aut certè ex requie ad ærumnã redire deſideras, An nõ vtrũq; à pietate lõge alienũ? Nónne pietatẽ in impietatem conuertis? Deniq; patri nõ cõmodas, tibi incõmodas, cõiugi, liberis, & omnibus qui te amãt moleſtus es, omneſq; mœroribus afficis. Tibi à fletu ceſſandum eſt, ſi nos omnes lachrymis, quibus te iuſtius, quàm tu parentẽ, plãgimus, moderari deſideras. Amodò ne finas nos quæſo maleuolorũ exponi ludibrio, qui tuas lachrymas tãquã muliebriter profuſas ridẽt. Vale, mi cognate, & ſi qua tibi eſt æternę felicitatis expectatio, ſi quis mentis vſus, ſi qua honeſtatis, pietatis, & vtilitatis ratio, quæ tamen omnia in te ſũma nõ ambigo, longius pelle abs te hãc immoderatam triſtitiã, quæ non ſolùm corporis, verumetiam mentis robur attenuat. Iterum vale, & fac ſentiam tibi exhortationem meam vel modicum contuliſſe, luctuiq; tuo modum quendã addidiſſe

Honeſtũ.

Conſtatio.

Videre licet in hoc paradeîgmate, quod non parum Conſolatoria epiſtola cum Exhortatoria aut Monitoria conueniat, adeoq; non admodũ diſpari artificio gaudeat, & concitatũ dicẽdi genus, quod per cõmata potiſſimum fieri conſueuit, deſideret.

De Epiſtola conciliatoria.

EPiſtola conciliatoria, qua nobis amicitiam alterius conciliamus, continebit tres partes.

1 In prima virtutes & dotes eius, ad quem ſcribimus, quibus nos in ſui amorẽ, & ad ambiẽdam eius amicitiam prouocauit quantam fieri poteſt, citra adulationem enarrabimus.

2 In ſecunda, amicorum eius catalogo aſcribi verecundè & modeſtè poſtulabimus.

3 In Tertia, ſiquid ſit, quod illum ad amandum nos prouocare poſſit, citra arrogantiam modeſtiſſimè exponentes, omnem noſtram operam, integritatem, & fidem offeremus.

Exemplum ſeu paradeigma.

NEſcio vir ornatiſſime, quo pacto nõnulli virtute, ingenio, & doctrina excellentes quoſdã vſq; adeo in amorem ſui & admirationem rapiãt, vt nõ ſinant eos quieſcere, donec ſeſe (quantalibet locorum intercapedine ſeparati ſint) illis aliquatenus adiungant. Oblatæ ſunt mihi lucubrationes tuæ, legi carmina tua, & (citra aſſentationem dictum exiſtima) nihil noſtræ tempeſtatis mihi cõtigit

tigit videre doctius,nihil venuſtius. Audiui mā-
ſuetudinem tuam,modeſtiam,comitatem, cādo-
rem,reliquas animi tui pulcherrimas dotes & in-
genij ornamenta & meherculè nō poſſum, quin
vltrò me tametſi impudentius,ingeram.Oro te i-
gitur,vt me quoq;(licet inutilem amatorem, licet
ignarum licet incognitum)amicorum tuorū albo
adnotare digneris, vt iſtic habeam te vel vnum,
qui cum familiariter ſubindè & iucundè diſputē.
Non auſim tibi promittere in me plurimā eru- 2
ditionem, cumulum virtutum, & amplas ingenij
mei dotes, quas nec ipſe profectò in me deprē-
hendo,verùm ſincerum amorem,fidem integram,
& mutuam beneuolentiam fidenter offero,habe-
bis me ſiquidem tui ſemper abſque ſimulatione
amantiſſimum,cui tuto omnia committas,& qui
tibi non ſecus,ac ſibi commodare ſtubebit. Vale,
vir ornatiſſime, & te (honeſtè dici poſſit) perditè
amantem redama. Vale ex Traiecto,16. Kalendas
Auguſti. Anno. 1543.

Tertia quoque pars huius generis non inſcitè
poteſt ſecundum occupare locum, vt ſecunda, ſit
vltima, quemadmodum quiſq; ſtudioſorum citra
præceptum & abſq; paradeigmate facile aduer-
tit.Studemus enim,ſicubi poſſumus,breuitati.

Poſſent & alia quædam Epiſtolarū genera ſub 3
genere Deliberatiuo cōprehenſa ſubnecti,verum
cùm videantur manifeſtè ad præcedentia reduci
poſſe,breuitati ſtudētes,ad ea,quæ ſub genere Iu-

diciali militant, transeamus.

De genere iudiciali & Statibus eius.

GEnus iudiciale, quo accusamus aut defendimus & quod rhetoribus coram iudicibus olim tractari consueuit, hic paulò fusius explicandum est quàm supra monuimus. Huius enim describunt rhetores status tres: Coniecturalem videlicet, Iuridicialē, & Legitimum, sine quorum discretione & dijuditio nihil certi de locis huius generis præscribere possumus. Singulorū enim statuū proprij sunt loci. Tametsi enim in duobus suprà positis causarū generibus singula themata, ab oratore tractanda proprium suum statum, id est, certum aliquē scopum habent, in locis tamē assignandis ferè nulla est diuersitas: hic autē scias in quo statu tractandum sit thema, siue orationē habeas siue epistolam scribas, quibus locis vtaris.

Est autem status (ne impudēs omisisse videar) caput causæ seu quæstionis summariū & generale, ad quod orator omnia confert argumenta, & auditores præcipuè spectant. Nascitur autem ex triplici quæstione, videlicet, an sit factum quod alicui obijcitur, quale sit, & quid, vt patebit.

De statu coniecturali, & locis eius.

STatus coniecturalis, quem & inficialē dicunt, nascitur ex quæstione. An sit. In eo siquidē cōiecturis seu temerarijs (vt Græci dicunt) agitur, an

an is, de quo suspicio est, scelus admiserit.

Huius status 2. sunt loci generales.
- Voluntas, qua voluisse verisimiliter ostenditur.
- Facultas, qua commodé potuit.

Voluntas rei inuestigatur.
- A qualitate personæ accusati, videlicet à Natione, Patria, Natalibus, Ingenio, Moribus, Studio, & cæteris personarum circumstantijs, de quibus in Dialecticis nostris lib. 5.
- A caussa, qua facinus suscepe-rit, vt si affectu iræ, odij, vel auaritiæ impulsus, aut spe cõmodorum, vel timore incommodorũ inductus ostendatur.

Hi pariter Accusanti: & Defendenti conueniũt in Confirmatione.

Facultas inuestigatur.
- Ex viribus, Auxilijs, instrumentis, Loco, Tempore, & cæteris rerum circumstantijs, de quibus item in Dialecticis nostris.
- Ex signis tum antecedentibus, hoc est, per verba aut facta, quæ facinus præcesserunt, tum Consequẽtibus, quæ facinus secuta sunt.

Quoniam autem Signa, si manifesta sint, maximè verisimilitudinem prætendunt, adduntur, Defendenti præter prædictos, quos cum Accusante cõ-

munes habet alij duo loci ſequentes, quibus ſigna dilui ſeu refelli poſſunt.

Loci 2. Defenſoris tantum, ſcilicet,
- Abſolutio, qua docet ſignum bono animo accidere potuiſſe, aut cîtra dolum malum.
- Inuerſio, qua docet ſignum non contra, ſed pro reo adduci. Addunt Inficiationem.

Cæterùm (ne quis id imprudenter omiſſum cauſetur) non modo in hoc ſtatu Coniecturali, verumetiam in duobus ſequentibus tòt partes orationis ſunt, quot in ſuperioribus duobus generibus: nempe, Exordium, Narratio cum Propoſitione: Breuibus ſiquidem exponemus factum, de quo eſt controuerſia, & ſtatum ex narratione elicitum proponemus. Cõfirmatio, quæ in hoc ſtatu præcedentibus locis, Confutatio, quæ conſtat, & Peroratio ſeu Epilogus, mouens ad affectum vel iræ, vel clementiæ, &c. ipſos iudices.

Locis contrarijs

De ſtatu iuridiciali.

STatus Iuridicialis, qui & Qualitatis & Negocialis dicitur, eſt, cùm iam non coniecturis agitur, quia de facto conſtat, ſed an iure an iniuria factum ſit, diſceptatur. Naſcitur enim hic ſtatus

ex

ex quæstione (vt dictum est) quale sit. Partes orationis sunt eædem cum superioribus. Loci autem Confirmationis diuersi sunt, prout hic status duplex est. Nam alius est Absolutus, quo simpliciter aliquid defendimus: alius est assumptiuus, cũ rebus extraneis nõ tam ad defendendum, quam ad excusandum vel mitigandum vtimur, quòd causa per se inualida est, nec defensionem admittit.

Loci status Absoluti sunt sex aut septem.

- Natura, hoc est, ius naturale.
- Lex, id est, ius scriptum.
- Consuetudo patriæ, si bona sit & probata.
- Æquum & bonum siue ἐπιείκεια, quã pro sanæ mentis iudicio quod æquũ & decens est iudicamus.
- Pactum cum aduersario.
- Iudicatum, vel simile alio iudice pronunciatum.

Loci status Assumptiui sũt tres, vid. criminis.

- Translatio, cũ reus dicit indignitate & turpitudine alicuius facti se ductum ad crimen.
- Remotio, cùm in alios reijcit, qui iusserunt, suaserunt, fefellerunt &c.
- Concessio, quæ continet Purgationem, & Deprecationem pœnæ.

Purgatio est, dum fatetur se quidem peccasse, verum non studio, sed per imprudentiam aut casum. Deprecatio autem est, qua implorat misericordiam iudicis, præsertim dum alij loci non suffragantur, per laudes, per ostentationes, per exempla. &c.

Addunt nonnulli Cõparationem, qua ex duobus malis & alterutro fieri necessario, id admisisse nos dicimus, quod tollerabilius iudicauimus.

De Statu Legitimo, seu Legitima constitutione.

STatus Legitimus seu legitima constitutio, qui & Definitiuus dicitur, ex quæstione nascitur, Quid sit: eũ videlicet generali propositione statuimus, quid velimus: aut iudicemus de facto.

Spectat autem maximè ad scholas & doctorũ disputationes, & in Epistolas præsertim familiares rarenter incidit. Tractatur autem præcipuè locis Dialecticis in Confirmatione.

Definitio, qua definito vocabulo res controuersa cum ea conuenire vel non conuenire ostenditur, per genus, differentiam, causas, effecta, &c.

, id est Contrarietas legum, qua pro ratione facti accusandi vel defendendi alteram inter-

interpretabimur, vel abrogatam docebimus, & alteram seruabimus.

Scriptum & sententia, hoc statu obscuriorem scripturæ sacræ vel profanæ locum interpretamur, ne ἀντιλογία, hoc est, sententiæ contrarius videatur.

Ambiguum, in hoc vocem alicuius legis aut scripturæ ambiguæ significationis: secundum alios scripturæ aut legū locos congruè interpretamur.

Huius Status Legitimi 6. sunt partes.

Ratiocinatio, qua casus nulla lege determinatus ad similem legi cautum refertur, & secundum eum determinatur, aut iudicatur.

Translatio, cùm reus vtitur exceptione, ostendens se nō debere vel ab hoc actore, vel coram hoc iudice, vel hoc tēpore, vel hoc loco, vel hac lege accusari.

In hoc quoque statu partes orationis totidem, quot in superioribus numerantur, Exordium, Narratio, &c.

Hæc paucis de generis Iudicialis statibus, & eorum locis perstrinximus, nunc ad aliquot Epistolica exempla transeamus.

De Epistola criminatoria, seu accusatoria, in statu Coniecturali.

OCcurrit meritò primo loco sub hoc genere causſarum Iudiciali Epistola Criminatoria vel Accusatoria in ſtatu cõiecturali, qua aliquem coram amico vel inimico accuſamus, & his partibus, forma, & ordine conſtituitur.

1 Primum, ordiri licet à cõqueſtione, vel exclamatione, qua noſtrum exaggeramus dolorẽ, aut criminis atrocitatem.

2 Secundum, rem ipſam veriſimiliter narrabimus breuiter, argumentorum ſemina admiſcentes, aliquem tandem criminis authorem veriſimiliter proponentes.

3 Tertium, probabilibus argumentis rem docebimus, prædictis coniecturarum locis vtentes.

4 Quartum, malorum quodam Epilogo aduerſarium obruemus, hortantes amicum, vt vel ſibi ab illo cauear, vel in illum animaduertat, vel noſtræ calamitati quouis modo ſubueniat.

Paradigma in ſtatu Coniecturali.

NEſcio quibus ibi verbis amice integerrime, infœlicitate meam ex æquo deplorẽ. Tanta me ſemel diuerſarum rerum oppreſſit calamitas, vt cogar tibi (tametſi non libenter faciam) Cornelium illum criminis inſimulare, quẽ mihi quõdam tantopere ſtuduiſti commendare, vt tua cõſolatione

solatione suffultus, in ipso infortunio non prorsus animum despondeã. Audi Tragœdiam. In capite huius sacratissimæ quadragesimæ, cum post curatum (vt fieri solet in Carniualibus) aliquanto lautius & liberius cutem, tota ferè familia subintempestæ noctis silẽtio somno oppressa foret, ego (vt suspicor) ob turbã experrectus præuiam, strepitũ audio, tũ foris, tum in Cornelij tui cubiculo. Verũ nil mali suspicatus rursus obdormisco. Quid multa? Cum hora matutina acriùs me pungeret mali suspicio, ocyus ad officinã secedo argentariã quã proh dolor euersam & compilatã rursus inuenio, argentũ, aurum gemmasq; pretiosissimas & vasa, tũ aurea, tum argentea non pauca simul asportata. Curro furibundus haud secus ac vrsa raptis catulis ad Cornelij cubiculũ, & deprehendo eum tanquã omnino facinoris ignarũ quietè dormientẽ. Miror, hæsito, conuoco familiam cum coniuge, & vicinos omnes, nec prẽter nocturnos quosdã strepitus, & mussitationes aliquid certi. Interrogatus denique serò Cornelius ipse rubore pariter & lachrymis suffusus, multa deuotione & obtestatione iurauit se prorsus omnium rerum esse ignarum. Insuper & post hanc rerum turbam collectis sarcinis palam omnibus (quod vetare nec vellem nec possem) Louanio vale dixit. Et ecce post tertiam dierum hebdomadam, quidam Lutetia rediens indicat insperato eundẽ adolescentẽ cum puella quadam illuc aduenisse, & rebus omnibus

non.

abundare. Quid colligã ex omnib. his mi Georgi, nisi ipsum Cornelium, cuius tu indolẽ, eruditionẽ & mores tãtis præconijs extulisti, quẽ & ego tuo nomine nõ secus, ac filiũ in ædes meas excepi (citra obiurgationẽ intelligas quęso, & absq; stomacho prolatum) huius furti (si non simul omnes me fallũt coniecturæ) authorem esse, qui & me, & cũ coniuge liberos, totamq; familiã euertit, perdidit extinxit? Mẽtior si non & ipsa facies, quantumlibet innocẽtiam præ se ferat & probitatem, fixius considerãti furacitatẽ indicet, si non crebra mendacia probẽt, si non alia munuscula interim sublata testentur: vt interim nihil de natalib. eius, quos tu tantopere commẽdasti, dicã. Promittebat sibi, ni fallor; ex his meis si conuersare posset bonis & fugere, longam felicitatẽ, qui domi meæ hactenus, quod parentes tenuis essent fortunæ, admodũ tenuiter alitus est, & alia fortassis tum cõmoda tum voluptates, ad quæ ea solet ætas magis esse propẽsa. Adiuuit eum tẽpus nocturnũ, locus ad eijciendũ opportun⁹, somnus post pocula profundior, & mentricula (quod facile colligim⁹) foris quælibet trãsmissa suspiciẽs. Quid quod in ipsis etiam Bacchanalibus cum eadẽ versatus, secreta nescio quæ tractasse visus est, & feliciorem se breui conditionẽ (pempe ex felicitate mea) habiturum testatus est? vt hoc interim fileã, quàm diligenter subinde claues meas intuitus sit, quam valida claustra, quam operosos crassosq; clathros miratus sit. Si

3 Qualitas personæ.

Cuussa indecens

Facultas ex circũstantijs. Ex signis.

non

non is author furti, vnde illi tam subitanea opulẽtia? vnde cultus corporis? vnde vestitus splẽdidus? vnde omnia noua? Etiam si ipsam fortunã (quod aiunt) captiuã abduxisset, nõ potuisset hęc omnia subito simul corradere. Videat nunc quisq; an ne sit aliquid hoc furto, immò non furto, sed latrocinio atrocius, aut mea infelicitate infelicius? Fidẽ violauit, pro summis beneficijs summã iniuriam reddidit, se traduxit, te pudefecit, me perdidit, & cũ coniuge liberos mendicitati adegit. Hæc scribere volui amice integerrime, non vt te incusem, aut improperio afficiam, sed vt fratrem meũ moneã, ne si denuò ad te redeat, te denuò decipiat, & si absq; tuo fieri queat incõmodo, ad restitutionẽ cõpellas. Neque enim induci possum, vt credam, post tot & tam manifestas coniecturas & signa alium huius furti auctorem, quam dictum Cornelium suspiceris. Interim tu cura pro solita tua beneuolentia, vt me literarum tuarum solatio reficilles, ne prorsus animũ labefactatũ despondeam, aut ipsa calamitate oppressus deficiam. Vale.

De Epistola defensoria in statu coniecturali.

EPistola defensoria in statu coniecturali hoc pacto scribenda est.

Primùm vel a nostro officio, vel à persona defendendi exordiemur: vt à commiseratione, citra proprium incommodum. &c.

2 Secundo loco, crimen insimulatum verisimiliter abnegamus.

3 Tertio probabilibus argumentis secundum locos cõiecturales, reum, hoc est accusatum, insontem declarabimus.

4 Quarto signa & circunstantias, quæ maximè contraria videri possint, per locos defensoris confutabimus.

5 Quinto, studebimus ex præcipuis, quibus vsi sumus, argumentis, amicum (modò amicus sit) in nostram sententiam perducere: aut nimirum cum obiurgatione cogere. Si res quoq; postulet, affectu iniuria consolabimur.

Exemplum, seu Paradeigma.

1 Exordiũ. Si eruẽdo præcipit scriptura insontes quoslibet, & qui ducuntur ad mortẽ, & vetat cæcũ errare facere in itinere, debeo profectò amicũ, immò filiũ meum quẽ tibi pridem tantopere cõmendaui, & excusare & defendere, te quoq;, mi Chrysogone 2 exilaram iniquæ suspitionis errore liberare. Scribis officinã tuã argentariã prorsus euersam, te quoq; omnibus sublatis ad extremã redactum infœlicitatem. Doleo me hercule tuũ tam graue infortunij, neq; me secus, ac proprium sit ipsum, mentem meã discruciat. Verùm quod Cornelium huius furti & rapinæ & falsò insimulaueris, tam euidẽtibus (vt animo cõfido) rationibus & argumẽtis docebo, etiã si coneris, obuiare non possis. Silebo parentũ

eius & omnium natalium, tametsi fortunę tenuis, probam tamen & semper integram conuersationem. Silebo adolescentis apud nos vsq; etiam inculpatos & incorruptos mores. Silebo deniq; eius etiã (vt audio) apud vos crebras vigilias, sobrium victũ, & perpetua bonarum literarum studia, quæ sola quibusdã fortè videãtur obiecto crimini purgando posse sufficere. Atqui miror rerum prudentem & aliquando non frigidè ἐν τῇ φυσιογνωμονίᾳ versatum, ex facie eius seu corporis dispositione facinoris coniecturam sumpsisse, cum frons lata, oculi demissi, palpebræ non nisi liberalitatẽ, nisi pudicitiam, nisi simplicitatẽ præ se ferant: verũ id tibi vt homini δεινοωαπαθεῖ etiam vltrò concedere debeo. Veniam ad ratiocinationẽ, qua cõjiciebas eum fortassis spe magna commodorũ ad crimen inductum, quibus videlicet & suæ inopiæ subueniret, & suæ voluptati satisfaceret. Certè negare non possum improbos vel modico quæstus respectu illici posse ad facinus, verum ne quidem θάσσος ἀγαθῶν neq; σωρὸς ἀγαθῶν probum, adolescentem probis prognatum, probè enutritũ, cum probis versatum ad peccandum inducat. Nec procedit, quod inopiam causaris, cum per me largius ei suppeditatum sit (quod ad victum necessarium & vestitum attinet) quàm ipse vel cupiuerit vel vti voluerit. Et si Deus optim. max ei vitam prorogauerit, tum senectus vltima præter diuitum quorundam cognatorũ amplas hæreditates, tum

3 Qualitas personæ.

Ratiocinatio.

Caussa indecens

ipsa eius eruditio ampliorem ipsi felicitatē pollicetur. Quid agitur cū dedecore etiam concupiscat, cuius neq; in præsentia, neq; in posterū indigebit? An forte vt scortū (quēadmodū tu putas) nutriat? Cur non idē meis, quas ei perpetuò offerebam, facultatibus ante factitabat? Certè nisi prorsus insanissimus, malimus omnes sine discrimine abuti spōte oblatis, quam periculo iuguli nostri furto ablatis.

4 A signis antecedētibus.

Iā quæ de strepitu facto in cubiculo, dictis, factis, alīsq; loci vel tēporis circumstantijs obijcis, cassa (quod aiūt) nuce vaniora sunt. Nō incredibile est adolescentem eodē, quo tu experrectū fragore & strepitu paululū obstrepuisse? Et quid si dixerit se olim ditiorē futurū? Ergo ne ex furto magis, quā bonis hæreditarijs? Claues meas (inquis) & clathros diligētius cōsiderauit. Quid audio? quasi nō soleamus res quaslibet industriè & artificiose factas, præsertim, si acri quodā ingenio simus præditi, exactius cōsiderare. Pereat necesse sit Apelles cum arte sua, si tot insidiatores, quot inspectores habiturus sit. Exilior est, quam de tēpore & loco cauillationē puerilem refellā, nō quæ minus proba ad virtutem, quam improba ad scelus opportuna sunt. Ad hoc tandem venio, ad quod tu non secus atq; ad scopum quēdam suspicionis tuæ summā dirigis, quod videlicet serio interrogatus cum fletu erubuit, quod tandē fugit ne dicā opprobrio cessit quod præterea cū eadem meretricula, cum qua prius loqui vrsus est, rebus omnibus affluens,

Absolutio.

Lute-

Lutetiam venit. Vt ad postremum respõdeam. Si vel pudicitia Cornelium purgabit à furto, vel impudicitia dãnabit, & furti arguet omnino nihil ages. Neq; enim Parisios is vnquam vidit, neque istinc mulierculam abduxit: sed quarto die à furto (vt scribis) domi tuæ facto, mœstus huc venit, & adhuc domi meæ verecundus cõtabescit. Ausim illum fidentius rerum tuarum compilatorem, aut furti consciũm asseuerare, qui mendacio suo hunc Parisijs agere dixit, quo malũ de se suspicionẽ tolleret? Quid ergo erubuit inquis? quid si noxius erat, aufugit? Quid quæso mi Chrysogone tu cũ adolescẽs esses, facturus eras, si serio te quispiã furto insimularet, si fama crebresceret, si omnium in te oculos coniectos cerneres? An non post ruborẽ idem fuga opprobrium deuitares, & periculũ declinares? Cum igitur vir prudentissime, coniecturæ tuæ neque voluntatem probent, neq; facultatem arguant, & nonnulla quæ obijciebas, contraria deprehẽdimus, cessabis amodo probo adolescẽti tãtæ improbitatis crimen impingere. Expectabis animo paulò mitiore dies pauculos, an vltro se verus ingeret facinoris author. Nec me putes velim hæc tibi improperanti animo virulẽter obtrusisse sed vt Cornelio meo & tibi iuxta consulerem, animo cãdido respondisse, nempe vt infamiam, tibique falsam suspicionem auferam. Vale, & secundas meas literas, quibus te in tanta rerum tuarum calamitate solari cõnabor, expecta.

Inuersio vel Insiciatio.

De Epistola Expostulatoria.

CVm locis quoque status coniecturalis nō nihil commune habet (licet in Iuridiciali magis versetur) Epistola Expostulatoria, qua cum amico, interdum quoque cum inimico, de officio non præstito expostulamus. Hanc tribus partibus si familiaris sit, absoluemus.

1 In prima, arguemus amicū non præstiti officij, verùm id admodum leniter & clementer, nisi familiaritas etiam seueritatē, etiam iocos admittat.

2 In secunda, præcipuam unam aut alteram, plures quoque si opportunum sit, explicabimus rationes, propter quas meritò non debeat negligēter reperiri.

3 In tertia, voluntatem eius excusantes, aliud quiddā in causa fuisse videbimur suspicari hortantes eum nihilominus ad veteris amicitiæ iura.

Quod si argumentum postulet benevolentiæ captationem in Exordio, & Confutationem, iam quinque partes numerabimus. Libertas epistolica multa semper tollere & addere potest.

Paradeigma.

1 QVid est mi Theodore, quod iā a natali Christiano plus minus denas Tribonio nostro ad te literas dedi, & tu vix vnis quidem respondisti? vsq; adeò ne refrixit tua erga me vetus amicitia, vt ne quidem me salutatione digneris? Si non te toties

toties anteuertissem, toties solicitassem, toties rogassem, immo si non me totum tibi aliquando impendissem, æquis profectò me neglectum tolerarē. Nonne ego te ab ipsis (vt ita dicam) cunabulis puerum enutriui, animamq; tuam infantiam formaui? Nonne te semper vt fratrem, immò vt filium charissimū habui? Quid ergò in causa est quòd me ex amicorum tuorum albo, & ex pectore tuo tam citò eraseris? An naturæ, æquitatis aut bonitatis ratio hoc suadet? Quæ lex vel sacra vel profana, quæ consuetudo hominum probata, quæ vel impiorum existimatio seu sententia hanc tuam non damnet taciturnitatem? Certè cum hinc discederes, aliter pactus es mecum; ita vos pollicitus es. Verùm cum mihi prorsus persuadere non possim, te aut mei oblitum, aut crassa quadam negligentia amicum non curasse, sed aut valetudine impeditum aut rerum vicissitudine distentū scribere non potuisse, oro vt vel tandem vnis ad me xedditis, meis pluribus respondeas, animiq; mei scrupulum suspicionis eximas. Vale. Loci status absoluti.

De Epistola Purgatoria.

EPistolam Purgatoriam propter argumentorum varietatem vniformi & certa ratione tractare vix possumus. Id tamē (præsertim si expostulationi respondendum sit) obseruandum est, vt in Exordio seu in Epistolæ nostræ primo loco, nos amici expostulatione non modò non offensos,

verum etiam plurimum delectatos dicamus.

Secundo, abominabimur si falsum est, quod suspicatur amicus, cũ modesta quadã obiurgatione.

Tertio, caussas verisimiles secũdum locos status Assumptiui ponemus, quibus obiurgationem de officio minus præstito diluemus: addentes etiã Quarto, si nõ cesse sit, Deprecationem.

Nouissimo loco studebimus affectibus mouendis & amicitiæ redintegrandæ seu stabiliendæ.

Exemplum Purgatoriæ, super amicæ expostulatione.

EPistola tua, præceptor humanissime, qua mecum de officio dilectionis expostulas, mirum in modum me delectauit. Gaudeo profecto mihi datam (quod aiunt) ansam crebrioribus, quam hactenus te literis sollicitandi. Id tamen vnũ malè me habet, quod suspicaris me vel ingratum beneficij tui non meminisse, vel si meminerim, literario officio nõ ostẽdisse. Sine quæso præceptor, vt tametsi iunior, multóque inferior paucis te arguã. Quid est, quod tam temerè de me tam indigna suspicaris, qui temeritatem in me tantopere confueuisti reprehendere? An vel verbo vel signo aliquam in me vnquam deprehendisti ingratitudinem? An intra pauculos, quibus absui menses, veterem rescindere potui, nihil abs te læsus, amicitiam, qui ante tui semper fui studiosissimus? Ne quæso præceptor optime, tam iniqua minemeq;

ve

verisimilis menti tuæ suspicio insideat. Nã quemadmodum pridem nihil mihi dulcius tua amica consuetudine, ita nunc quoque nihil mihi prius, gratius, lætius tua amica confabulatione, quam quia coram labiorum strepitu præstare non possumus, literis eminus exprimamus oportet. Sed inquis: Quid igitur non stas literarum conuentis? Cur sæpenumero prouocatus ne semel quidẽ rescribis? Audi rationem. Iam sextus agitur mensis, quod istinc Louanium profectus sum, & principio quidem (vt decebat) literis meis te prior salutaui, & pectoris mei gratitudinẽ quibus potui verbis expressi. Deinde attulit mihi Egidius tabellarius noster literas tuas salutarib. monitis & (dici liceat) diuinis tuis præceptis refertas, quib. (vt nosti) omnem meam operam, studium, sollicitudinẽ tibi offerendo modestissime respondi. Primo mense elapso iussu parentũ, quibus non obtẽperare religio est, in Gallias cõcessi, exploraturus an ne ibi literaria mihi palæstra magis arrideret. Vbi perpetuos tres menses penè frustra versatus, vix quinto mense ad septimum Kalẽdas Augusti Louanium reuerti. Inueni autem literarum tuarum aceruum multo mihi omnium iucundissimũ apud hospitẽ meũ repositum, quibus semel vnis respondisse non satis arbitratus, binas etiam iusto prolixiores reposui: quarũ alteras Petro Delfio, cõmilitoni quondã & sodali meo: alteras Hẽrico Dordraceno scholæ tuæ auditorib. diuerso tẽpore

tibi reddendas tradidi, ex quib. dignaberis reuocando Præceptor, exactius rei veritatem inuestigare (neq; enim tametsi non satis in cõmisso fidelibus ibunt infideis) & easdem exigere. Et cum illa, quæ dudum scribebam vera dixeris, facias hæc tibi fidem reliquorum. Si crimen est, quod nõ respondi, absentiæ meæ imputabis, in qua etsi otium scribendi daretur, commodus deerat tabellarius. Imputabis & illorum infidelitati, qui tibi epistolas meas nondum reddiderunt, quos tamen certò speraueram rẽ probè curaturos. Quin & si nondum tibi me satis facisse videar, adhuc confiteor quamcunque citra conscientiam admiserim negligentiam meam, & deprecor iram tuam & indignationem, tu pro solita tua clementia ora & obsecro delictum condona. A me domi nihil socordiæ, nihil ingratitudinis, nihil asperitatis deprehendes: sed summam in amicitia conseruanda & extendenda animi mei constantiam. Vale, ex Louanio, octauo Kalendas Septembris.

De Epistola accusatoria in statu Iuridiciali.

IN statu purè Iuridiciali cùm videlicet de facto constat, si quem accusare decreuimus, & is coram quo accusandus nobis est, amicus, ordimur vel à persona nostra, vel eius ad quem scribimus, aut si ad eum attinet reus. Insinuatione vtimur, de qua suprà dictum est. Si autem amicus non est,

aut

aut inuehimur tãtum in ipſum, cui ſcribimus, aduerſariũ, in Prima parte Epiſtolæ perſtringimus ipſum, execrantes malitiam ſtudiorum eius cum exaggeratione delicti.

In ſecunda, Narratione præmiſſa proponimus nulla prorſus ratione defendi poſſe vel excuſari, quod commiſſum eſt. 2

In tertia, oſtendimus ſecundum locos huius Status Abſoluti negatiuos quod propoſuimus: & ſi cauſſa poſtulat, etiam Status Aſſumptiui locos in Confirmatione adhibebimus. 3

In quarta, per Epilogum recitatis breuiter argumentis præcipuis, mouendis ſtudemus affectibus, vel ad pudorem, vel ad indignationem, vel ad vindictam, vel ad commiſerationem læſi, ſi ad inſontes ſcribimus. 4.

Paradeigma pro Inuectiuis.

SI tanta ſubinde cõfidentia & animi robore reſtitiſſes, hoſtibus tuis, cruẽte latro, qui te eneruiter è proſtibulo fugientem cõficere videbãtur, quanto nunc aſtu & crudelitate in benè de te meritum cõſobrinum tuum (ſi vera ſit fama) graſſatus es, haberes fortaſſis, quo inſolenter gloriareris. Nunc autem poſt tuas rapinas, poſt tuas comeſſationes, poſt tua ſtupra, poſt tua adulteria, & reliqua pudendorum ſcelerum facinora redargutus, & quod flagitioſiſſimũ eſt, poſt huiuſmodi redargutionis ſanguinariam vindictam, qua fronte ad-

huc audes erecto collo, & quasi rē probè gesseris, ꝓborū cōsortio te iactabūd⁹ ingerere. Quis Scyta quis Turca, quis alius quispiam Babaræ nationis homo, post tantā impietatē non vereatur, nō erubescat, non cōtremiscat? Ante dies siquidē paucos (vt certa relatione audiui) cùm idem consobrinus tuus Sophronius, adolescens citra controuersiam probus & integer, durius aliquanto quā volebas, post crebrò factas tibi blandas admonitiones, nō clancularia (quæ fortassis dissimulanda viderētur) sed manifestaria tua stupra reprehendisset, quo te primū, deinde & tuos ꝓbro & infamia liberaret, grāde sibi veritate malū & odium acerbum cōciuauit. Nā post correptionē cùm te bile concitatū ad cœnā honestā, quanquā fortassis pro ganeonis palato non satis delicatā, vocasset, tu dissimulata ira, pectorisq; tui virulentia aduenisti, & inter faceta colloquia, læta pocula, & candidos hilaresq; conuiuas, eundē nihil de te mali suspicatum, cùm poculū labris admouisset, non secus ac latro ex in sidijs adortus es, & stricto gladio craneū eius grauiter vulnerasti, secturus nimirū, nisi poculo obiecto ictum mitigasset. Quod parricidiū, quod latrocinium hoc possit crudelius excogitari? Quis enim atrocius latrocinium perpetret, quā qui simulata amicitia amicū sui studiosum, ad hæc cognatū
3 & hospitem iugulet? Quæ tandē naturæ lex? quæ scripta lex? quæ probata cōsuetudo? quæ vel æqui & boni ratio nō prorsus dānet? nō detestetur? non

execre-

execretur tantum flagitium? Si lege diuina fratri tuo vetaris irasci, vetaris indignari, vetaris afficere probro seu contumelia: an non multò maximè vetaris verberare, vulnerare, occidere? An non deterret lex vetus? Qui fuderit (inquit) humanum sanguinẽ, fundetur sanguis eius. Nónne & ipse in Euangelio suo nouæ legis perinde ac veteris auctor dominus Iesus inquit. Omnis qui gladiũ acceperit, gladio peribit? An non & humanæ leges varijs modis eadẽ sanxerũt? Finge adhuc (id quod planè finxisse videris) nulla tibi lege scripta vetitã esse iniuriã & cædẽ, an nõ & ipsa naturæ mẽtibus humanis insculpta lege: quod tibi nõ vis fieri, alij facere vetaris? Nónne igitur plus quã beluinũ est, diuinis, humanis, & naturę legib. nõ terreri, nõ cõpesci? Quod si deniq; nec deos timebas, nec homines verebaris, cur nõ vel ipsa te ꝓbitatis & æquitatis ratio à flagitio cõtinebat? Nónne probis satus parẽtib⁹, probis cognatis, probé educatus, & hactenus cũ probis, ipse licet improbus, versatus infando dedecore te dehonestas, dũ tibi cognatũ, te diligẽtem, de te benè merentẽ, tuæq; saluti piè cõsulentẽ inter geniales epulas potissimũ improbissimus obruis, lanias, enecas? Vide (si vel minima tibi sit rationis scintilla) quanto probro te primum, tuosq; parentes, & nos omnes tibi consanguineos ac veteres amicos simul affeceris, cùm te nobis nõ hominẽ, sed beluam, non consanguineũ, sed sanguinarium, sed sicarium, sed parricidam,

Lex.

Natura.

Aequum & bonũ.

ſed carnificem,ſed latronē exhibueris? I nunc latro & ſcrutare ſcripturas,ſcrutare hiſtorias, ſcrutare cuncta tum priſcorum,tum recētium monumenta, & obſerua num aliquid huiuſmodi factū reperire poſſis,quod non vbique gentiū omnibus ſeculis diuinis pariter & humanis legibus manifeſtè damnatum ſit?Et cùm nullū inuenias, ſcrutare deniq; cunctos verſutiſſimi ingenij tui angulos,& vide num quid ex omnibus inuenire,queas, quod flagitio tuo mitigādo vel excuſādo, cùm defendere non poſſis,prætexere queas. Et cùm vniuerſa calliditatis tuæ latibula euolueris, nihil quod mitiget, quod minuat, quod eleuet, ſed ꝙ exaggeret, quod augeat, quod aggrauet ſcelus inuenies. An aliquod cōſobrini crimen cōminiſci poteris,cuius indignitate ſeu turpitudine cōpulſus ſis ad cædem, niſi fortè Chriſtianā eius increpationem & exhortationē turpitudinis imſimules, cui non niſi quod fœdū pulchrum iudicatur? Num te quiſquam vi,fraude, iuſſu, ſuaſu,ad crimen adegit vel induxit? Neminem effinges,niſi fortaſſis humani generis hoſtē diabolum,in cuius te,leges,conſilia,ſeruitutē iuraſſe oſtendis, eiuſq; parêre iuſſibus glorioſum iudicas. Si per impudentiā per infortunium, abſq; ſtudio & dolo malo læſiſſes,plus dicam,ſi prior iniurijs probro, vel cōuicio laceſſitus læſiſſes, haberes quo te vel purgares, vel certè culpam mitigares, & remiſſione locus eſſet:at iam tibi prorſus omnis adempta eſt purga-

Iudicatum.

Tranſlatio.

Remotio.

Purgatio & Deprec.

purgationis & deprecationis anſa. At qui dicas: Quid illi rerum mearũ curatio erat Nunquid ego ad illius arbitrium viuere compellar? Quod ſi nõ? quid blaterationib. ſuis bilẽ mihi mouit? quid inquietauit? quid moleſtauit? Quin ſinit meopte me more ſeu conſilio viuere? Frigidius quidẽ id, quã refelli debeat. An non cuilibet Deus mandauit de proximo ſuo? An nõ fratrum quiſque ſui ſtudere ſaluti obligatur? An quoque tibi blateraſſe viſus eſt, impudentiſſime hominũ, cùm de tuis te ſcortationibus, adulterijs, alijſq; non minus pudendis facinoribus argueret & corriperet? Ergó ne tibi dominus Ieſus blateraſſe viſus eſt, cùm diſcipulos ſuos pluribus in locis increpaſſe legitur? Ergó ne blaterandum voluit, cùm fratrem peccantem ſecreto, & ſi proterueat, etiam in Eccleſia palam arguendum præcepit? & Paulus Tito ſcribens Cretenſium quoſdam malas beſtias, & ventres pigros redarguendos & durè increpandos præcepit? Tu reuera deblaterare dicendus es, qui huiuſmodi ad excuſandum excuſationes in peccatis (vt ſcriptũ eſt) comminiſceris & temerè effutis, vt peccatum adijcias peccato, & impleatur in te, quod ſcriptũ eſt: Impius cùm venerit in profundum malorum contemnit, ſuperuenient autem ei ignominia & opprobrium. Ad hæc, Nõ occidi (inquis) id, quod iterando ſæpenumero odioſus mihi impingis. ſed caput eius leui duntaxat vulnere ſtrinxi. Tu homo nefande, leue vulnus iudicas, propter quod

Confutatio.

Confutatio.

primis diebus moriturus credebatur, omnibus ecclesiæ sacramētis medico suadēte munitus? propter quod æger adhuc detinetur in lectulo de futura vita incertus? Et quid carnifex infrunite, iactare te audes non occidisse, quem citra omnem cōtroversiam extinctū volebas quem sola (si dici liceat) Fortuna in primo ictu poculū seruauit, & in secūdo conuiuarum præsidiū? Quin & si nulla corporis parte consobrinum læsisses, voluntas, propositum, studium, conatus te non modò homicidā, sed & pessimum parricidā iudicaret. Certè Deus non tam effectū quàm affectum, nō tā facultatē quàm voluntatem cōsiderat & iudicat. Cùm igitur nullum vel ostēdere, vel excogitare queas indignius, fœdius, atrociúsue tuo flagitio, tum propter tuā plusquam vulgarem ingratitudinem, tum propter tuam plusquam Lycaoniam fraudē, tum propter tuam plusquam carnificinam crudelitatem si vel modica adhuc tibi portio mentis inest, & minimum diuini timoris vestigium, tolle fastum, tolle arrogantiam, tolle superbiam, & extentam districti Iudicis super te manum, singulis momētis expaueſce, digniſq; pœnitentiæ fructibus. hoc est perpetuis cum morū tuorum correctione gemitibus, lachrymis, & λιταγεις supremum iudicē (si horrendum inferni, chaos, & æternos damnandorum cruciatus euadere cupis) placare stude: quanquam hæc tibi deplorato & cum Iuda proditore Cainéque ἀδελφοκτόνῳ vtroque desperabundo

5 Epilogus.

bundo frustrà consuluisse vereor. Vale & meres, & nisi resipiscas, nec Deum, nec homines tibi speres fore propicios.

Hac vel simili ratione calamo concitatiore in sceleratum hominem inuehimur, incusantes, & ad ipsum scribentes seorsum. Quod si quempiam in hoc statu coram alio accusaturi sumus, eodem orationis stylo, mutata duntaxat accusandi persona, procedemus, hoc vel simili modo, cum insinuatione sumpto exordio.

Idem alia rationem dum scribimus ad amicum.

CVm te, vir ornatissime, non modò prudentem, verumetiam iustum didicerim, & probitate præditum non vulgari, non iniquo te animò laturum spero, si tibi fraterna motus charitate scelera eorum, qui tibi vel familiares, vel sanguine iũcti sunt (quanquam ignotus) suggeram: vt vel is, qui lapsus est, corrigatur, aut tu (si quomodo fieri possit) tuo honori & famæ consulas. Est siquidem viri boni, non magis suorum vitijs, quàm alienorum conniuere, neque minus in suos (quatenus sinunt leges) quam in alios animaduertere. Præcipit quoque diuina scriptura, vt curam habeamus de bono nomine: hoc enim magis tibi permanebit (inquit) quã mille thesauri magni & preciosi. Ante dies paucos (vt certa relatione didici) cùm Sophronius tibi affinis seu cognatus

neſcio, adoleſcens ſanè citra controuerſiam probus, & ſecundum nomen ſuum, prudens, modeſtus, & tẽperatis moribus durius aliquanto, quàm volebat filium tuum (abſit verbo indignatio) obiurgaſſet, & poſt blandas crebrò factas admonitiones, non clancularia (quod ea fortaſſis diſſimulanda viderentur) ſed manifeſtaria eius ſtupra & comeſſationes redarguiſſet, vt primum eius, deinde & amicorum eius omnium famæ & honori conſuleret, grande ſibi veritate malum, & odium acerbum peperit. Nam poſt redargutionem, vt ipſum (quia bilem commotam videbat) ad cœnam honeſtam, tametſi fortaſſis ad ganeonis palatum non ſatis delicatam, vocaſſet, ipſe tuus filius Dyſcolus diſſimulata ira pectoriſq; ſui virulentia aduenit, & inter faceta colloquia, læta pocula, candidos lætoſq; conuiuas eundem Sophronium de ſe nil mali ſuſpicantem, cum poculum labris admouiſſet, nõ ſecus ac latro ex inſidijs adortus eſt, & ſtricto gladio capitis eius craniũ grauiter vulnerauit, ſecturus nimirũ, niſi ſtanneo obiecto poculo, feriẽtis deſuper ictum mitigaſſet, &c. Et ita de reliquis mutata perſona ſecunda in tertiam.

De Epiſtola Excuſatoria ſeu Purgatoria in hoc ſtatu Iuridiciali Aſſumptiuo.

EXcuſatoriam autem ſeu Purgatoriã Epiſtolam in hoc ſtatu ſcribentes, Primum cũ omni modeſtia

modeſtia, & pœnitudine delicti captabimus beneuolentiam, & ſi cauſſa poſtulet, vtemur Inſinuatione.

Secundum, Narrata cauſſa fatebimur in Propoſitione crimen eſſe tam enorme, vt nulla prorſus ratione vel Lege, vel Natura, vel alijs Abſoluti ſtatus locis defendi poſſit, adeoq; venia indignum minimè tamen deſperandum. 2

Tertium, ſi qui ſint in ſtatu Aſſumptiuo loci nobis vſui adhibebimus, ad mitigandum delictum: quod ſi omninò mitigari non poſſit, ſoli Deprecationi ſtudebimus. 3

Nouiſſimo loco affectibus ad clementiam mouendis ſtudebimus. 4

Paradigma.

SI tanta diſtrictione, pater reuerẽde, Seuerinus, (quanquam fortaſſis tibi incognitus) noſter, quẽ ad te quoq; ſcripſiſſe dicunt. corã te peccatũ meum exaggerauit, vt in Epiſtola, quã ad me dudũ dedit nullus profecto neq, veniæ, neq; deprecationi meæ apud te reliquus erit locus, niſi quẽ admodũ hactenus, experiar te denuò præ cunctis mortalibus clementiſſimũ patrẽ. Tam grande ſiquidẽ & enorme mihi peccatum meum oſtendit, vt penè de venia me deſperabũdum fecerit. Dum pietatem rurſus autẽ pater, tuam bonitatem, tuã clementiam, qua filij tui primogeniti pereclitantis obliuiſci non poteris, mente pertracto, denuô

ſcint illula quędā ſperādæ remiſſionis mihi affulget, denuoq; te ſollicitādi & obſecrādi auſum prębet. In primis itaq; peccata mea pater nō ſolū cōfiteor, verumetiā cum Aſoto Euāgelico profiteor coram Deo & coram te maxima, atq; hoc vnum præcipuè, quòd conſobrinū meum Sophronium, adoleſcentem probum & pudicum, de me quoq; ſæpenumero benè meritū ego improbus, impudicus, & acceptis beneficijs ingratus, cùm dignè reprehēderet, indignis modis affeci, grauiſſimè vulneraui, & (quod in me omnium maximè execrādū eſt) plena voluntate, tota induſtria, & omnibus neruis priuare vita conatus ſum. Quid dicā homo omnium quos ſol videt impuriſſimus, & impijſſimus? Quod excuſabo? Quo me iure vel iniuria purgare tētabo, quē naturæ ratio, quē diuinæ pariter & humanæ leges, quē cōſuetudo patriæ, quē quicquid eſt in rerum natura æquitatis & bonitatis, vno ſimul ore condemnant? id quod etiam ſeuerius Seuerinus noſter tam plana ratione mōſtrauit, vt velim nolim prorſus obniti nō poſſim. Quid igitur mihi reſtat, niſi ſola pro flagitij mei purgatione deprecatio? quam licet rhetorici corā huius ſeculi iudicibus inualidam nouerint, apud Deum tamen & coram te, clemētiſſime pater, non parū mihi valiturā confido. Si dicam (id quod tamen verè dicere poſſim) à ſodalibus meis, quibuſcū quotidiè ganea, popinas, & fornices frequentare conſueui, me deprauatum & ad cædem incitatum

Quod, in quo.

emo-
o.

tatum, qui ſedulò mihi hæc, & his ſimilia ſuggerebant & obtrudebant. Quouſq; tibi fines tuum luxũ, tua proſtibula, tuas comeſſationes improperari? Te ne ſemper hi συλόδηκται (ſic enim vocant eos, qui orationis & pietatis gratia crebriter templa ſubeunt) ludibrio habebunt, homo ignauiſſime? Quouſq; tandem tua tolerantia abutentur, ſuumq; tergẽt (ſic venia dicto) podicem? Vel ſemel te tandem oſtende virum, & de Sophronio præſertim & Seuerino ſupplicium ſume. Si ab his (inquam) me dixero ad facinus incitatum, os meum condemnabit me. Quid tibi (mox infers) cum peſtilentiſſimis, quorum pedes, ſecundũ Sapientem, ad malũ currunt, & feſtinant vt effundant ſanguinem, conuerſatio fuit? An ego te talibus, quos audias, præceptoribus commẽdaui? An non cùm hinc diſcederes cũ Salomone tibi mandaui, Fili ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis? Inepta igitur hęc foret excuſatio. Quin & ſi dicam: quod ipſe me prior conuitio verberauerit, & pudore affecerit, dum inter conuiuas probri inſimulauit, indigniſq; modis vulnera mẽtis meę refricuit & recrudeſcere fecit: in hoc tibi præbibã hoc poculũ (inquies) conſobrine, vt amodò lucronibus, ganeonib. balatronibuſq; derelictis, nobiſcũ ſobriè, pudicè, & honeſtè, conuerſeris. Et ſi me quidẽ hoc vituperationis iaculo cõfoſſum, tãquã ppter rẽ indignã dicere velim, abſtinere à vindicta nõ potuiſſe, ipſa me cõſciẽtia vanitatis arguet. Purgatio.

Nam tametsi ex his verbis cædendi occasionem sumpsi, animo tamē virulento & vindictæ cupido conuiuij locum ingressus sum. gaudebam quoque perpetrandi facinoris ansam mihi præbitā. Vt sileam, quod non hæc exprobrandi, sed saluti meæ consulēdi animo verbis clementibus & vultu hilari locutus est, vt sanè omnes qui aderant contra me testabūtur. Cùm ergo mi pater neq; criminis remotio, neque criminis translatio, neq; criminis purgatio quasi studio non fecerim satis mihi suffragetur, ad solam pœnæ deprecationem, vt corā Deo sic & coram te mihi cōfugiēdum est, ipsamque plurimū mihi (vt antè dixi) valituram cōfido. Oro te igitur pater clemētiss. & obtestor per has meas preces, & lachrymas, per patrium tuū erga liberos affectū, per summā & omnib. promulgatam tuam clementiam, per Dei nostri & cœlestis patris, quem tu quoq; mecum tandē iudicē habiturus es, ineffabilem misericordiam vt hanc mihi maximā cōdones noxam. Si tam tibi manifestam cordis mei amaritudinem & pœnitudinē quouis alio corporali iudicio reddere possem, quam hæc charta infusa presentes has lachrymas, corā te facilè testabitur, non secus ac pater ille euangelicus post fugam, scorta, & omnium rerum profusionē filium suum prodigum, me quoq; in pristinā scio gratiā reciperes. Profectò (vt noui cordis tui, pater, ingeniū) ad longè adhuc positū, senij oblitus, vltrò prouolares, & in collum prostrati proruens

epre-
catio.

ad

ad amplexum & oſculũ denuò admitteres. Excitẽt igitur mi pater hæ lachrymæ paternum tuum affectum, & recipe tandem pœnitentem, quẽ hactenus præuaricãtem paſſus es. Fac quod natura, quod leges, quod conſuetudo, quod æquũ & bonum, quod honeſtas quoq; & vtilitas pariter ſuadẽt. Quonam enim pacto obliuiſci poteris, pater, filij veteri tui? An non & pater noſter cœleſtis his multò maiora nobis filijs ſuis (vt teſtis eſt ſcriptura) remittit? An non idẽ quoq; fieri quotidiè citra oblocutionem videmus, vt parẽtes liberis delicta cõdonent? Et quis iniquũ iudicabit, imò quis non omne, quod legitimè videbitur aduerſari, in mitiorem partem interpretabitur, ſi filium pater quãtumuis lapſum poſt pœnitentiam ſubleuet? Si te (quod abſit) poſt lapſum vel cõtemnerem, vel auerſarer, nemo fortaſſis tibi vitio verteret, ſi me prorſus abdicares, verùm iam reſipiſcẽtem & miſericordiam implorantẽ, ſalua pietate pater, ſalua honeſtate reijcere nõ potes. Succurrat tibi quæſo, quoties alijs meis fratribus, nõ leuioribus fortaſſe delictis obnoxijs, piè remiſeris, & pietate ſeruaſti, quos auſteritate perdidiſſes. Pari quoque ratione me ſeruaueris, ſi vtare clementia: aut perdideris ſi vtere duricia. Ex te ſiquidẽ propitio tota ſalutis meæ pẽdet ratio. Eia igitur mi pater, ignoſce filio, quo proximiorem nõ habes, ignoſce adoleſcenti, quẽ natura feruidũ & lubricum nouiſti, ignoſce lachrymãti, ignoſce pœnitẽti, ignoſce Chriſtiano

Loci abſoluti.

Christianus,per illam perpetuam,inæstimabilem charitatem , qua dilexit nos adeò Deus pater , vt filium suum vnigenitum daret in mortẽ pro peccatis nostris,per illam mortem, per illam crucem, per illum sanguinem Iesu Christi Domini nostri, ignosce.inquam,mihi hanc culpam,vt amodò me nõ modò saluti reserues,sed & perpetuò tibi summo amore deuincias . Certè nihil piẽtius aut Deo acceptius,nihil honestius, nihil quoq; vtilius vnquam feceris. Vale,mi pater,ex Louanio.

Fusius tractaui hoc argumentum,quo puer status Assumptiui locos clarius cõsiderare queat, & eis tum in oratione,seu declamatione,tum in Epistola vti discat.

De Epistola Defensoria , in statu Absoluto.

SI causſa talis sit,vt non solum excusationem in statu Assumptiuo,verũetiam defensionẽ in absoluto admittat,Epistolam hoc ordine disponemus.

1 Primò breuibus,si necesse sit, captata beneuolentia factum narrabimus,de quo accusamur.

2 Deinde(nisi Inficiatione vtamur)proponemus μετὰ τῆς παρρησίας factum quidem nos admisisse, sed à scelere prorsus alienos esse.

3 Tertiò ostendemus nos per locos status Absoluti bono iure fecisse,vnde nos temerè seu perperam accusator insimulat.

4 Quartò , si res postulet, confutabimus , si quid aduer-

aduersarius obiecerit, vel obijcere potuerit.

Quinto ponemus Epilogum.

Paradeigma Defensorium in ſtatu Abſoluto.

QVod non ipſe, venerãde præceptor, ad te veniã, ſed literis his apologeticis cauſſam meã defendere malim, id in cauſſa eſt, quòd audierim te accuſatoribus meis fortè plus ſatis aures præbuiſſe credulas: & nõ ſolùm mihi grauiter ſuccenſere, ſed etiã Petriſci cõmilitonis mei parentibus ſumendũ de me ſupplicum promiſiſſe. Cõſultius igitur abſens iudicaui commoti pectoris tui animum epiſtola mitigare, quam temerario occurſu ab vtroq; noſtrũ ad indigna te prouocare. Et licet de te vir prudẽtiſſime, nihil indignũ ſuſpicari debeam, non potui tamen hunc menti meæ prorſus eximere ſcrupulum, quin, priuſquam cauſſa diligenti examine diſcuſſa foret, iniuria cædendus eſſem, quòd ſoleant admodum adoleſcentes etiam tuta pertimeſcere. Audio delatores meos, nempe parentes vnà cũm filio ſuo Petriſco tribus me pariter apud te criminibus accuſaſſe, maieſtatis videlicet, laſciuiæ, & rapinæ, de quibus vt me probẽ innocentẽ, quod factũ eſt, nihil omnino diſſimulans, ex ordine tibi breuiter reſenſebo. Cùm nudiuſtertius remiſſione nobis facta à lectionib⁹, cũ probis admodum & literarũ ſtudioſis cõmilitonib. meis montes, quos Amers fordianos vocant.

Inſinuatio.

Narratio.

arenoſcos animi gratia acceſſiſſem, iunxiſſetq; ſe nobis, licet inuocatus & ægrè admiſſus. Petriſcus Barbarius, certò conuenit inter nos pacto & multa, ne quid contra leges ſcholaſticas in itinere cõmitteremus. Peruenimus ad eum, quem deſtinauimus locum, luſimus vltro citroq; currentes, vt æſtus Solis vehementior permittebat. Reuerſi ſumus tempeſtiuè, ſed admodũ ſitibundi. Cum peruenisſemus autem laſſi ad diuerſorium in itinere publicum, cui interſignium eſt ceſpes iunceus, & penè ſitis ariditate deficeremus, cauponã nemine reclamante ſermone illi vernaculo primus euocaui, & cantharos ceruiſiæ duos aut tres foras ad veſtibulum, vbi conſidebamus, adferri curaui. Allati ſunt, bibimus, itineri nos denuò accinximus, ipſe ſolus, petentibus cæteris ad obolũ pro hauſta ceruiſia cauponæ argentum ſolui. Inter ambulandum requiro pecuniam meam ex ijs, qui cõtra leges peccauerunt, ſponte dederunt alij, vnus Petriſcus, qui ſermonis vernaculi bis notatus fuerat, vnius quadrantis multam ſoluere recuſauit. Quid tãdem? Cùm iam eſſemus vrbem proximi (vt inter nos primum cõuenerat) libellum manualem, quem fortè aſſumpſerat, inuito fateor, abſtuli, non mihi quidem vendicandum, ſed tantiſper cuſtodiendũ, donec ſolueret quod debebat. Ecce rem, en factum, propter quod tãtam mihi apud te tragœdiã excitarunt. Tu vide quæſo, venerãde præceptor, an nõ facilẽ poſſim me criminib⁹ obiectis

non

non modo excusare, nō modò veniā digna, sed & insontē demonstrare. Si non secundū locos & efficacissima, quæ nos docuisti, rhetorum præcepta, me non iniuria, sed optimo iure fecisse omnia, & præsertim id, de quo maxima est cōtrouersia, planè probauero, pro tuo arbitrio corrigi non detrectabo. Primùm omnium læsisse me dicūt tuā maiestatē, legesq; tuas scholasticas temerè & contemptim (si dici liqueat) præuaricatū esse, & hoc vno crimine gemino me delicto inuoluūt, nēpe vernaculæ locutionis & ganoniæ. Si tātū notatus essem pręceptor optime, & multam soluissem, veniā me posse mereri considerē, natesq; flagris subducere, nec reus maiestatis argui possem. Nunc autē cum neq; tuas sacrosanctas leges pręuaricatus sim neq; quicquam quod probari possit, in contemptū vel cōtumeliam earū dixerim, me puto corā te prorsus insontem iudicādum. At lingua vernacula locutum inquiūt. Non inficior, cum muliere. At secundū leges nulla prorsus ratione lingua vernacula loquendū cōtendunt. Fateor, cū scholastico id quod callidi & subdoli subijciētes optimè promulgatam abs te legem nequiter subuertunt. An nō suauissime pręceptor id hactenus in schola nostra nō illaudabili consuetudine obseruatum est, vt cum externis & maximè idiotis & muliercularis sermone illis vernaculo impunè loqui liceat? An nō tuo ipsi⁹ haud temerādo iudicio semper accusati de simili casu pœnas alioqui debitas euasere?

Consuetudo.

Iudicatū

Aequum & bonum

An non æquũ & bonum etiã Scythæ (modò cora illis causſa agatur) iudicabunt, ſi cum Germano germanicè, cũ Gallo gallicè, cum omnib. ſermone illis vernaculo loquamur, præſertim ſi linguã Latinam vel Græcam ignorẽt? An non ſi ſecus agamus, aut inſanire nos putabunt, aut à cõmuni hominũ vita alienos? Obſtupeo ſi non & ipſa natura hoc ſuadeat. Obiecerunt ſecundò, quòd cõtra leges tabernam popinariam acceſſerim potus gratia. Tabernas quaſlibet, inquiunt, potus gratia ne accedito. Rurſus moderatę legis peruerſi citatores & falſarij ſuo ſe gladio iugulãt, cum nõ ſcriptũ ſit, ne accedito, ſed ne introito. Aut probẽt me igitur introiſſe, aut tuo iudicio immunem ſinãt. Quin &

Natura.

hoc auſim de prudẽtia & æquitate præceptoris mei ſeu confidere ſeu preſumere, ſi contra verba legis omnino domũ introiſſem, & poſt luſum exercitationeſq; cãpeſtres, poſt laborẽ itineris, poſt tantos ſolis ardores pro naturæ refocillatione bibiſſem, iuxta legitimam certè conſtitutionem Scripti & ſententiæ, tuo iudicio liber a calumnia delatoribus inuitis, euaderem. Nam domus illa licet alijs ſiue taberna, ſiue popina, ſiue ganea ſit, mihi certè diuerſorium fuit: & natura licet vſq; ſit à nimietate & ſuperfluo rerum vſu coercẽda, nunquã tamẽ ſubtractis neceſſarijs eſt obruenda, ſecundum legem à prima rerum origine ſibi inditã. Vt ſileã interim, quàm nullus vnquam reprobauit cõſuetudinem & morem patrium, quo viatores ad ſitim

Cõſuetudo.

ſedandam

ſedandam hùc ſolent plerumq; diuertere. Veniã tandem ad præcipuum totius controuerſiæ caput, veniam ad rapinam, quòd ſcilicet Petriſci manib. libellũ extorſerim & mihi ſeruarim. Non ibo infi-cias, ſed quod iure fecerim, euidẽtibus argumentis edocebo. Abſit vt quẽquã mortalium iniuria affi-ciam, quem optimi parentes mei ab infantia & incunabulis Deum timere, innocentiam ſeruare, & virtutem amplecti docuerũt. Auſim dicere (ci-tra tamẽ arrogantiam intelligas velim) veneran-de præceptor, quod neq; tu, neq; quiſquã cõmili-tonum meorum me ſecus agentẽ hactenus depre-hẽderit. Rapuit, inquiunt, filio meo librũ. Factum, & factum probè. Quis enim vel natura inſtigante ſua non repetat? mea vt reciperem, pignus accepi. Quæ autem leges vel ſacræ, vel profanæ pignora-tionem non admiſerunt? An nõ & mihi liceat vel dare pignori, vel accipere, quod multis ante nos ſæculis licuit omnib. quod in omni gente & ho-minum natione conſuetudine nunquã reprobata ſeruatum eſt? Pignum oblatum (fortaſſis dicent) accipere licet, non vt tu tollere. Si (inquam) vltro dediſſet poſtulatum, neutiquã vi extorſiſſem. At per magiſtratum aut tuo arbitratu id fieri debere contendent. Verum fortaſſis niſi ſpontaneo prius inter nos ita cõueniſſet, aut ſi quis noſtrum ſcho-laſticas leges præuaricatus eſſet, & multã impoſi-tam requiſitus ſoluere detractaſſet, aut ſoluendo nõ eſſet, pignus ei aut volẽti, aut nolẽti tolleretur.

Natura.

Lex. Conſue-tudo.

Pactum.

& cuius nostrum custodiendū traderetur, dū solueret, quod deberet. Ita pactum, sic executū. Nunquid nō te iudice prudentissime Præceptor, Petriscus ipse, qui pactum nostrū irritum fecit, sceleris cōdemnandus est? & ego, qui iussè, quod iussū est, executus sum, criminis absoluendus? Nunquid nō etiam Euangelicus paterfamilias murmurantem, plusq; mercedis exigentē operariū durius redarguit, & iuxta pactū, quò secum conuenerat, inanē & spe sua frustratū dimisit? Denicq; quis tandē vel iniquum, vel inhonestū, vel indecens iudicabit, etiamsi lex aliqua durior huic negotio cōtrarium sonare videatur, si cogatur is, qui pariter nobiscū aliorum, quā debebant, impēdia deuorauit, & ingurgitauit, etiā sua impendere, & quod alij sponte contulerunt vel coactus soluere, & stare cōuentis? Cōueniam & ipsos æmulos & delatores meos. Vos inquī cōuenio, & de æquo & bono vos cōsulo, qui, quo filio liberius indulgeatis, pene me poscitis, si vestrum pari ratione negotium cum debitoribus ageretur, quid aliud faceretis? Nūquid nō eos stare conditionibus & pactis postularetis, & iuxta cōdictum quāuis inuitis pignus tolletis? Et qui causam hāc meā secus iudicare poteritis? Sed vnum mihi obest (ne dicam vobis) quod filio plus æquo tribuitis, aureisq; plus æquo faciles deferenti (ne dicam mentienti) præbetis. Te autem spero, prudentissime præceptor, qui temere non omnibus credēdum, qui cuncta cum iudicio dispiciēda,

iudicandum.

qui

qui & in iudicijs alteram partē audiendā nos do- 5
cere consueuisti. te (inquā) spero, immò non spero Epilo-
sed certius noui non vsq; adeò mulierculæ, aut si gus.
quoque pater adfuerit φιλοσόργων querelis credi-
disse, quin hanc meā Apologiā æqua fis mēte ad-
missurus. Cum legeris autē, & probatissimorum,
qui adfuêre iuuenū testimonio me nihil a veritate
alienum narrasse didiceris, dicta dictis, facta factis,
rationes rationibus confer, & si me fontem (vt illi
volunt) iudicaueris, scholastico more castiga; si in-
fontē (vt ipse cōfido) liberum pronūcia. Cum sint
enim singula, quæ à me vel dicta vel facta sūt, aut
naturæ proxima, aut legibus probata, aut consue-
tudini cōformia, aut æquo & bono cōsentanea, aut
pacto cōuenientia, nec vnquā à prudētibus scele-
ris iudicata sint, cumq; me semper hactenus, prout
hæc ætas tulit, maturum, probum, veracē, pudicū
& alieni abstinentem (liberè loquor) probaueris,
contrà Petriscum (quanquā illibenter dico) leuē,
improbum, mendacem, impudicum, furacem pa-
riter ac rapacē sæpenumero deprehēderis, cōfido
(vt dicere cœperam) quòd tua discretione & pru-
dētia me redargutis, & conuulsis aduersariorum
criminationibus, insontē pronunciabis, & sola ve-
ritate nixum eriges. Certè veritas premi quidem
potest, opprimi autem nō potest. Vale, præceptor
venerāde, & ex tuo pōdentē sano iudicio discipu-
lum recipe. Si quid autē acerbius incōsideratius-
ue proinnocētia mea tuēda calore iuuenili incitatus

effutiui clemens ignoſce. Iterum vale.

Hanc quoq; Epiſtolã generis iudicialis in ſtatu Iuridiciali Abſoluto (quãquam puerile ſit argumentum) ideo prolixius oſtẽdi, quòd rem Epiſtolicam à principio dixi me ea ratione tractaturũ: vt ijſdem etiã præceptis, ijſdemq; locis in orationibus ſeu declamationib. rhetoricis puer vti poſſit, aut locos eoſdẽ apud alios in filio, ſeu contextu orationis vſurpatos obſeruare, quibus me planiſſimè & craſſa, quod aiũt, Minerua in Epiſtolis vſum viderit. Solet enim plerumq; id planius exhiberi, adeoque facilius cõſiderari & intelligi, quod latius explicatur, quàm quod arctius ſub breuitate contrahitur. Admiſi præterea non modo in hac, verumetiã in alijs quibuſdam Paradeigmatis exempla ſeu ſchemata, tropos, exaggerationes, & amplificationes rhetoricas: vt res Epiſtolica ad orationis artificium proximè accederet, & puer induſtrius diſcat ex paruis ſubinde grandiora tentare. Et tantum de Epiſtolis, quæ ſub tribus cauſarum generibus militant, dixiſſe ſufficiat.

De Genere Dialectico, & Epiſtolis eius.

ADdi poteſt ex Dialecticis etiam Dialecticũ ſeu ſiue Didacticum dicendi genus, quo etiam amicum per Epiſtolã de re qualibet ſacra vel prophana exactè docemus. Quod quia admodum varium eſt, paucis perſtringã, & lectori ſimilia meditanda

ditanda secundum dialecticorum præcepta relinquam. Habeat itaq; dialectica epistola, si quis eum scribere velit, & thema simplex fuerit.

In prima parte, Narratiunculam cum propositione amici, ducto exordio vel ab officio scribentis, vel alterius persona, &c. 1

In secunda, Definitionē thematis, & si necesse sit etiam vocis etymologiam: Item distinctionem si vox ambigua sit. 2

In tertia, Caussas eius, præcipuè efficientem, & finem. 3

In quarta, Diuisionem vel in species eius, vel in partes, &c. 4

In quinta, Officia singularū partium, cum Epilogo: vt in dialecticis tradi solet de thematis simplicibus. Libertas quoq; epistolica, siquis thema simplex cōponere velit, facilè admittit: vt si quis post explicationem virtutis secundum prædictos locos tandem doceat virtutem amplectendam. 5

Paradeigma Epistola Dialecticæ.

PEtis amice integerrime, vt tibi breuibus non penicillo, quod pictorum est, sed διδακτικῶς & literis, quod dialecticorum pariter & grammaticorum est, Virtutis imaginem & omnia, quæ ad eum attinent, ad viuum (quod aiunt) depingam. Quod licet pro rei magnitudine breuibus (vt volebas) fieri cōmodè non possit: dabo tamē operam, vt vel ipsa rerū summa capita, si singula speciatim Thema simplex.

prosequi nō possim, paucis perstringā. Nihil enim amico præcipuè de me bene merito negare debeo sed quęcūq; petierit, si exactè non possim, vel subfrigidè præstare. Virtus itaq; moralis, de qua sola, vt Christiano homini cōueniat, disputare me voluisti, & quā alij grammaticorū à viro vt virum à vi, alij à vireo deduci voluerunt, est affectus bonus Deo cooperāte per exercitiū acquisitus. Est siquidem virtus (vt mihi videtur) moralis, quatenus in Christiano homine Deo accepta sit, affectus ad animi probitatē, & vitæ honestatē propensus, qui Deo inspirāte, & inspiratum promouēte, promotumq; confirmāte per vsum & assuefactionē adultiōrē acquiritur. Sensit id quoq; Aristoteles in libris moralium, qui virtutē habitum esse definit electiuum in mediocritate cōsistentem, vt Argyropilus; aut: vt alij volunt, Affectus est voluntarius in mediocritate consistens. Ἕξις ἐστι (inquit) προαιρετικὴ hoc est, habitus, seu potius affectus permanētior, vtpote lōgo vsu & exercitio acquisitus, qui ex iudicio seu electione voluntatis assumitur, vt μεσότης, hoc est, animi impetus secludatur, in mediocritate existens, hoc est, inter exuberantiam & defectionem, quæ duo extrema in animi nostri defectibus vitiosa sunt. Rectè, sic quidē Aristoteles, quod ex libera animi voluntate procedere virtutes debeant, necita animis nostris, vt theologicæ fides, spes, charitas infundantur, sed nostrū studium, & exercitium, vt acquirantur, requirunt:

1 Etymologia, & Finitio.

quirunt: verùm quem ignorabat Deum ſecluſit, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona ſua voluntate, ſiue (vt Paulus dicit) ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας, ad Philippenſes 2. ſine quo in rebus humanis nihil verum, rectum, aut conſummatum, ſine quo nulla noſtra opera quantumuis in ſpeciē bona videntur, nobis poſſunt eſſe ſalutaria, aut conditori noſtro accepta. Quid enim Catone prudētius? Manlio iuſtius? Scipione fortius? Curione moderatius? pariter tamen omnes defecerunt, nec ad quam tendere videbātur beatitudinem, peruenerunt, ad quam profecto nulli ſine Chriſto, qui oſtium eſt, intrare permittitur. Ad Chriſtum autē nullus venit, niſi pater qui miſit ipſum per ſpiritū ſuum traxerit eum. Qui audiuit (inquit idē Chriſtus) à patre & didicit (per ſpiritum intellige) hic venit ad me. Finis quidem virtutis eſt beatitudo, quam tamen ſine Deo cooperante & cauſſa efficiente prę cipua nemo mortalium quātumlibet virtutis ſtudioſorum aſſequitur. Immo quę ſine Deo virtus eſt, ſeu potius eſſe videtur, vera virtus non eſt, quia formam, quæ dat eſſe rei ſecundum philoſophos, non habet. Rē autē hoc loco ipſum virtutis opus intelligo, quod non ſecus ac materiam quandam in ſtudio & exercitio virtutis tractamus: Vera ſiquidem forma virtutis eſt, vt quam a Deo authore proficiſci nouimus, Deo acceptā feramus, per ipſumq; non modò conſummandā, verum etiam ad beatitudinem promerendam nobis

3 Cauſſa.

3 efficaciam habiturã credamus. Diuidetur autem
Diuisio. Virtus moralis à Philosophis in Prudentiã, Iustitiam, Fortitudinẽ, & Temperantiã, quibus & sapiens quidã subscribit, qui in æternę sapiẽtiæ laudibus post multa eius secundũ has virtutes, in nos collata, ampliter enumerata beneficia, tandem sic inquiens absoluit. Enthymema. Σωφροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐνδιδάσκει, δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν ὧν χρησιμώτερον οὐδὲν ἔστιν ἐν βίῳ ἀνθώποις. Hoc est, temperantiam enim seu continentiam & prudentiam docet, iustitiam & fortitudinem, quibus vtilius seu preciosius nihil est in vita mortalibus. Vides quàm appositè prioris distinctionis nominibus, tametsi non eodẽ ordine iam citatus scripturæ locus conueniat? nisi quis σωφροσύνην magis aut continentiam, aut potius animi sobrietatẽ significare contendat. Porrò prudentia est rerum appetẽdarum & fugiendarum scientia, & quibusdam non tam moralis, quàm intellectualis videtur. Aut (vt Aristoteli placet) virtus est, adeoq; habitualis (vt vocant) affectus verum cum ratione operatiuus, circa ea quæ sunt vel bona vel mala: & subdiuiditur in rectum consilium seu Εὐβουλίαν, qua quibuslibet pro diuersitate caussarum rectè cõsulere
Diuisio seu officijs. nouimus Rectum iudicium seu Εὐκρίνειαν, qua secundũ omnes iustitiæ partes quid iustum, honestum, vtile, ęquum & bonum in singulis quibusq; caussis iudicare possumus. Debitam considerationẽ (Græci Εὐλογισμὸν dicunt) quæ rerũ principia, media,

media, & fines, ne quid temerè aggrediamur dispicimus. Iustitia quoq; virtus est propriam cuiq; tribuens dignitaaem, & discerpitur in Pietatem, qua Deo, parentibus & proximis sanguinis, Obedientiam, qua superioribus, Gratitudinē qua benefactoribus, Beneuolentiam, qua amicis quod suum est tribuimus. Sic fortitudo, quæ est cōsiderata periculorum susceptio, & laborum perpessio, diuiditur in Magnanimitatem, qua res arduas citra temeritatem aggredimur, Longanimitatem, qua dura constanti & infracto animo perpetimur, Patientiam, quæ singula quātumuis aduersa, clementi seu miti animo suscipimus. Temperantia quoque virtus, quæ ab omnibus, quæ turpiter appetuntur, appetitum compescit: diuiditur in Sobrietatem, qua à superfluo cibo & potu, Castitatem, qua ab inordinata Venere abstinemus, Modestiam, qua moderantes animo omnem fastum & arrogantiam vitamus, Mansuetudinem, qua comite & sine amaritudine vel iræ vel odij eum quibuslibet conuersamur. Paucas è pluribus speciebus obiter tetigi, vt thematis partes per diuisionem paulò fusius prosequerer, earumq; sigillatim officia tibi inuestigāda demonstrarem. Nec me latet plures esse, exactiusque de eis disputari posse, verùm hæc tibi pro Epistolari tū breuitate, tum facilitate sufficiant. Ad hoc autem nobis admonitēdum, & summo studio contendendum, vt cuius finitionem, diuisionem, causas, & officia, vel

Definitio. Diuisio. Officia.

Finitio cum diuisione, &c.

Fluitio cū alijs.

Thema compositum.

calamo deſcribere, vel lingua recenſere nouimus, quamq; præ cæteris mortalium rebus, tum propter honeſtatē, tum propter vtilitatem præſtātiſſimam nouimus, totis animi votis, quemadmodum præſcripſimus, eam veram & Chriſtianam amplectamur, exoſculemur, & excolamus. Quid enim virtute honeſtius? quid vtilius? quid iucundius? quid deniq; magis neceſſarium? Si eruditio ſola (quanquam ſine virtute vix poſſit cōſiſtere) promouere ſolet hominem ad amplos honores, ad amplas diuitias, ad ampla commoda & voluptates, quantò exellentior eſt virtus, quæ non modò hæc temporaria, & corruptioni obnoxia, ſed etiā immortalem largitur gloriam, immarceſſibiles diuitias & fœlicitatem cœleſtem: cum quę omnium tandem bonorum aggregationem perfectam cōſequemur, ſine qua Dei opt. max. & omnis tandem beatitudinis expertes erimus. Et quis eſt, niſi prorſus inſanæ mentis, qui rem quālibet vera honeſtate & vtilitate inſignem mortalibus amplectendam non iudicet: cùm pariter omnes, qui lumine rationis præditi ſumus, naturæ quodam impetu ad fœlicitatem rapiamur? Hæc ſuccurrebāt, mi Petre, quæ in genere tibi didactico adeoque dialectico vti poſtulaueras de themate ſimplici, nempe virtute, quod nos quoq; compoſitum fecimus, dum virtutem amplectendam ſyllogiſmo oſtendimus, ſcribere debui. Cura vt valeas.

Propoſitio vel complexio.

Abhonestatio & vtilitas.

Maior.

Secundum hanc explicandi thematis formam

poterit

poterit quiſque vel prolixiùs vel breuiùs aliud quodcũq; quale ſit thema, ſecundũ locos dialecticos tum in Epiſtolis, tũ in orationibus explicare.

De Epiſtola Indicatiua.

CVm plures Epiſtolę familiares ſcribũtur,quę ſub nullo prædictarũ cauſſarum genere per omnia comprehẽduntur,aut in quibus eorum artificium ſecũdũ partes & locos proprios nõ vſurpatur. Vt ſunt quibus alterius felicitati ſimpliciter gratulamur,quib.gratias agimus,quib.aliquid curandum mandamus,quib.rem geſtam vel benè vel malè collocatam declaramus,quib.læta, quib. triſtia ſignificamus, quibus de rebus quibuſlibet ſciſcitamur, & id genus aliæ, quas omnes vnico vocabulo Indicatiuas appellare poſſumus. In quibus certas deſignare partes ſtultiſſimum eſt.Nam ex abrupto ſæpè principio mira quadã feſtiuitate ordimur, & ſine propoſitione præter iocos & ſales nihil tractamus. Et ſæpè licet ſimpliciter ſeria proponamus,ſine confirmatione tamẽ argumẽta abſoluimus. Quid enim(ſit exempli cauſſa dicamus) amico perſuadere neceſſe eſt argumentis, quod nouimus eum ſpõte ſeu libenter executurum?Inter has quoq; nõnullæ ſimplices ſunt,vnicum videlicet negotium indicãtes, nonnullæ cõpoſitæ ſeu mixtæ, diuerſas rerum materias ex ordine recenſentes ſeu tractantes. Si quis igitur(id quod creberrimè fieri ſolet) Epiſtolam indicatiuã

Compoſitam ſeu mixtam de rebus diuerſis ſcribere voluerit: quanquam omnia, quæ in buccam veniunt ordine duntaxat naturæ ſeruato, ſcribere poteſt, nec multis præceptionibus opus eſt: nõ parum tamen lucis adfert legenti, & decorem addit ſermoni, ſi ſecundũ quòd naturalis ordo à loco, à tẽpore, a rebus à perſonis, cæteriſq; circumſtantijs commonſtrat, ſeorſum publica, ſeorſum priuata, ſeorſum proſpera, ſeorſum aduerſa, ſeorſum prophana, ſeorſum geſta, ſeorſum gerẽda iudicentur, & ita de reliquis diuerſarum rerum generibus, ne res aut prorſus inter ſe contrariæ, aut (vt vocant) diſparatæ indiſcriminatim nulloque adhibito vulgaris ordinis iudicio confundantur. Inter hæc quoque ſtudẽdum eſt, vt diuerſi generis narratiunculæ aptis tranſiunculis quaſi quibuſdam anſulis connectantur, ne perinde atque (vt dici ſolet) ſcopæ diſſolutæ legẽtibus ingratæ ſint. Sint præterea breues, planæ & dilucidæ. Prolixitas enim & obſcuritas, vt vbique, ſic in his maxime narratiunculis vitioſa, & lectori reliqua legẽdi cupido inſuauis & ingrata eſt.

Paradeigma Indicatiuæ compoſitæ.

NEſcio quæ te modò ſcribendi libido inceſſit, vt qui hactenus nec ad dandum, nec ad accipiendum literas fueris propenſus, iam quaſi nouo quodã literario furore raptus de rerum noſtrarũ ſtatu literas exigis, vt de rerum veſtrarum ſtatu

literas

literas reddas. Vtrinq; voto tuo ſatis fiet. Nam & ego ſcribam, vt tibi quoq; ſcribendi anſam porrigam. Primumq; tibi quod primum poſtulas, proprium rerumq; domeſticarū ſtatum breuibus exponam. Ex eo tempore, quo dudum tibi coram in nundinis Antuerpianis loquebar, hectica me febris inuaſit, & quamuis non admodum violenta eſſet, ſenſim tamen ita corpus meū perpetua hac hyeme non modò attriuit, verumetiam arroſit, vt vix oſſibus cutis adhæſerit. Vbi autem iam tandem paululum conualui, vireſque reſumpſi, vxor mea ex puerperio morbum contraxit adeò moleſtum, mi Galtere, & periculoſum, vt quid de ſalute eius mihi & liberis promittam, planè neſciā. Filius natu maior, quem hactenus ſacerdotio enutriui, poſthabitis literis non abſque noſtro dolore militiam amplectitur. Virgo iam nubilis, quàm tuè ſacro fonte leuaſti, virginum relicto monaſterio domum redijt, & nuptias poſtulat. Reliqua familia aut ægritudine, aut mœrore afficitur. Quid dicam? Domus penè tota tum propter hæc varia infortunia, tum propter rem bellicam, tum propter quæſtum exiguum deſtituta eſt. En tibi rei noſtræ priuatæ ſtatum non admodum fœlicem, nunc audi de ſtatu publico. Senatus noſter tametſi bellis vndique quatitur, rempublicam prudentiſſimè adminiſtrat, ipſiq́ue cum plebe tanta eſt concordia, vt in tanto diſcrimine & turbulentia rerum maior eſſe non poſſit: præterq; annonæ

Res priuata.

Reſpublica priuata.

caritatem & quæſtum exiguum nihil quærimur.

Sacra. Paucis profana perſtrinxi, paucis & ſacra attingam ne epiſtolę quæraris prolixitatem. Quinque Traiectenſis eccleſiæ celeberrima collegia in perpetuo, vt hactenus, Dei cultu ſummoq; omnium honore perſeuerant, pancraticè agunt, cunctiſque ſuis æmulis ſuperiores euadūt. Porrò reliqui tūm ſacerdotes, quos vocant ſeculares, tum monachi, tum monachę ſeu ſacræ virgines ſic viuunt, vt pro noſtrorū temporum ratione irreprehenſibiles videantur. Et ne præteream iuuentutem ſcholaſticam rebus partim eccleſiaſticis, partim profanis deſtinatam, ipſa me hercle pulcherrimè viget, in Græciſq; literis pariter & Latinis proſa & carmine rectiſſimè inſtituitur, atq; in tanto rerum bellicarum tumultu, imò inter ipſos armatorum gladios & haſtas ampliſſimè promouetur. Venio ad ipſam, cuius ſubinde memini rem bellicam, quam prôh dolor (ſic viſum eſt ſuperis) cum Republica optimè inſtituta inæqualiter hac noſtra tēpeſtate currere oportet. Comparantur vtrinque grauis armaturæ equites, confluunt & leuis armaturæ ſine numero gregarij milites, corraditur vndiquè ex Brabantis, Hollandis, Geldris, Cliuijs, nempe belli neruus immenſa pecunia: parātur machinæ, tenduntur inſidiæ, acuuntur bipennes, lanceæ frameæ, aptantur arcus, baliſtæ, pharetræ, puluereq; ſuo ſtygio farciuntur tormenta: & (vt ſemel dicam,) nihil omittitur, quod hoſtibus vtrinque expugnandis

Res ſcholaſtica.

Res bellica.

pugnandis vsui fore putatur. Tãtus auditur quotidie armorum fragor, bombardum tonitrus, tubarum clãgor, tympanorum strepitus, equorum hinnitus, militum clamor, vt æthera & aëra dissilire credas. Quid inter hæc nobis animi quid fiduciæ, quid spei, non facilè dixero. Sunt siquidẽ quibus hæc bella placẽt, sunt contrà quibus maximè displicent, in vno Domino Deo suo fiduciam habentes, & ab eo solo rerum tranquillitatẽ sperantes. Audisti Martis horrorem, iam quis fructus sequatur, aduerte, quanquam & eum sine calamo quisq; per se facilè expendere potest. Exuruntur ædes, spoliantur templa, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri capiuntur, vxores cum liberis desolantur, virgines constuprantur, & nihil pudẽdi sceleris non impunè cõmittitur, Et inter hæc connuere principes videntur, & nihil dolore super cõtritione Ioseph (vt habet scriptura) & oppressione innocentum, quorum simul cum lachrymis clamor in aures Domini Sabaoth perpetuò strepit. At ne tragœdiã texere videar à publico belli tumultu, generalibusque patriæ negotijs ad priuata & specialia transibo. Germanus consobrinus meus tui amãtissimus, vxoris suæ fœlici partu gemina prole ditatus est, & honestam fœminam, quam hactenus licet infœcundã, charam habuit, nunc charissimè amplectitur. Frater eius minor pudicam, venustam, amplissimeq; dotatam, nẽpe patrui tui Gulielmi filiam nudius tertius duxit

Mala belli.

Specialia.

vxorem. Ioannes noſter cognomento λευκὸς, quàquam minimè cādidus, qui fœlicibus vtiuſq; noſtrum ſtudijs inuidere cōſueuit, patruumq; tuum quantumuis ſenem plurimum diuexauit, eodem (ni fallor) veſpere repētino fato extinctus eſt. Nec tamē hæc nūcio, quòd de aduerſarij interitu gaudeam aut tibi gaudendum velim: ſed vt conſideres, quàm pernicioſus ſit liuor, & quòd non tam alijs, quàm ſibi noceat tabeſcens inuidia. Hæc potiſſimum ſuccurrebant ad te pro temporis ratione ſcribenda, cùm mihi veſtratia depinxeris (ne nunc Epiſtola modū excedat) plura reſciſſes. Sed heus tu, dum hæc ſcriberem, vltimumque tibi vale dicturus eſſem lætus rumor in ędibus ſpargitur. Rogo quis ſit. Ferunt certis acceptis literis Carolum Quintum Imperatorem Romanum proſpero nauigio veniſſe in Italiam, & propediem patrios ſuos fines inuiſurum. Faxit Deus. Vale.

Paradeigma Indicatiuæ ſimplicis.

SAlue. Sciſcitaris, mi Thoma, de caritate annonæ, quòd eam maximā propter bella cum Sicābris in ciuitate noſtra totaq; dioeceſi ſuſpicaris. Certè neq; maxima, neq; minima eſt, ſed pro hoc rerum ſtatu ſatis moderata. Nam tritici modius (vt vocant) mēſuræ noſtræ vænit duobus Philippeis, Siliginis duobus Carolinis, Hordei vno Carolino, hauenæ quindecim ſeſtertijs, Congius vini Rhenani menſuræ noſtræ quatuor ſeſtertijs. He-

ſperij

sperij seu Hispanici, quod Romanicum vocat tri-
bus. Cæterum lac, butyrum, caseus, oleum, pisces,
carnes, sal, igniū fomenta, & reliqua omnia, quib.
natura sustentatur solitum precium nō excedunt,
quorū omniū tamen hostes nostros penuria labo-
rare, si frumētum demas & vinū, certo certius est:
nempe quib. ipsa ex his & vicinis regionib. suppe-
ditare consueuerunt. Faxit misericors Deus, vt fa-
cta concordia principum, sua nobis illi, & nostra
nos illis mutuo suppeditare possimus: nam mutuo
commercio commode diu carere non possumus.
Vale, & vos, quib. minor hostium timor & rarior
incursus, nullamol estia militum, & nulla rerum
turbatio, quanti hæc singula væneant, rescribe.

Aliud Paradeigma.

NOn possum mi Floreti, quin rebus tuis vtrò
inseruire studeam, Patruus (prôh dolor) vna
cū cōiuge hesterno die sub ipso noctis crepusculo
pleuritide interierūt, crastino die nō sine pōpa fu-
nerali more nostratiū sepeliendi. Nō solùm igitur
pio, sed etiā prudētur feceris, si omnibus posthabi-
tis celeriter per noctem te huc cōferas, & exequijs
funeralibus adsis: vt non modò honori tuo pro
nostratum consuetudine satisfacias, verumetiam
vtilitatibus tuis tēpori, consulas. Nam cùm intes-
tatus (vt vocant) & sine liberis obierit, ædesque
amplissimas, supplectilem variam, agros multos,
ingentēq; pecuniæ vim dereliquerit, vide ne bo-
na, quæ tibi iure debētur hæreditario, per alienos

(vt fieri passim videmus) executores distrahãtur, dissipentur, diripiantur, Vale.

Aliud breuius.

DOleo profectò ex animo, mi Bonifaci, horreum tuum nudius tertius, in quod frumentum satis copiosum ex agro cõgesseras, hostilibus flammis (modò vera sit fama) tuo maximo damno interijsse. Quis enim, si amici casum seu damnum resciscat, nisi prorsus ἀφιλάνθρωπος sit & ἄσοργος, ex animo nõ doleat? quod amicorum omnia, tum prospera, tum aduersa merito debeãt esse cõmunia. Contrà, tibi nõ minus ex animo gratulor, super nuncia, quæ lætus adfero: Nauis tua oneraria, quam ante brumam ad Sarmatas direxeras, omnibus bonis, quæ Sarmatia ad nos mittere cõsueuit, onusta, eodem die, quo damnũ feciſſe diceris, Amſtelrodamũ prosperè aduecta est, vnde ni fallor, plus decuplo lucri recipies, quam in horreo exusto iacturæ feceris. Prudenter itaq; sopito dolore præteritorũ malorum lætus huc venies, & vt res postulabit, merces tuas aut distrahes, aut in tempus magis oportunũ vel apud me, vel alium quẽlibet, prout placebit, depones. Vale.

Aliud breuiſsimum.

CVm primùm, mi Gerarde, has literas nostras legeris, mox citra dilationem cõducto curru hûc aduola: est enim apud nos, quod maximè tua interesse videbis, & gaudebis: quod adijcere nolui, ne cuius rei malæ nascatur tibi suspicio. Nos enim

enim & filius tuus salui fumus. Vale.

A simili.

SAlue. Miraris amice, quòd nõ scripserim, mirari desine, iam scribo, & si placet laconicẽs laconico respondeo. Vale. Raptissimè ex Trajecto.

Aliud.

NÆ tu bellus es homo, quẽ cùm præ chartæ amplitudine ampliſſima scripsisse putarem, reuera (vt inquis) λακωνικῶς scripsisse deprehendo: λακωνισμῶ quoque tuo λακονικωτέρως profectò responderem, nisi quidquam tibi seriò indicandum esset, quod citra λακωνισμὸν tibi scriptum multò maximè cupias. Fama nẽpe celeberrima nostratibus diuulgatur, quod cum omni Geldrensium magistratu generosum Cluorum Ducem inuictissimus Romanorum Imperator & semper Augustus Carolus Quintus clementissimè recepit in gratiam. Faxit Deus (id quod nunc maximè futurum speramus) ad perpetuam sit finitimarum prouinciarum pacem. Vale ex Antuerpia.

Prioris partis Finis.

POSTERIOR PARS DE *Dispositione & Elocutione.*

DIximus in principio tria, quędam esse præcipua capita, quæ non modò ad orationẽ rhe-

toricam, verumetiam ad artificium Epistolicum necessaria sunt. Inuētionem videlicet, Dispositionem & Elocutionem. Hactenus autem de Inuentione secūdum diuersa caussarum genera, per diuersarum Epistolarum locos varijs subiectis exēplis disputatum est. Postulat igitur ordinis ratio, vt de dispositione (licet eam in superiori parte exempla satis ostenderimus) prout hæc nostra rudimenta postulāt, adhuc pauca loquamur, inde paulō latius de Elocutione locuturi,

Dispositio triplex.

EST itaque Dispositio commodus eorum, quæ ex singulorum generū locis per inuentionem collecta sunt, tum verborum, tum rerum ordo, ad orationis perspicuitatem non parùm conducens. Omisso autem verborum ordine, qui (quod aiūt) ad vnguē, hoc est, ad plenum præceptis tradi non potest, sed penè sola doctissimè loquentiū & scribentium sagaci obseruatione apprehenditur, rerū duntaxat ordinem prosequamur.

TRIPLICEM ponunt rhetores dispositionē, Partiū videlicet orationis, Locorū, & Argumentorū, præcipue eorū quæ ex locis Cōfirmationis & Cōfutationis ad probandū vel improbādū sumūtur. Ordo seu dispositio partiū fermè manebit idē, qui secūdū naturam singulis generib. præscriptus est: vt videlicet ab exordio sequatur Narratio, si necessaria sit, deinde Propositio: post sequetur Confirmatio, cui subiuncta sit vel interiecta Confutatio.

tio. Pars nouissima sẽper Peroratio. Contingit tamen nonnunquam non sine rhetorico artificio, tũ in orationibus, tũ in Epistolis, hanc partiũ dispositionẽ data opera cõfundi, vt videlicet pars Cõfutationis præcedat Confirmationẽ, seu alia natura posterior præcedentẽ, de quo nõ est huius loci disputare. At quia singulis fermè Epistolarũ generibus peculiares quasdã partes, minimè tamen à rhetoricis alienas assignauimus etiam in illis præscriptũ ordinem obseruari cõuenit, nisi quod pro libertate Epistolica aliquas inter eas nonnũquam trãsferimus, id quod etiam subinde in præceptis superioribus indicaui. Dispositio quoq; Locorũ ipsam naturã sequatur, aut illum ordinẽ qui pro singulis orationis partibus eis prescriptus est. Natura siquidem pueritia præcedit Adolescentiam: Honestum, Vtile: Voluntas, Facultatem & sic de reliquis quanqum & hic libertas Epistolica non magnopere curat, vtrum prius ductum sit argumentum ab honesto, an ab vtili vel delectabili.

Dispositio verò Argumẽtorum eum præcipue inuestiget ordinẽ, qui maximè in cõcionibus auditoris, & in Epistola lectoris animũ flectere posse putabimur. Id quod potissimũ fiet, si primo loco & itẽ nouissimo ponãtur argumẽtationes firmissimæ & irrefutabiles: media autem si quæ sint minus probabiles occupent, quod ad primas probationes & nouissimas lectoris & auditoris animus maximè solet esse attẽtus. Si quis tamẽ à langui-

dis primùm argumentis incipiens sensim seu gradatim cum exaggeratione ad validiora consurgat, vt scilicet validissima finem contentionis occupent, meo quidem iudicio non ludet operam.

Postulant & exempla, quorum si appositè adhibeātur, non tantùm in orationibus generis deliberatiui, verumetiam in Epistolis pulcherrimus est vsus: suum cōcinnum ordinem, nempe vt primo loco extranea, deinde nostratia. & ex his primò aliena, deinde peculiaria & domestica ponātur. Vt exhortaturus quemlibet ad studium & labore literarium, primùm ponas exempla Græcorum Philosophorū, ostendens quantis laboribus, ærumnis, calamitatibus Philosophiam apprehēderint, deinde Romanos seu Latinos, Ciceronem: Vergilium aliosq; complures, ostendēs nihil non pro eruditione consequenda tētauisse, aut aggressos esse: deinde si is quem extimulare niteris, vel patruū habuerit, vel auum, vel nepotem, vel frātrem, vel patrem, qui cum laude non sine labore docti euaserūt. Item si familiarem, amicum æmulum, &c. Et hæc de Dispositione.

De Elocutione.

CVm omnis non solùm aptè dicēdi, sed etiam doctè scribēdi studiosus (vt in primis dictum est) ad hoc niti debeat, vt doceat, quòd necessitatis est: vt delectet, quod suauitatis est: vt flectat, quod victoriæ est, & de ratione docendi hactenus ferinè disputatum sit, restat & delectandi & flectendi

ſtendi rationē, quæ in Elocutione præcipuè conſiſtit, paucis oſtendere. Eſt igitur Elocutio (vt ad Herennium ſcribitur) idoneorum verborum & ſententiarum ad inuentionem accommodatio: qua videlicet ſub prima artis parte res inuentas verbis efferimus congruis, hoc eſt, Latinis, proprijs, puris, minimeq; duris, ſordidis vel obſoletis, & quorum compoſitio, vt ait quidam, æquabilis, gratioſa, facilis, minimeque per concurſum vocalium hiulca, aut per illuſionem ſeu immoderatum concurſum vel literæ, r, aſpera ſit: vel literæ, m, obtuſa ſit: vel literæ, s, ſibilans vel bleſa ſit. Qua ſententiæ dilucidæ, ſolidæ, & minimæ triuiales ſint, ſed vel iuſta Latini ſermonis & propria phraſi, vel honeſta figuratione venuſtæ & elegātes ſint. Quanquam enim ſimplicitas & proprietas tum verborum, tum ſententiarum maximam, adeoq; præcipuam adfert orationi venuſtatem, non parum tamen lucis & ornamenti ſuperinducunt vel adducunt ei Tropi & Schemata, ſi per ea fuerit moderatè pro dicendi ratione variegata.

Triplex Character, ſeu dicendi ratio.

EST ſiquidem triplex dicendi pariter & ſcribēdi ratio, id quod etiam obiter in primæ partis principio diximus, quam alij χαρακτῆρα hoc eſt, ſtylum vel genus dicendi vocant. Primum dicēdi genus Sublime dicitur, quo Heroica, Tragica, & Orationes rhetorum multiplici figurarum ornamento vt plurimum texi conſueuerunt. Secundū

est Mediocre, quo historias præcipuè, & secundū eas, interim orationes, declamationes, commentarios, & epistolas aliquando scribere cōsueuimus, paulum supra tritam loquendi rationem moderatius assurgentes. Tertium est Humile, familiare, & comicum, quo præcipuè epistolas scribimus & commentarios, in quibus oratio ad ampullosas figuras nō assurgit, sed humi penè serpere videtur. Habet tamen & ipsum suam elegantiā, &, nec tropos, nec schemata familiariter loquendi secludit. Studendum est igitur primum omnium proprietati & simplicitati orationis, quod corpus vocant: deinde quibus tum tropis, tum schematis tanquā ornamentis vestiri queat, obseruandum.

Quid Figura, & quotuplex.

FIgurā est quouis modo cū laude nouata loquēdi vel scribendi ratio. Hoc modo docēdi gratia placuit hic finire figurā vt reiectis vitiosis loquendi vel scribēdi nouitatibus, generali vocabulo sub se cōprehēdat omnes, cum constructionibus, tū locutionis figuras, & inter has Tropos & schemata, & inter hæc quædā λέξεως, hoc est, quæ ad dictionem, quædam διανοίας, hoc est, quæ ad sententiam pertinent. Porro figuras Grāmaticas (quos μεταπλασμοὺς species vocant) Prosthesin, Aphæresin, Epenthesin, Syncopē, Paragogē, Apocopen, Systolē, Didastolē, intactas relinquo, quod videlicet ad rem præsentem nō attinēt, sed magis ad institutionem poëticā, de quibus tum in Institutionibus gramma-

grammatices, tum in prosodia nostra satis dictum cēseo. Omitto nihilominꝰ Syntaxeos figuras Syllepsin, Prolepsin, Zeugma, Synthesin, Antiptosin, Synecdochen, & similes, in Syntaxi nostra tractatas. Loquar tantùm de ijs, quæ ad orationis rhetoricæ ornamentum, augmentum, & amplificationem accommodari possunt, exactum tamen iudicium aliorum commentarijs relicturus. Quod autem ad hanc rem nostrā præsertim epistolicā attinet, tres figurarum ordines pro Elocutionis charactere seu stylo picturando breuibus exponam. Primus ordo complectitur schemata, quæ reddat duntaxat orationem iucundā, splendidam & perspicuam nihil corpori orationis adijcientes: & λέξεως figuræ dicuntur, quòd vnica dictione seu vocābulo figuretur oratio. Secundus ordo illa continebit schemata: quę orationem tametsi nō augent præter ornamentū tamē addūt etiam acrimoniā, grauitatē & vehementiam, Hæc cum ijs, quæ tertij ordinis sunt, διανοίας figuræ dicuntur. Tertius ea complectetur schemata, quæ vel orationem augent, vel causſam amplificant. Porrò augetur oratio, dum extenditur & amplificatur, id quod amplius, graulus, vel vehementius, quàm apparet, esse ostēditur. Hos tres ordines quàm potero breuissimè digeram, & exemplis illustrabo. Sicubi quoq; Græca occurrerint ex Diuo Paulo adijciā, siue ille (vt nonnulli volunt) artificio Rhetorico in nonnullis Epistolis studuerit, siue (vt Augusti-

no placet) vltrò ſeſe ſcribenti eloquẽtia obtulerit.

Tropi ſpecies.

CVm tropus non tãtùm per ſe ſeorſum verbis & ſententijs orationem illuſtret: ſed & per omnes fermè horum trium ordinum parteis pulcherrimè ſe ſæpè diffundat, primo loco, priuſquã σχήματα aggrediar, ſpecies eius vulgariores velut obiter tangam, ob hoc maxime, quòd non parum Tropi à Schematis differant. In tropis ſiquidem (τρέπω verto vel mitto) ſignificatio vel vocis, vel ſententiæ mutatur: in Schematis autem non ita, Nam σχῆμα habitum, ornatum, cultũ, & eloquentiam ſonat, verbiſq; tum propriæ, tum improprię ſignificationis conſtat. Hinc eſt quòd Schematis ſpecies Tropos admittant, Tropi verò ſine ſignificationis mutatione conſtare non poſſint: quorũ licet aliqui ad dictiones ſeu voces: aliqui ad ſententias ſpectent, nos tamen eorum diſcrimini non magnopere ſtudebimus.

Tropi dictionis	Metaphora.	Metalepſis.	Metonymia.
	Catachreſis.	Hendiade.	
	Onomatopœia.	Emphaſis cũ	Synecdoche.
	Antonomaſia.	Liptote.	
	Antiphraſis.	Charietiſm⁹.	
Tropi ſententiarum,	Allegoria.	Paroemia.	
	Ironia.	Hyperbole.	
	Sarcaſmus.	Proſopopœia.	
	Aſteiſmus.	Hypallage.	
	Micteriſmus.	Parabola, &c.	
	Ænigma.		

Tropi

Tropi Dictionis. Metaphora.

OFfert se primo loco propter frequentissimum suum vsum μεταφορὰ, hoc est, Translatio, quà veluti quibusdam flosculis, dum commodè adhibetur, oratio venustatur: cùm videlicet vox aliqua transfertur ab ea re, cuius est propria, ad significandum rem aliam per quandam similitudinem, cui non est propria, vt cùm transfertur vox à rebus animatis ad inanimes, vt si quis dicat terram sitientem aut bibentem. Quemadmodum ad Heb. dicitur: γῆ πιοῦσα τὸν ὑετὸν, καὶ τικτοῦσα βοτάνην. Aut contrà ab inanimi ad animatum, vt si quis dicat: iustum germinantem, Psalmistes, δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει. A rationali ad brutum aut insensibile, vt si dicamus: prata ridere. Et Virgilius de apibus canens. Magnanimosq; duces, &c. Sic Esaias: εὐφράνθετι ἔρημος διψῶσα. Et Salomon secundum 70. χοιρογρύλλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρὸν. &c. Aut contrà, vt: Vlulate pastores. Hiero. ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζον. A propinquo ad rem proximam, sicut ab anima ad corpus, vt: dolor pedum, & Paul. συνγαιρεῖ πάντα τὰ μέλη. Aut contrà frequentius, vt: stupor stupere, gustare, si ad animum referantur, vt: γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς, &c. His & multis alijs modis, tum nomina, tum verba à propria significatione ad proximam vel cognatam, non modò licitè, verumetiam sæpenumero eleganter apud doctos scriptores transferuntur, quos præcipuè in huius

figuræ vsu imitari cõuenit. Nec tamẽ in oratione soluta temerè licebit semper æmulari poëtas, qui liberius pro sua licentia hoc interdum tropo, quã oratores vtuntur.

2. Catachresis.

Proxima est Metaphoræ καταχρησις id est, abusio, cũ vox vsurpatur ad significandũ rẽ non propriã, sed illi cognatam seu proximam, cui propria vox deest: vt si librum non pro arboris cortice, sed pro volumine literario accipiamus: si segetes dicamus lætas: sic pugnare, legere: sic lingua, sic gẽma, & alia sexcenta. Ita quoque Paulus ad Corinth. λαλῶν γλώσσῃ οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ. Porrò maximè affinis est Metaphoræ Allegoria, sed eam, qui non tam ad tropos dictionis, quàm orationis attinet, paulò post tractabimus.

3. Onomatopœia.

Nec absimilis est Ονοματοποιία, hoc est, Nominis fictio, qua rei, cui propria vox deest, non proximã sed fictam vt plurimum à sono tribuimus, vt taratantara, bombarda, sibilare, balare, & similia. Sic βλησή μήκη, κόαξ. Sic κλάγγο, κοκκίζω.

4. Antonomasia.

Additur poëtis frequens Αντονομασία, Nominis permutatio, vt: Saturnia pro Iunone. Pelides pro Achille, Apostolus pro Paulo.

5. Antiphrasis.

Additur quoque Αντιφρασις, qua vox vna pro contraria ponitur, vt: bellum quod minimè bonum,

num, ſacrum pro execrando εὐμενίδες furiæ, quod minimè mites.

6. Metalepſis.

Sic Μετάληψις, Ttanſumptio etiam Poetis frequens, qua gradatim ad aliud quiddã, quã verbo exprimimus, oſtendendum procedimus, vt: ſpeluncis abdidit atris, hoc eſt, in præceps profundis.

7. Hendiadis.

Eſt quoque poetis familiaris ἐνδιάδις, aut vt alij ἐνδυάς, qua vnum per duo ſubſtantiua copulata ſignificamus, altero videlicet per adiectiuum expoſito, vt: pateris libamus & auro, id eſt aureis pateris. Sic: in ſpiritu manſuetudinis, pro ſpiritu manſueto ſecundum Hebræos.

8. Emphaſis.

Εμφασις, ſeu Demonſtratio familiaris omnibus ſcriptoribus, plus quiddam indicat, quàm exprimitur, nempe latens quiddam, nunc per pronomen: nunc per ſubſtantiuum pro adiectiuo: nunc alijs varijs modis: vt ſcelus pro ſceleſto & inſigniter ſceleroſo. Sic Paulus ad Corinth. τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, &c. Item: ἁμαρτωλὸς ἁμαρτία.

Videtur quoq; χειπωτὴ ſub hac contineri, qua minus dicitur, & plus intelligitur, niſi ſub Synecdoche malis, vt: nõ odit me, id eſt, ex animo amat: Fit autem vt plurimum per verbum ſententiæ contrarium cum negatione.

9 Metonymia.

Μετωνυμία quoq;(hoc est(Transnominatio familiaris admodum tropus est, cùm vel inuentorem ponimus pro re inuenta: aut numen aliquod pro eo,cui præest,vt:Cererem pro frumento,Venerem pro amore vel pulchritudine.Matt.Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ. Vel continens pro contẽto,vt poculum pro vino, vt & Paul.ad Cor. ὃς ἂν πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως.Sic domus p inhabitantibus aut familia, aut re familiari. Luc. κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν : Vel possessorem pro re possessa: vt: Deucalion ardens,ad Corinth. Εἴ τις ὑμᾶς καλεσθίει. Vel cùm effectum tribuimus efficienti, vt : pallida mors, quòd membra efficiat pallida.Sic cùm authorẽ pro opere ponimus,vt si dicamus : in Paulo facilè omnes rhetorum figuras & ornamenta deprehendimus,hoc est, in epistolis Paulinis,Sic Moses pro lege.

10. Synecdoche.

Non admodum dissimilis tropi species est συνεκδοχὴ,id est, Intellectio seu comprehensio, cùm videlicet intelligimus vel ex vno plura,vt: Cæsus Hannibal, pro milite forti. Vel ex parte totũ, vt: puppis pro naui. Ioan. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Vel contra,ex toto partem ; vt : post tres dies resurgam.

Vel ex specie genus, vt: Græcus pro Ethnico: vel contrà.

Vel ex materia materiatũ,vt: Ferrũ pro gladio.

Vel

Vel ex præcedentibus sequentia, vt Virgineã soluit zonam, & aljs similibus modis. Est enim Synecdoche, cum plus minusue pronunciamus, quãm intelligimus.

11. Charientismus.

Potest quoq; frequẽtius videri Tropus dictionis Καριεντισμὸς, cùm quæ dura sunt, verbis gratiosis mitigamus: vt cùm puerum pro seruo ponimus, & mortuum quieuisse dicimus. Matt. Παῖς μου βέβλεται ἐν.

Addunt & Heterosin vel Enallagen, cùm vel numerum pro numero vel personam pro persona ponimus, vt: miles pro militibus, &c. At sub Synecdoche vel Metonymia comprehẽdi potest, quas cum alijs nonnullis inter tropos orationis ponemus, quod videlicet subinde dictiones, subinde orationes figurant.

Tropi orationis.

1. Allegoria.

QVanquã Ἀλληγορία seu inuersio sit perpetua quędã Metaphora, quòd singula eius verba per translationẽ intelligãtur, atq; ob id fortassis inter tropos dictionis ponenda videri posset, quia tamẽ eius complexio nõ singularem aliquam vocem, sed totam orationem aut sentẽtiam figurat, in hunc eam posteriorum troporum ordinẽ relegaui. Est autem Allegoria tropus quidem orationis & sententiæ pulcherrimus, quo aliud sensu, a-

liud verbis intelligimus: vt Ouidius de amore loquens Pyrami & Thysbes allegoricωs, sic canit: Quóq; magis tegitur, tantò magis æstuat ignis. Sic ad Cor. Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμεῖ. Hæc orationem non tantùm illustrat, sed etiam eleganter extendit, frequēs tum in sacris, tum in profanis literis. Volunt nūnulli sequentes eius esse species.

2. Ironia.

Εἰρωνεία (Dissimulationem vertūt) est dissimulata illusio, quæ videlicet non ex verbis (plerunq; enim cōtraria sunt) sed vel ex modo pronūciandi, vel ex persona loquētis, vel ex ipsa rei natura intelligitur, vt: Id populus curat scilicet, apud Comicum: per scilicet autem videlicet similesq; particulas cōmodè fieri consueuit. Corint. Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

3. Sarcasmus.

Adsimilis est superiori Σαρκασμὸς, Exacerbatio seu irrisio amarulenta, cùm victor victo vel hosti insultat, vt: I nunc & verbis virtutem illude superbis. Sic Lu. Ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτόν, & reliqua.

4. Asteismos.

Huc quoq; pertinet Ἀστεϊσμὸς Vrbanitas, quæ est vrbana dictio, & iocus cū astutia festiuus, quales sunt sales & dicacitates disertorum: vt illud Marionis: Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Et Paulus in Actis: Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἦν ἀρχιερεύς, γέγραπται γὰρ Ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεις

ἐρ εις κακῶς, secundum quosdam.

5. Micterimus. 6. Ænigma.

Possent addi Μικτηρισμὸς, cùm naso quempiã in scõmate quouis suspendimus, & Αἴνιγμα, cũ dictum obscurum, cõiecturis indagãdum proponimus, vt: Dimidium plus toto, apud Hesiodum, & Samsonicũ illud: Ἐκ τοῦ ἐσθοντος ἐξῆλθε βρῶσις, καὶ ἐξ ἰσχύρου ἐξελθε γκυκύ. similiaq; scriptorũ rara problemata, sed quia ad rem nostram non admodum conducunt, sobriè tractanda iudicauimus.

7. Paroemia.

Quanquam nõ omne Adagium seu vulgi Prouerbium tropicum est, deprehenduntur tamen innumera à sono verborum significatu tam aliena seu diuersa: vt proximè ad Ænigma accedere videãtur, & si opportunè tũ Epistolis, tũ familiarib. colloquijs accõmodẽtur, & citra nimiã affectationẽ inferãtur, nõ parũ venustatis & iucũditatis adferũt. Est igitur Παροιμία seu Adagũ dictũ celebre & vulgo tritũ, aliqua nouitate insigne, vt: Lupum auribus tenere dicitur, qui negotium susceptum neq; tutò relinquere, neq; tolerare potest. Sic ad Paulum in Actis. Σκληρὸν σοιπρὸς κέντρα λακτίζειν.

8. Hyperbole.

Vsui quoq; frequentur ὑπερβολὴ est, nos Excessum interpretari possumus. Nã ꝙ secundum figuram hãc dicimus, sidẽ manifestè exuperare debet. Est enim (vt inquit Quintilianus) dementiens superiectio, vel amplificãdi gratia, vt: Aquilis velo-

ciores, leonibus fortiores: aut minuēdi, vt: testudine tardior. Colloſſenſib. ſcribit Paul. de Euāgelio: Παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.

9. Proſopopœia.

Addunt ferè omnes Tropis προσωποποιΐαν, qua Perſonā fingimus, quæ perſona nō eſt: cùm videlicet res mutas loquentes inducimus, aut ad eas tāquam ratione vtentes ſermonem dirigimus: vt amantes apud Ouidium, Inuide (dicebant) paries, quid amantibus obſtas? Et ad Cor. Πού σού θάνατε τὸ κέντρον; πού σόν ἄδη τὸ νῖκος: Eundem quoque volunt tropū, cùm hominem vel abſentē vel mortuū fingimus loquentē, vel ad eū ſermonē dirigimus, vt: dic Hieremîa teſtimoniū de Chriſto Auguſt.

10. Hypallage.

Ὑπαλλαγὴ Submutatio vel ſubalternatio fit, cùm oratio contrario rerum ordine effertur: vt cum res agens fit patiens, aut contrè, vt: Dare claſſibus auſtros. Figura Poëtica eſt. Reſtant adhuc præcipui duo tropi, quorundam iudicio, Parabola & Paradeigma, ſed quia in eis propria vocum ſignificatio nō mutatur, nos ad Schemata διανοίας tranſtulimus.

Hæc ſeorſim de Tropi varijſpeciebus tradidi in quibus omnibus aliud quidem verbis dicitur, aut dici videtur, & aliud te vera ſignificatur, ex quibus multi frequentibus diuerſorum ordinum figuris inſeruire poſſunt: vt ſint vel hi ſchematū, vel ſchemata horum ornamenta.

Sche-

Schematum primus ordo.

Figura Lexeωs

Syllepsis.	Epizeuxis.
Prolepsis.	Tautologia.
Zeugma.	Polysyndeton.
Epizeuxis.	Asindeton.
Anaphora cũ speciebus. 8.	Homœoptoton.
	Homœoteleuton.
Epanaphora.	Paranomasia.
Epiphora.	Antanaclasis.
Ploce.	Paracheſis.
Symploce.	Anaſtrophe.
Epanalepsis.	Irmos.
Anadiplosis.	Scheſis onomaton.

PRimum Figurarum ordinem ſuprà diximus eorum eſſe Schematũ, quæ ad dictiones magis, quàm ad ſententias attinent, & orationem iucundam, ſplendidam, & perſpicuam reddunt: quanquã ſubinde etiam nonnullæ earum non ſecùs ac illæ, quæ ſecundi ordinis ſunt, vehementiam quãdam addunt, & acrimoniam.

1. Syllepsis.

Occurrit primo loco ζύμπτωσις Conceptio, qua duabus rebus & ſententijs diuerſis vnum dũtaxat datur verbum, vtriq; minimè conueniens, vt: His quidẽ ſignis atque hęc exempla ſecuti. Alij ſimile loquẽdi genus Zeugma imperfectum dicũt, quod videlicet verbum vni conueniens, ad alterũ commodè reduci nõ poſſit. Voluntq; in hac vel ſimili loquẽdi ratione Syllepſin eſſe locutionis: Romu-

lus & Remus Romanam vrbem condiderũt. Aut Petrus cum Paulo Romæ passi sunt. Et Ouidius. Cum plausu clamor littora impleuêre.

2. Prolepsis.

Πρόληψις, Præsumptio, vt Reges dimicant, alij pro gloria, alij pro patrię salute, quia cum Epanodo tertij ordinis fermè conuenire videtur, hic negligentius tractatur.

3. Zeugma.

Σεῦγμα Copulatio seu cõiugatio. Cum videlicet diuersas clausulas vno verbo copulamus, hoc pacto: Verbo præposito: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Verbo in medio posito: Pudorem libido vicit, timorem audacia, rationem amentia. &c.

Verbo in fine posito: Pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia vicit.

4. Hypozeuxis.

Primam Zeugmatis speciẽ vocant πρόζευγμα, secundam μεσόζευγμα, tertiam ὑπόζευμα. Ab hac autem tertia multum differt ὑπόζευξις, nam ei prorsus cõtraria est, cùm videlicet singulis diuersarum rerum clausulis debitum verbum subnectitur, vt: Ædes exuruntur, templa spoliantur, agri vastantur, pecudes abiguntur, viri aut cæduntur, aut captiui abducuntur, vxores cum liberis profligantur, monasteria euertuntur, virgines cõstuprantur, & nihil non pudendi sceleris impunè cõmittitur: Sic quoq; Matt. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι

ἢ χωλοί περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, ἢ κωφοὶ ἀκούουσι νεκροί, &c.

Anaphoræ species { Epanaphora, Epipora, Ploce, Symploce, } { Epanalepsis, Anadiplosis, Epizeuxis, Tautologia. }

NOn minus iucūda, quàm frequens figura est Ἀναφορά, siue repetitio: qua eandē dictionem aliquoties repetimus. Hoc autem quia diuersa ratione fieri consueuit, plures eius species numerātur, quas ex ordine recēsebimus & explicabimus.

5. Epanaphora.

Primùm per diuersarum clausularum principia eandem vocem repetimus, & Ἐπαναφορὰν vocāt, vt: Hic gelidi fontes, hic mollia prata Licori Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo. Sic Paulus ad Corinth. Ἀνέχεσθε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, &c. Sic quoq; multis alijs in locis. Nulla est enim apud Scriptores hac figura frequentior: redditque subinde præter venustatem ipsam orationem vehementiorem.

6. Epiphora.

Secundò eadem voce diuersa periodi commata claudimus, & Ἐπιφορά Rutilio dicitur. Vt ad Cor. Cùm essē paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus: vt vertit interpres noster. Apud Paulum tamen Hypozeuxis est. Sic quoque in 2. ad Corinthios. Ἐβρέοις

εἰσι, κἀγω, ἰσραηλῖαι εισι κἀγω, σπέρμα ἀβραάμ εισ' κἀγω, &c. 7. Ploce.

Tertiò eandē vocē præcipuè proprij nominis geminamus, nō tamē cōtinentur, in vna clausula, ita vt posternus vocabulū ad mores priores referatur, Græciſque πλοκη dicitur, vt: Sed tandem ad illum vſq; diē Memmius erat Memmius, hoc eſt, ſui ſimilis & ijſdem moribus. Et per appellatiuū: Πίθηκος ὁ πίθηκος, κἂν χρυσεα ενχη σύμβολα.

8. Symploce.

Quartò eandē vocē vtrinq; hoc eſt, & in principio pluriū clauſularū, & in hoc ponimus, ſic tamen, vt alia ſit quæ in principio clauſularū & alia quæ in fine earū repetitur, hoc pacto: Nutrit hæc caſtris odium dolumq;, Nutrit hæc templis odiū dolumq;, Nutrit hæc clauſtris odiū dolumq;. &c.

Sic Pau. Corinth. Εἴτε πάσχει ἓν μελος συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴ τε δοξάζεται ἓν μελος συγχάιρει πάντα τὰ μέλη, &, reliqua.

9. Epanalepſis.

Quinto vocem in principio poſitam, eandē in fine clauſulæ repetimus, per Επαναλῆψιν, hoc eſt, Reſumpſionē, vt: Cognitum eſt te remp. venalem habuiſſe cognitum eſt: Sic verò Paulus: χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ χαίρετε.

10. Anadiploſis.

Sexto vocem in clauſulæ præcedētis fine poſitā in principio ſequentis repetimus, per Ανάδιπλωσιν ſeu Reduplicationē, vt: Sequitur pulcherri-

mus

mus Astur, Astur equo fidens. Et Paulus ad Cor. ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.

Septimò in vna clausula cõtinenter seu immediatè eandem vocem geminamus affectũ indicantes per Ἐπιζευξιν vel adnexionem: vt Virg. Me me adsum qui feci. Sic Lu. Μαρθα Μαρθα τυρβάζῃ πολλά.

11. Tautologia.

Octauò proximè accedit ad Anaphorã Ταυτολογία, modo inter figuras numerare velimus, quæ vocem quamlibet in vna periodo diuerso casu aliquoties iteramus, vt si dicam: Literas ama, quò literarum doctus euadas: nam si abhorres a literis, literis studere non poteris. Vt Paulus ad Rom. Ἐξ αὐτῶ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τα πάντα αὐτῷ, &c.

12. Polysyndeton.

Affinis quoq; Anaphoræ Πολυσυνδετον est cùm videlicet oratio multis coniunctionibus, vbi vna duntaxat necessaria sit, nectitur, alij à τίθημι πολυσυνδετον scribunt. Fit autem sæpenumero in singulis verbis, non raro etiã per plura cõmata: vt Cic. Me præ cæteris & colit, & obseruat, & diligit. Item: Nõ ita fractus sum, vt aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succũbendum putem. Solet enim non modò per copulatiuas, verũ etiã per disiunctiuas & aliàs eleganter fieri, & nõunquã duobus, nonnunquam pluribus vel membris vel commatis. Sic Paul. Græcus: πόσην κατειργάζατο ὑμῖν σπουδὴν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκλησιν, ἀλλὰ

φίλον, ἀλλὰ ἐπὶ πόθῳσιν, &c. Item, ἢ πίθι, ἢ ἄπιθι. Fit poetis frequenter per enclyticas coniunctiones, vt: Athamasque Thoasque Neoptolemusque, &c. verùm extra carmen non vsurpandum.

13. Asyndeton.

Schema superiori contrarium. Ἀσύνδετον, hoc est, Inconiunctum dicitur. Rhetores nostri articulum vocant: cùm videlicet res diuersæ nullis coniunctionibus colligantur. Et vtimur eo quoque tum in verbis, tum in clausulis componendis, vt, excessit, erupit, euasit. Ferte citi flammas, date tela, impellite remos. Et Cicero: Omnia me tua delectãt, sed maximè, maxima, cùm fides in amicitia, consilium, grauitas, constantia, tum lepos, humanitas, literæ. Paul. Corinth. Νυνὶ δὲ μένει, πίστις, ἐλπὶς, ἀγαπὴ, τρία ταῦτα, & multa præcedentia.

14. Homœoptoton, & Homœoteleuton. 15.

Sunt & alia duo sibi cognata Schemata, quæ orationem subinde (si affectata non sint) cum gratia figurant, non eandem quidem vocem, sed vel similem casum, vel similẽ vocis finẽ repetentia. Ὁμοιόπτωτον, & Ὁμοιοτέλευτον. Quorum prius clausulas simili casu: posterius simili ferè sono terminat, vt de priori. Sunt qui in rebus humanis potissimum spectant honestatem: sunt qui quærunt vtilitatẽ: sunt qui captant duntaxat voluptatem. De posteriori, vt: Turpiter audes facere: nequiter studes dicere. Sic Paul. Οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. Et de secundo Cor. Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον

μᾶλλον ἀδικεῖσθε διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποσεῖσθε. Item ijsdem. Οὐ δένα ὁδικήσαμεν, εὐδῶνα εὐθείραμεν, οὐ δένα ἐπλεο νεκτήσαμεν, In quibus (vt obiter moneam) vides puer diuersas figuras concurrere.

16. Paronomasia, & Antanaclasis.

Rursus duæ figurę sibi vicinæ sunt παρονομασία, & Αντανάκλασις: quarum prior est, cùm similitudine literarum eandem fermè vocem in contrarium flectimus, vt Terentianum illud. Inceptio est amentium, non amantium. Aratorem magis, quā oratorem dixeris.

Posterior est vnius verbi simplicis, aut per cōpositionem repetiti, contraria significatio, vt si dicamus Noli diligere mundum, in quo nihil est mundum: aut Eas res cura, in quibus nulla est cura. Item non euerti hominem, sed conuerti. Impugnauerunt me, verùm non expugnauerunt. Sic Paulus, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες: & alibi, ἀπορούμενοι, αλλα οὐκ ἐξαπορούμενοι.

18. Porrò in sequentibus & similibus vocū allusionibus. Græci Παρηχίαν seu παρήχησιν esse dicunt. τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρορον: τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος: τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον: τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν. Et in eadem ad Rom. Epist. οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλα δικαιοισύνη καὶ εἰρήνη.

19. Anastrophe. 20. Irmos & Schesis.

Addi potest Αναστροφὴ, qua naturalis dictionum ordo inuertitur, vt: mecū, tecum, secum, nobiscum, vobiscum, quāquam compositè scribi & pronun-

ciari debere videntur: item, qui cum, quibuscum, capulo tenus, & similia, præter quæ vix alia, citra poeticam licentiam sunt vsui.

Addunt & Εἰρμὸν Seriem, cùm oratio eodem filo seu tenore ad finem vsque clausulæ protenditur, vt: Principio cœlũ ac terras camposq; liquentes, Lucẽtemq; globum lunę, &c. Similis est Συχέσις τῶν ὀνομάτων, cũ pluribus substantiuis singula adduntur Epitheta, hoc modò. Marsa manus, peligna cohors, festiua virûm vis.

Secundus ordo Schematum.

Ecphonesis,	Anacœnosis,
Epiphonema,	Synchoresis,
Erotema,	Dicæologia,
Pysma,	Apostrophe,
Hypophora,	Ellειpsis,
Aporia,	Aposiopesis,
Paradoxon,	Pleonasmus,
Parrhesia.	Epitheton, &c. 10.

Adduntur Hysteronproteron, Chronographia, &c.

SEcundus ordo earum est figurarum, quæ orationem non modò iucundam & venustam, verum etiam (tametsi non augent) acrẽ & vehementem reddunt, quemadmodum & prius est dictũ.

1. Ecphonesis.

Succurrit primùm Ἐκφώνησις vel Exclamatio, cum Erotemate nonnihil commune habens, qua

ex

ex aliquo affectu vel admirationis, vel gaudij, vel indignationis, vel simili exclamamus, & id quod dicimus, reddimus vehementius, vt: O tempora, ô mores, &c. Heu me miserum. O curas hominũ, quantum est in rebus inane. Paulus quoq; Rom. Ω βάθος πλούτυ καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ θεοῦ, ὡς, &c. & Iterum, ταλαίπωρος ἐγώ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ, &c.

2. Epiphonema.

Exclamatione affine est Ἐπιφώνημα, id est, Acclamatio, qua fini propositæ, siue disputatæ materiæ acclamamus, vel accinimus: quod per tantũ, adeò, vsque adeò, & similes quantitatis particulas fieri potissimum consueuit, vt Virgilius, Tantæ molis erat Romanam condere gentem. & Ouid. Tantus dolor vrit amantes.

Interdum quoque accinimus rebus propositis, claudendo epistolas, absque quantitatis particulis, vt si pater filium ad frugalitatem adhortatus, tandem concludat: Studebis itaque fili mi frugalitati, quod nisi rebus in omnibus temperantiam seruaueris, simul vitæ honestatem, morum integritatem, & veram salutem profligaueris. Etiam citra affectationem licet accinere singulis partibus, vt si quis insectatus ebrietatem, dicat. Cui placet ebrietas, placeat & insania. Sic Paulus Galat. Οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, &c. & paulò post: Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῆ, &c. Potest & tertij ordinis iudicari.

3. Erotema. 4. Pisma.

Sequitur non admodum à prædictis dissidens Ερώτημα, vel interrogatio, qua figura vehementer aliquid interrogando vel affirmamus, vel negamus, subinde quoque diuersum affectum vel gaudij, vel admirationis, vel iræ, vel indignationis, vel alium similem exprimimus, vt: fuistine eo in loco? quasi dicamus, fuisti. Quis te virulentior? quasi dicamus, nullus. Virgilius: O quam te memorem virgo? & alibi: Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Sic Paulus Rom. τί ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες. & Gal. Ω ἀνόητοι γάλαται τίς ὑμας ἐβάσκανε: &c.

Si tamen orationē pluribus interrogatinibus cum acrimonia exaggeramus, πῦσμα potiùs, quâ ἐρώτημα dici volunt, vt ad Corinth. Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος, οὐκι Ιησοῦν χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα, &c.

5. Hypophora.

Quamuis ὑποφορὰ siue subiectio sub tertio ordine videatur ponenda, quòd orationem nonnihil augeat, tamen alios imitatus placuit huic inserere. Fit autem Hypophora, cum ipsi nostrę interrogationi respondemus: est enim cognata Erotemati, vt Paulus ad Agrippam: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quòd credis, & ad Rom. τί οὖν ἐροῦμεν ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; Μὴ γένοιτο, &c. Sic alibi frequenter. De Antipophora, quæ ex hac suboriri videtur, in tertio ordine

dine dicemus.

6. Aporia.

Figurat præterea orationē & grauiorem reddit Απορία vel Dubitatio, cùm nos dubitare seu nescire fingimus quid vel acturi, vel dicturi, vel credituri sumus, vt: Quo me vertam? Ad Philip. Τί σιρήσομαι ὀ γνωρίζω. Et Cor. Τὶ ὑμῖν εἴπο: ἐπαινέσω ὑμᾶς, &c.

7. Paradoxon.

Cognatum est huic Παράδοξον, cū dicimus nos credere non potuisse aut suspicari, quod narraturi sumus, & fieri solet, per admirationis, opinionis, aut similium affectuum verba, vt Vix potui induci, vt crederem Paul. Galat. Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετατίθεςε, &c. Solet per verba mirandi frequenter esse vsui in epistolarum exordijs.

8. Parrhesia.

Παῤῥησία quoq; oratoribus est vsui, qua velut nobis temerè authoritatem arrogantes liberius loquimur, Licentia Latinis dicitur, vt (quod ex Demost. citat Rutilius) Sed ego liberam vocem veritatis apud vos omittam? Non inquā, nec reticebo, quod salus cōmunis dicit. Ita Paul. Cor. Εν ὧδ' ἄντις τολμα (ἐν ἀφρωσύνη λέγω) τολμῶ κα ᾀγώ. Et ad Galat. ὥςε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν.

9. Anacœnosis.

Ανακοίνοσις est, cùm ipsi, vel cum aduersarijs, vel cum iudicibus communicamus, Communicatio siquidem interpretatur, vt: Cedo si vos eo

loco fuissetis, quid aliud feciſſetis? Et illud Comici: Tu si hic sis, aliter sentias. Et Paul. λεγετε μοι οἱ ὑπὸ νόμε θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον. &c.

10. Synchoresis.

Accedit ad Communicationem, συγχώρησι, Permissio vel Concessio: qua totam, aut nonnihil causſæ nostræ vel iudici, vel aduersario iudicare permittimus, vt Hæc vobis iudices çstimanda relinquo. Sic Lucas in Actis: Εἰ δίκαιον ἐστιν ἐνώπιον τῦ θεῦ ὑμῶν ἀκουειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ κρίνατε.

11. Decæologia duplex.

Accedit quoq; δικαιολογία, siue Expostulatio, qua iure nostro allegato, cum homine quolibet amice expostulamus, & ostendimus nos præter æquum nihil admisisse, alium autem aut iniquū, aut ingratum extitisse, vt apud Esaiam: Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? & reliqua. Item Ieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, & reliqua, capite 2. Sic Paulus Corinthijs: Τί ἐστὶν ὃ ἡττήθη τε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰμὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν.

Volunt præterea δικαιολογίαν (licet Αναγκαῖον appellēt (tum dici, cum æquitatem seu iusti quiddā pro defensione nostra, aut necessitatē seu quālibet aliam occasionē pro excusatione nostra causamur, vt: Lapsus sum, sed adolescens, & inter tales necessario versatus, inter quos non potui non corrumpi. Sic ad Corinthios Γέγονα ἄφρων καυχώ-

μενος,

μενος, ὑμεῖς με ἠναγκάσατε, &c. Valet in generis Iudicialis Statu Iudiciali absoluto & assumptiuo: magisque locus argumentandi videtur, seu argumentandi ratio, ad tertium ordinem secundum hunc postremum vsum relegando.

12. Apostrophe.

Ἀποστροφὴν siue auersionem dicunt, cùm auersi à priori orationis structura, vt plurimum sub tertia persona, ad aliquem seu aliquos inopinato per secundam personam cõuertimur vt illud Nasonis.

Mactatur vacca Mineruæ.
Alipedi vitulus, Taurus tibi summe Deorum.

Nonnunquam etiam ad aliud non mutata persona ἐνφώνεσιν & προσοποιίαν conuertimur, vt: O Ægus Porciæ. Sic ad Philippẽses: Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν Κυρίῳ, καὶ ἐρωτῶ καὶ σε σύσυγε γνήσιε, &c.

13. Elleipsis, & 14. Aposiopesis.

Ἔλλειψις, quam etiam nonnulli ἔκλειψιν vocant, & Ἀποσιώπησις figuræ sibi cognatæ sunt. Nam prior est, cùm citra affectum verbum deest orationi absoluendæ, aut per sermonis interruptionem, vt sæpenumerò in Comœdijs: aut studio ꝓpter facilẽ eius intellectũ, vt: Italiam fato profugus Lauinaq; venit Littora, & Galat. Μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί.

Posterior, quã Reticentiam interpretatur Cicero, reticet aut suspẽdit verbum propter affectũ aliquem, nẽpe: gaudij, admirationis, timoris, iræ,

indignationis, aut similem alium non expressum, vt similiter illud Maronis: Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

15. Pleonasmus.

Huic ferè contraria videtur figura πλεονασμὸς, dum Emphasis gratia orationi verbum adijcitur, quod alioqui superfluum videretur, vt: Quæ (malum) est illa voluntaria seruitus?

16. Epitheton.

Ἐπίθετον vocant, quoties præcipuè proprio aliquid adijcitur: quod ei propriè conuenit, vt: At pius Æneas per noctem plurima voluens: sic sæuus Hæctor, At aurum fuluum, liquidus aer, gelidus fons, & id genus infinito Poetarum epitheta, extra carmen citra Emphasin, rarò sunt vsui. Sunt autem in Epistolis congrua magistratuum præcipuè epitheta eo modo obseruanda, quo suprà dictum est.

Addunt ὕστερον πρότερον, cùm id quod natura posterius est, prius dicimus, vt: Et torrere parant flammis, & frangere saxo. Addunt χρονογραφίαν, qua tempus describimus, τοπογραφίαν, qua locum describimus, τοποθεσίαν, qua locum fingimus. Itē Imprecatioem, qua alicui bonum vel malum imprecamur. Obtestationem, qua per rem charam aut sacram aliquid petimus. Deuotionem, qua nos vel periculo, vel mori deuouemus. Conminationem, Exhortationē, Votum, & id genus alias phrases, quas si singulatim explicare velimus,

mus,& figuris adnumerare,nullus foret ſcribendi finis. Cæterùm huiuſmodi tã familiares & planæ ſunt,vt nullus non facilè eas obuias agnoſcat. Ad alias tranſeamus.

Tertius ordo Schematum.

Auxeſis & Meioſis.	Congeries.
Periſtaſis.	Incrementum.
Hypotypoſis.	Climax.
Pathopœia.	Comparatio.
Ratiocinatio.	Contentio.
Synonymia.	Antimetabole.
Expolitio.	Correctio.
Hyperbole.	Parentheſis.
Periphraſis.	Tranſitio.
Partitio.	Apodioxis.
Diuiſio.	Ætiologia.
Epanodos.	Horiſmos.
Antipophora.	Homœoſis cũ ſuis ſpe-
Præteritio.	Gnome & (cibus.
Occupatio.	Noëma.

TErtium diximus ordinem earum figurarum, quæ vel orationẽ augent,vel cauſſam amplificãt. Statui autẽ priori loco ponere eas, per quas potiſſimùm res amplificari ſolent,quinq; aut ſex modis, deinde reliquas proſecutus, quæ non tam ampliorem reddere cauſſam,quam orationem augere videbuntur. Hoc interim aduertere volu-

mus puerum studiosum, quòd ferè res eisdē modis diminui, quibus augeri potest.

1. Auxesis per singula verba, & Meiosis.

Primam amplificādi rationem per Αὔξησιν fieri volunt, quà verbis vtimur, quæ rerum magnitudinem superare videntur, Hæc per Tropos dictionū frequentiùs fieri consueuit, vt cùm pro errato, scelus: pro conuiciari, debacchari ponimus, & latrocinatum dicimus, qui vulnerauit.

Diminuimus cōtrà singulis verbis per Μείωσιν seu per ταπείνωσιν, vt si pro scelere erratum ponamus, aut strinxisse quempiam, qui vulnerauit, probè potum qui inebriatus est.

2. Peristasis.

Secunda amplificandi ratio fit per Circunstātias quas Græci Περιστάσεις dicunt, quibus nō tantum oratio locupletari, sed etiam res ipsa amplificari commodissimè potest, si conuenienter applicentur. Sunt autem Circunstantiæ tum Personarum, tum Rerum de quibus in genere Iudiciali pauca attigimus, copiosiùs autem in Dialecticis librò quinto, vt: Non puduit illum ludere tesseris, cum scurris, in popina publica, die festo sacerdotem, pastorem, theologum, monachum, lucri gratia, dolo, periurio, &c. Sic Hebr. Αδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, &c. Suppullulat ex Circunstātijs Hypotyposis, Syllogisimus, Pathopœia, & aliæ nonnullæ, vt patebit.

3. Hy-

3. Hypotypoſis.

Fit ὑποτύπωσις ſiue ſubfiguratio, cum circunſtantias tam diligẽter perſequimur: vt coram res non dici ſed agi videatur: aut tanquam in tabula quadam oculis obiecta ſit, vt apud Ouid.

Deq; ſinu matris ridentẽ, & parua Learchum,
Brachia tendẽtem rapit, & bis terq; per auras,
More rotat fundæ, rigidoq; infantia ſaxo
Diſcutit ora ferox.

Sexcenta huiuſmodi inuenias apnd eundem & alios, maximè apud Virgilium in poſterioribus Æneidos, & apud Tragicos. Paulus quoq, Galatis dementiam eorum imphoperans ad banc figuram ſpectare videtur, cùm dicit: Οἷς κατ' ὀφθάλμους Ἰησοῦς χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος, &c. Sic Ioan. κ) κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

4. Pathopœia.

Accedit ad hanc παθοποιία ſeu παθὸς, cùm ex circumſtantijs tum perſonarum, tum rerum affectus petuntur, quibus auditorũ animos mouere ſtudemus tum in Epiſtolis, tum in orationibus, maximè in Epilogo ſeu peroratione, vt: Succurrãt ille tibi parentum tuorũ lachrymæ, etiam inter epulas, cùm vltimum tibi vale dicerent, non ſine multo cognatorum gemitu & parvulorum fratrũ O ſororum tuarum deprecationibus, qui & corporis & animæ tuæ vnà periculum formidabant. Ouid. vt ſuprà, Rigidoq; infantia ſaxo Ora, &c.

Galat. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν, &c.

5. Syllogismus.

Tertia amplificandi ratio sit per συλλογισμὸν, hoc est, Ratiocinationem, cùm vel ex antecedētibus, vel concomitantibus, vel sequentibus à nobis suggestis, auditor colligit quantum sit quod amplificatum volumus: vt si exēpli caussa dicamus, quod ad genus humanum per peccatū captiuū à Sathanæ tyrannide liberandū Deoq; vindicandū, filius Dei factus homo crucis supplicium & mortē pertulit, pro diuerso respectu vel ex antecedētibus vel ex sequētibus. Nā ex eo colligimus, quā horrenda res & detestanda peccatum sit vel priorum vel posteriorum, propter quod Dei filius, & cætera. Sic ex cōcomitantibus, Euangelica peccatrix inuocata superborum Pharisæorum in cōuiuium irrupit, illisq; spectātibus & indignantibus dominicos pedes vnxerit, lachrymisq; rigatos capillis suis extersérit. Hinc æstimandū colligimus, quanta illius pœnitentia, quantus amor, &c. Romanis: Αὕτη μοι δοκῖ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ἠυχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, &c. Et ad Corinthios indicauit Paulus παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον (nempe incestū hominē) τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, &c. Meminerit puer eadem quoq; ratione Diminutionem per hāc figurā fieri posse, qua Amplificationē docuimus, cum eodē orationis augmen-

to: vt Paulus ad Rom. Τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε.

6.7. Synonymia & Expolitio.

Quarta amplificandi ratio fit per interpretationem, aut (vt Græci dicunt) per Συωννμία, Quintilianus Cogeriem vocat, cùm multas voces fermè ſynonymas, hoc eſt, cõmunis aut ſimilis ſignificationis congerimus, ſic vt alia aliam interpretari videatur. id quod etiam in æquiualẽtibus pluribus clauſulis fieri poteſt. Porrò in vtroque modo ſtudendum: vt in poſterioribus, tum vocibus, tùm clauſulis, maior ſit emphaſis, vt: Audimus (proh dolor) paſſim ab hoſtibus nõ modò viros & mulieres: verumetiam paruulos & infantes crudeliſſimè interfici, trucidari, & mactari. Item: Niſi regnum Dei vim pateretur, & arcta foret via quæ ducit ad vitam, nec tantis ſe laboribus atterent, nec tot ſe curis, & vigilijs augerent, nec toties etiam ſe vitæ diſcrimini exponerent. Sic Cor. Ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. Hac figura vides puer præter augmentum, quod adfert orationi, etiam cauſſam amplificari, dum nouatis verbis aliquoties idem repetentes, mentibus auditorum cum decore inculcamus quod amplius volumus apparere.

Expolitio quoque per hanc fieri ſolet, cùm eadem ſententia ſecũdum Synonyma, hoc ferè modò variatur, Pater malus & oſor liberorum nunquam fieri poteſt vtilis reipublicæ adminiſtrator:

neq; is, qui amiciſſima & maximè domeſtica corpora non amat, vnquam vos pluris faciet, quam alienos: neque priuatim malus, vnquam publicè fieri poteſt vtilis, neque qui domi eſt prauus, vnquam in Macedonia ac legationem probus erit & bonus. Non enim conuerſationem & mores, ſed locum mutauit.

8. Congeries, Quinta amplificandi ratio.

Cognata Synonymiæ videtur συναθροισμὸς, ſiue Congeries, qua eiuſdē naturæ res diuerſæ coaceruantur. Locū habet præcipuum, cùm perſtringere nitimur aduerſarium, hoc modo: Os, oculos, vultum, manus, ventrē, totum denique corpus inſpice. Scitè Paul. ad Rom. Πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστοὺς φθόνου, φόνου, &c. cum iucunda illuſione.

9. Incrementum, & 10. Climax.

Sexta amplificandi ratio Incremēto fit, Græcè nonnullis Αὔξη, dicitur, præcedētibus affinis, cùm videlicet aut vocibus, aut clauſulis ſignificatione, creſcentibus, veluti per gradus quoſdam peruenitur ad ſummum, vel etiam vltra ſummum, vt: Sauciauit, occidit, extinxit. Item Cicero: Facinus eſt vincire ciuem Romanum: ſcelus verberare: parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? Iſtiuſmodi præter locupletationem manifeſta eſt amplificatio.

Non diſſimilis eſt κλῖμαξ, ſiue Gradatio, venuſto locupletans figura (modo nimis affectata non ſit)

sit) & amplificans, tametsi complures enim inter Schemata λέξεος numerare consueuerunt. Fit autem, cùm per plura cōmata etiam gradatim procedendo sic cōponitur oratio: vt precedentis clausulæ finale verbum principium sequentis fiat, in hunc modum apud Ciceronem: Quæ reliqua spes est libertatis, si illis & quod libet, licet, & quod possunt, volunt, & quod volunt audēt. Sic D. Petrus in Epistola 2. Adijcite fidei vestræ virtutem, virtuti verò scientiam, scientiæ verò temperantiā, temperantiæ, & cæt. Iucundissimè & Paulus ad Romanos. Θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει. Item, Οὓς προέγνω, καὶ προώρισε, οὓς δὲ προώρισε, &c.

11. Comparatio, & 12. Contentio.

Septima ratio per Comparationem, quam alij ζύγκρισιν, alij Παραβολὴν vocant, cùm vel similia inter se, vel dissimilia a minore ad maius amplificando, aut à maiore ad minus diminuendo comparantur, vt: si furem, qui propter inopiam priuati cuiuspiam hominis diuitis non admodū magnam pecuniæ summam clam sustulit, laqueo necamus, qua pœna prædo notarius, expilator ærarij publici, pestis patriæ, post rapinas, post incēdia, post agrorū depopulationes, post vrbiū euersiones, post omnem tum suæ, tum vicinarum regionum desolationē multandus est. Itē: Si furtum quo fortassis vnus duntaxat homo læsus est, cui res oblata fa-

cilè restitui potest puniendum iudicamus: quam detestanda detractatio iudicabitur, qua nō vnius, sed plurium frequenter & à pluribus irrecuperabilis plerunque fama læditur? & id genus alia sexcenta, in quibus res minoribus collatas ampliores ostendimus. Nam vt dictum est, talis comparandi ratio Amplificationi potissimū deseruit. Sic Paulus Corinthijs: Αυτὸς ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτὸς, οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, &c.

Simili ratione amplificandi multis alijs in locis vtitur Apostolus. Huc nonnulli torquent parabolas rerum natura dissimilium, & fabulas poeticas de quibus postea.

Contentio, quam Græci Αντίθεσιν vocant, familiaris quoque est locupletandi, sic etiam amplificandi ratio, cognata priori. Nam quemadmodum in superiori extendimus amplificando orationē, rerum natura similium, cōparatione ita per hanc res natura dissimiles, imò contrarias comparamus, & earum collatione alteram altera ampliorem ostendimus. Fit autem aut singulis verbis, aut integris orationibus, vt: Seruaui non extinxi. Et eleganter Paulus ad Romanos: Εἰ κατὰ σάρκα ζῆν μέλλετε ἀποθνήσκειν, εἰ δὲ πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. Et scitè ad Corinthios: τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. Sic sæpius differtè in pluribus locis. Hæc omnibus aptè

&

& copiosè dicendo ſtudioſis debent eſſe commendatiſſima.

13. Antimetabole.

Videtur nonnihil accedere ad præcedentem Ἀντιμεταβολὴ. quam Commutationem volunt, qua inuertimus aliam ſententiam per contrarium, vt: Eſſe oportet, vt viuas: non viuere, vt edas. Ad Romanos. Μὴ νικῶ ὑπὸ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Sunt qui hanc Inuerſionem dicunt.

14. Correctio.

Correctionem vocant alij ἐπανόρθωσιν, alij διόρθωσιν, cùm videlicet id, quod quaſi lapſi diximus, aliud ſupponentes rectius ſeu magis idoneũ corrigimus, vt: Homo ille, beſtiam potius dixeris, qui temulentia & libidine ſua omnia conſpurcauit. Cicero: Quas ille leges, ſi modò leges nominandæ ſunt, ac non faces potius vrbis & peſtes reipublicæ. Sunt qui μετανοίαν, ſunt qui ἀφορισμὸν vocant.

15. Hyperbole.

Speciem tropi nõnulli faciunt ὑπερβολὴν, quod excuſſũ ſignificat, nos inter ſchemata ponere maluimus, quò voces in ea propriam ſignificationẽ non mutent. Si cui ſecus viſum fuerit, ſuũ ſequatur iudicium. Fit autem Hyperbole, cùm id quod dicimus, fidẽ excedit. Vſus eius eſt in rebus, quæ modũ excedũt, vt ſi dicamus amplificandæ aquilis velociores: aut minuendo, teſtudine tardior. Sic Paulus ad Coloſſenſes, vbi dicit de Euangelio: καὶ

ρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν πάντι τῷ κόσμῳ.

16. Periphrasis.

Familiaris quoque scriptoribus est Περίφρασις, hoc est, circumlocutio, cùm vnum verbū pluribus circumloquendo explicamus, ornatus aut honestatis gratia & vtroq; modo oratio venustè augetur. Fit subinde Notatione, vel circumstantiarum, loci, temporis & aliarum vsu, vt: Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris, Incipit, &c. pro prima noctis vigilia. Interdum Ετυμολογία, vt: reddere vrinam, pro meiere, exonerare aluum, pro cacare: amator sapientiæ, pro philosopho. Interdum ὁρισμῷ, hoc est finitione, vt si bonum & à Deo inspiratum affectum, pro virtute ponamus: Et Christū cum Paulo: Θεοῦ δυνάμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν, ad Corinthios dicamus.

17. Partitio seu Distributio, & 18. Diuisio.

Μερισμὸς Partitionem seu Distributionē sonat, cùm totum in parteis secamus, vt: Totus monstrū est, oculi fœdi, os barbarū, humeri inæquales, pectus gibbosum, &c. Corinth. Ἑκάστῳ δὲ δίδοται φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ὦ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, & reliqua.

Affinis admodum est huic (nisi eandem dicere velis) Diuisio illa, quā διάλυσιν vocāt, qua simpliciter diuersa proponimus, sine aliquo toto, seu cōmuni præmisso, vt: Vel auaritia ad furtū impulit, vel inopia: deinde caussa subiungatur vtriusque partis.

partis: non auaritia, a qua semper fuisse alienum declarat vitæ ratio: non inopia, quòd largè suppetant ei facultates. Paulus Cor. Ναῦ χαίρω, ὀυχ' ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν, &c. quibus resoluit duplicem tristitiam, alteram salutarem, alteram mortiferam. Et Iacobus in Epistola: Ουκ ἔστιν ἄυτη ἡ Σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, &c. illæ sequuntur adiecta caussa.

19. Epanodos.

Επανόδος, Regressio (quæ & quibusdã πρόληψις dicitur, quod sine Prolepsi, de qua dictum est in primo ordine, fieri non queat) tum fit, cùm toto præsumpto diuersitatem quandam in partibus ad verbũ totius regressi significamus, vt: Vicêre Romani, alios pugna nauali, alios campestri: Paulus Corinth. Χριστῷ εὐωδία ἐσμεν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μεν, ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν.

20. Antypophora.

Ανθυποφορὰ quam subiectionem vel obiectionẽ interpretantur, tũ fit, cùm aliquid nobis propositum vel obiectum concedimus: sed aliud subijcimus, quo talem obiectionem nobis tolerabilem ostendimus, vt: Fateor id quidem laboriosum esse, verum admodum vtile, imò necessarium forè probabo. Sic Paulus ad Philippenses: Συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο τὴν ἐπιθυμίαν ἔχον εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον, τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.

21. Præteritio.

Παράλειψις est, cùm simulamus nos velle præterire, quod tamen maximè dicimus: vt ne dicam interim (vel) vt taceam (vel) quid attinet commemorare etiam vulgò prodita tua, furta tua, stupra, tua flagitia? Sic ad Philemonem: Ινάμὴ λέγω σοὶ ὅτι καὶ σεαυτόν μοὶ προσοφείλεις.

22. Occupatio.

Προκατάληψις, quam alij Præsumptionem, alij Occupationē dicunt, figura est non modo oratoribus, verùm omnibus etiam scriptoribus necessaria, qua id quod nobis obijci possit, aut lectoris animum tenet suspensum, priusquā obijciatur occupamus, aut tacitè occurrimus quæstioni, vt Parenthesin apud Nasonem: Occupat hūc (vires insania fecerat) Iuno. cum prius de scopulo accessu difficillimo locutus esset. Sic Paulus ad Romanos, cùm gentes & Iudæos æqualiter peccato obnoxios declarasset: Τί οὖν inquit, τοῦ περίσσοντος τοῦ Ιουδαίου: & reliqua eiusdem capitis. Per hanc quoq; nonnunquam mitigamus, quæ liberiùs diximus, vt ad Galatas: Miror quòd tam citò transferimini ab eo, qui vocauit vos per gratiam Christi in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi quidam sunt turbantes vos, &c. Ne mireris puer, si hanc subinde à Grammaticis ἀνθυποφορὰν dici deprehendas, qui (quanquam re ipsa conueniunt) in nulla re minus, quam in figurarum appellatione dissident.

23. Paren-

23. Parentheſis.

Quia de ea interpoſitione (quã Παρένθεσιν communiter dicimus, alij etiam διάλυσιν, hoc eſt, Diſſolutionem nominant) iam facta eſt mentio, licet ea vulgarior ſit, quàm vt multis tractetur, ſic eam deſcribimus: Parentheſis eſt figura, qua diuerſa ratione aliquid ſententię, quo diſſolui videtur interponimus vel includimus, Virgilius:

Æneas (neq; enim patriam conſiſtere mẽtem, paſſus amor) rapidũ ad naues præmittit Achatẽ.

ad Rom. ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί (γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ) ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ.

24. Tranſitio.

Μετάβασις quoque familiaris eſt, & præcipuè epiſtolis indicatiuis cõpoſitis ſcribendis, qua paucis monemus vnde dixerimus, & vnde continuò dicturi ſimus, vt: Hactenus tibi Amersfordianam obſidionem & clamorem, & cladem paucis perſtrinxi, nunc tibi Duræniam & expugnationẽ & ſtragem depingam. Item: Audiuiſti quam ſit honeſtum literarum ſtudium, nunc quam vtile pariter ac iucundum ſit, audies.

25. Apodioxis.

Ἀποδίωξις, quam Reiectionem interpretantur, familiaribus eſt oratoribus, qua nimirum eludunt tanquàm dilutione, indignum aliquid ab aduerſario obiectum, vt ſi dicamus: De hac re quid attinet dicere, cùm ad cauſſam non multum faciat? Et Hieronymus cùm periurij argueretur ab ad-

uersario propter datum in visione nocturna iusiurandum, & non præstitum, somnia me (inquit) mihi refert. & ad Romanos: Καθὼς φάσί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά, ὧν τὸ κρῖμα ἔνδικόν ἐστιν.

26. AEtiologia. 27. Horismos.

Αἰτιολογία (Caussam dicunt) adeò vulgaris est vt nusquam apud doctos scriptores non occurrat: cum videlicet propositioni alicui caussam subijcimus, & præcipuam vim habet cum venustate sermonis, cùm ἐνθύμημα rhetoricum in se complectitur, vt si dicamus. Hic citra controuersiam doctus euadet, quòd fœlici ingenio præditus perpetuò versetur in literis: διαλεκτικῶς, autem sic: Hic perpetuò versatur in literis, doctus igitur euadet. Videatur Dialectica nostra de Enthymemate. Sic Paul. ad Ro. φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεόν. τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. Sic, beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum, &c.

Huc quoq; referri potest ὁρισμὸς, id est, Finitio cùm non simpliciter, sed cum definitione tanquà certissima rei caussa aliquid dicimus, vt: Non est ista fortitudo, sed temeritas, quod fortitudo cum ratione honesta contemptus sit periculi. Sic Paul. Romanis Magistratum timendum precipiens, inquit: Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι, & reliqua cum superioribus.

28. Homœosis cum speciebus.

Similitudo, quam Græci ὁμοίωσιν dicunt, quæ rem

rem minus notam per alterius magis notæ ſimilitudinem explicamus, & nonnihil ad amplificationem eius facit, tres habet ſpecies.

Eicon.

Prima eſt imago vel Εἰκὼν, qua vel à numinis, vel ab animantis forma ſimilitudinem ducimus, vt: Aduerſarius veſter diabolus tãquam leo rugiẽs circuit, &c. Sic: Os humeroſq; Deo ſimilis. Sic: ἐν τῇ πράξι τῶν ἀποστόλων. Luc. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἀυτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἤνοιγη τὸ στόμα ἀυτοῦ Volunt & hic imaginem eſſe, Frons, ſupercilia, oculi, nares, labra, barba, & totius corporis habitus nil præter crudelitatem præ ſe ferunt. Alij Hypotypoſin volunt.

Parabola.

Secunda eſt παραβολὴ hoc eſt, Collatio, qua res diuerſi generis ſeu naturæ inter ſe cõparantur, vt oſtẽdatur aliquid vel appetendũ, vel fugiendum, quales multæ ſunt in Euangelio & alibi, vt: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſina extinguit peccatum. Sumuntur autem ab ijs, quæ fieri ſolent aut fieri poſſunt. Sic Corinth. Καθάπερ τὸ σῶμα ἓν ἔχει μέλη πολλὰ, &c. Huc quoq; ſpectant Cõmicæ, Tragicæ, & aliæ Poetarum fabulæ. Item Apologi, αἶνοι, & id genus aliæ.

Paradeigma.

Tertia eſt Παράδειγμα ſiue exemplum, quo ex hiſtorijs ſeu rebus geſtis docemus aliquid vel imitandum vel fugiendum: vt cùm ex Dauidis adul-

cerio, dum cessatet ab exercitio bellico, otium vi-
tandum suademus: Sic Paul. Cor. Μὴ δὲ πορευ-
θωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπορευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέ-
ρᾳ εἴκοσι τρεις χίλιάδες, &c. Videātur de hoc Sche-
mate etiam ea quæ in Dialecticis nostris libro 4.
de Paradeigmate præscripta sunt. Certè non est
aliud Schema quod locupletiorem reddat ora-
tionem & auditoribus etiam gratiorem quam
παραβολὴ & παράδειγμα, modò oportunè adhi-
beantur.

29. Gnome & Noêma.

Gnome vel Γνωμὴ sententia est ad mores perti-
nens, & per αἰτιολογίαν vt plurimum propositioni
adijcitur, vt: Obsequium amicos, veritas odiū pa-
rit. Omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se
humiliat, exaltabitur. Sic ad Corint. cum dixisset
Paulus: Qui gloriatur, in domino glorietur, mox
adiecit sententiam gnomicā: Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνι-
στῶν, ἐκεινός ἐστὶ δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν. Ad
hanc quoque accedere videtur Epiphonema, de
quo in secundo ordine diximus.

Accedit quoq; Noêma seu Νόημα, quod est in-
tellectus aut Consideratio. Est autem dictum per
adagiū vt plurimū obscuratū, quod consideratio-
ne inuestigari solet audientis, eo. siquidē tectè si-
gnificamus, q̄ auditor per se, diuinet. Nā per ipsū,
quod apertè non dicimus, intelligi volumus. Hac
de caussa a pluribus inter tropos recensēri solet.
Hieronymus: Puella nobilis pati cogebatur, quod

nulla

nulla ancilla pateretur: Item si dicã: Quod scis, nescias potius, quam ꝓdẽdo in te crabrones excites.

Sunt & aliæ quæ citari solent: vt Μετάστασις, παραδιαστολὴ, παρομολογία, Ομοιοποιία, &c. quas, qui curiosus est, ex alijs petet.

Hæc vobis studiosi adolescentes, quantum per ægritudinem, & inter gladios licuit, exarani, & pro primis rhetoricorum præceptorũ rudimentis ad scribendas Epistolas sufficere arbitratus sum. Porrò de Pronunciatione, quæ est in vos figura pro diuerso affectu, & in corporis motu. Itẽ de Memoria, quæ partim naturalis, partim artificialis est, prorsus nihil scribere tentabo, tum quòd ad rem Epistolam non conducant, tum quod ad absolutum Rhetorices artificium duntaxat pertinere videantur. Qui huiusmodi volet, ex Cicerone & Quintiliano requiret.

FINIS ARTIS Epistolicæ.

APENDIX DE VENVSTA partium orationis compositione siue structura.

CVm plurimos videam adolescentulorum, qui tanto se doctius tum Epistolã, tum aliam rem quamlibet scribere putent, quanto partes orationis, hoc est, voces ipsas Gramma-

tices in contextu confusius transponant, aliosque non nisi cum Grammaticorum præceptis humi repere (ne serpere dicam) non parùm doleam, operæpretium facturus mihi videor, si his lucubratiunculis nostris de venusta Nominum, Verborum & aliarum orationis partium structura, paucula præcepta adjiciã. Vt & inertes hi ad mediocrem quandam orationis elegantiam stylum attollere, & illi confusaneam vocum dissectionem in planiorẽ, adeoq; plausibiliorem ordinem redigere discant Inter quæ tamen id potissimũ observent, vt eandem sententiam varijs modis exprimere possint. Vt verbi gratia quod simpliciter dicitur: Amo te multùm, sic elegantius variare nouerint: Mirificè te amo, summopere te diligo, vnicè te colo, amore summo te prosequor, te miro complector amore, & simili varietate, quam singulari artificio Erasmi Copiæ libro, priori suppeditabunt. Cùm igitur Grammaticum & Rhetor contrario ferè situ & ordinè partium orationis structura vtuntur, venustæ dictionis studiosi observent hæc quinque præcepta sequẽtia.

Primum præceptum de Supposito, verbo, & obliquo.

ABsoluta oratio plerunque ex supposito, verbo, & obliquo (quod appositum verbi nonnulli dicunt) constituitur. In quibus vt plurimum orator venustè hunc ordinem seruare consueuit, vt

vt videlicet obliquis in principio, suppositum in medio, & verbum in fine ponatur. Nam Grāmaticus hoc ordine dicit. Cæsar occupauit ciuitatem munitissimam hostium, Orator ferme hoc ordine disponit: Munitissimam hostium ciuitatem Cęsar occupauit. Si tamē obliquus sit nōminis negatiui, eleganter in calce ponitur, vt: Cæsare fortunatiorem legimus neminem.

Secundum Præceptum, de Adiectiuo & Substantiuo.

INter adiectiuum & substantiuum genitiuus à substantiuo rectius venustè locatur, & inter adiectiuū & substātiuū genitiui casus, dictio regens eleganter inseritur, vt: Terrorem hostibus magna Cæsaris seueritas incussit. Item alius casus, Magnū hostibus terrorē incussit. Sic quoq; altero modo: Cæsareæ clementia maiestatis pacē & tranquillitatem prouincijs dedit. Grāmaticus diceret: Magna seueritas Cæsaris incussit terrorem hostibus. aut: Clementia Cæsareæ maiestatis dedit, pacem, &c. In alijs dictionē regentem dictio recta præcedet, vt: Cæsaris fortitudo victoria potitur.

Tertium præceptum.

PRæterea inter adiectiuum, quod venustè præcedit, & substantiuum quod sequi debet, nunc verbū Orator, nunc aduerbium, nunc coniunctionem, nūc præpositionem solam, aut cum suo casu

ponere solet, vt: Magnum profectò laborē Cæsar assumpsit, quem fermè ab ipsis ad nos venisse Gadibus aiunt, vt hostes suæ quidē maiestati rebelles, nostris autem supra modum rebus infestos armis subigeret. Quam ob caussam perpetuum illi amorem & gratiam debemus immortalem.

Quartum Præceptum, de Aduerbijs & Præpositionibus.

ADuerbia Præpositionesq; cum suo casu, vbiuis locorum aptius pro aurium iudicio congruere videbuntur, ordinari possunt, venustius, tamen ante verbum seu participium, quod determinant, vt. Debitam pro cōtemptu suis hostibus, diuq; dilatam seueritatem Cæsar tandem exhibuit, sed clementissime mitigauit.

Quintum Præceptum, de tum geminato.

VNi substantiuo duo Epitheta, & vni Epitheto duo substantiua pulchrè subiungūtur per tum, vel & geminatum, hoc pacto: Cæsar tum fortis, tum prudens, immensis & laboribus & impendijs, Christianam rempublicam tum strenuè defendit, tum prudenter gubernauit. In quo exemplo vides etiam æqualis momenti clausulas per Tum, vel Et copulari. Porrò si clausulæ dispares sunt, hoc est, si quod per vnam significatur maius sue maioris momenti sit, & quod per alteram minoris, minor precedere debet cum particula Cùm,

& maior sequi cum particula. Tum, hoc modo: Cùm omnes citra controuersiam terrarum principes nobis honorandi sint; Cæsarem tamen inuictissimum Carolum Quintum suspicere, prædicare, & præcipuo quodam cultu venerari debemus, cùm propter eximiam in rebus Imperij dispensandis prudentiam, tum propter singularem eius in Deum pietatem & religionem.

Hæc ita tibi tradita sunt præcepta puer, vt in tyrocinij tui principio tantisper eis assuescas, donec ex doctissimorum obseruatione potiora apprehendas. Nec putes, etiam tibi semper eadem mordicus tenenda, sed interim etiam iis neglectis, secundum ea, quæ apud optimos auctores legeris, cum iudicio proprias aures consules.

FINIS.

Christo Iesu gloria sempiterna.

EPITOME PRÆCEPTIONVM DE PARANDA COPIA VERBORVM ET RERVM, PER QVÆSTIONES breuiter & luculenter tradita in vsum studiosorum.

Quid est Copia?

EST facultas quædam, vnam eandemque rem, cum alijs atq; alijs verbis efferendi, tum verò argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex est Copia?

Duplex, Verborum & Rerum.

Quid est verborum Copia?

Facultas, qua vna eademq; sententia varijs modis efferri potest.

Quid est Copia Rerum.

Est facultas, qua breuis quædam sententia dilatatur, & vberiùs atque fusiùs explicatur.

Quibus in rebus consistit verborum Copia?

In Synonomia, Heterosi, Metaphora, reliquisque hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus consistit rerum Copia?

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, similibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis.

Quid

Quid interest inter Verborum & Rerum copiam?

Per copiam Verborum oratio sola variatur, eadem manente sententia, nec augetur corpus orationis vel argumentum: Per copiam Rerum variatur & augetur argumentum, vel materia orationis.

Ad quid conducit Copiæ exercitatio?

Primò ad vitandum eiusdem verbi, aut sermonis iterationem. Secundò ad distinguendam varietate quadam orationem. Tertiò ad subitam ex tempore dicendi scribendiq; facultatē. Quarto ad enarrandos auctores, ad vertendos, ex aliena sermone, ad scribendum denique carmen.

De verborum Copia.

Quot sunt rationes variandi orationem per Verborum copiam?

Octodecim præcipuè.

Quæ est prima ratio?

Synonimia, quæ in his verbis sita est, quæ diuersa cum sint, eandem omnino rem significant, vt ensis, gladius: domus, ædes: literæ, epistola.

Quæ est secunda ratio?

Enallage, siue Heterosis, quæ duobus potissimum constat modis. Aliàs enim pars ipsa mutatur, aliàs qualitas.

Quot modis mutatur?

Quinque.

Quibus?

Primò verbum nomine permutatur, vt: Non dubito,

dubito, Non est mihi dubium.

Secundò verbum participio, vt: Redama eum, qui te amat. Amantem redama.

Tertiò gerundium gerundiuo, vt: Ibo ad audiendum concionem. Ibo ad audiendam concionẽ

Quartò, verbum supino, vt: Venit ereptũ, pro venit, vt eripiat.

Quintò, Aduerbium nomine, vt: Frequenter est in aula, frequens in aula est.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primò ponitur numerus pro numero, vt: Romanus prælio victor, pro Romani victores.

Secundò permutatur persona, vt: Qui scire posses? pro qui scire posset quispiam, apud Terentiũ.

Tertio variatur genus: vel nominis, vt. pileũ & pileus: vel verbi, vt: lachrymat, pro lachrymatur.

Quartò mutatur casus, vt: Eius rei venit in mẽtem, pro ea res. Dono te libro, dono tibi librum.

Quintò variatur species nominis, velut cũ vtimur vel abstracto pro adiectiuo, vt: magnitudo meritorũ, pro merita magna, vel diminutiuo loco simplicis, vt: loquaculus pro loquax, vel aut comparatiuo aut superlatiuo loco positiui, vt: tristior pro tristis, facundissimus, pro vehementer facundus: vel possessiuo loco primitiui, vt: iuxta sententiam Homericam: pro iuxta sententiam Homeri.

Sextò mutatur species verbi, velut cùm frequenta-

quentatiuum loco primitiui ponitur, vt: Dictito, pro dico.

Septimò figura mutatur, & ſimplex pro compoſito ponitur, aut contrà, vt: ponere, pro deponere: conſcribere, pro ſcribere.

Octauò mutatur tempus, vt: prædiceres, pro prædixiſſes, vicimus, pro vincimus.

Nonò mutatur modus, vt: Ne crede, pro ne credas, inuenerit, acciderit, pro inueniet, accidet.

Decimò, declinatio, vt: hilarus & hilaris.

Vndecimò coniugatio, vt: lauare, & lauere.

Duodecimò variatur dictio Epentheſi, vt: Mauortis, pro martis: Proparalepſi, vt: Dicier pro dici; Aphæreſi, vt: Ruit omnia latè, pro eruit: Syncope, vt: dixti, pro dixiſti: Apocope, vt: quid captant conſili? pro conſilij.

Quæ eſt tertia ratio?

Antonomaſia, quæ conſtat nominis permutatione, vt: Pelides pro Achille, Dardanidæ pro Troianis, Pœnus pro Annibale, apud Liuiũ, Senex pro perſona heri, apud Terentium.

Huc pertinet ſi quis appellatiuo, proprij vice vtatur, cùm Apoſtolum dicimus pro Paulo, Seruatorem pro Chriſto. Item proprio, appellatiui loco, vt: Verrem pro furè, Thraſonem pro glorioſo, Catonem pro ſapiente.

Quæ eſt quarta ratio?

Periphraſis, quæ pluribus fit verbis, vt: Eloquẽtiæ Romanæ princeps, pro Cicerone, Troiani

belli scriptor, pro Homero.

Quot modis fit periphrasis?

Tribus.

Quibus?

Etymologia, Notatione & Finitione.

Quomodo etymologia?

Cùm nominis rationem explicamus, vt: Homo sapientiæ studiosus, pro philosopho. Qui literas docet, pro Grammatico.

Quomodo notatione?

Cùm notis: quibusdam accidentium rem quãpiam describimus, vt si quis iram intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat.

Quomodo finitione?

Cùm quid res sit, ostendimus, vt: Ars benè dicendi, pro Rhetorica: Animal rationis particeps, pro homine.

Quæ est quinta ratio?

Metaphora.

Quid est Metaphora?

Est cum vox à natiua, propriaq; significatione ad non propriam transfertur.

Vnde sumuntur Metaphoræ?

Primò à sensibus corporis ad animum. A visu, vt: Videre, pro intelligere. Ab auditu, vt: audire, pro obtemperare. Ab olfactu, vt: odorari, pro indagare. A gustu, vt: deuorare pro rem acerbam, velut citra sensum, perferre. Secundò à bruto ad hominem, vt: Oblatrare, pro obtrectare: aut contrà

trà ab homine ad brutum, vt si quis canē assentatorem, leonem ambitiosum, vulpem perfidā dicat. Tertiò ab animali ad nō animal, vt: Vertex mōtis. Iratum mare: aut contrà à non animali ad animal, vt: viridis ętas, Ambo florētes ętatibus apud Virgilium. Quartò ab animali ad animal, vt si quis coruū sui inequitantē dicat. Quintò ab inanimato ad inanimatum, vt si quis orationem fluere dicat.

Metaphora in simplici nomine interdum sita est, vt si quis hominem ventri addictum, pecudem appellet. Interdum in Epitheto, vt: Florida ætas. Interdum in verbo simplici, vt: Auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet, vt: omnes incenduntur ad studia, gloria.

Quæ est sexta ratio?

Allegoria.

Quid est Allegoria?

Est cum tota oratio aliud verbis, aliud sensu præ se fert, quæ Metaphora perpetua dici potest, vt: Flamma fumo est proxima. Hic aliud verbis, aliud sensu ostenditur, videlicet, in tempore cauendum esse periculum, & vitandam mali occasionem.

Quæ est septima ratio?

Catachresis.

Quid est Catachresis?

Est cùm propter necessitatem abutimur vocabulo in significatu non proprio & suo, vt cum piscinam dicimus, in qua lauamus, nec tamen pisces

insunt: Latinè abusio. Addunt quidam hoc loco Onomatopoeiam, quæ fictio dici potest, vt: Tarantara, pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id est deductio ac derivatio nouorum verborum ex analogia sumpta, vt: Syllaturire, pro eo quod est Syllæ mores imitari velle, Interdum eiusdem dictionis varia est Paragoge, vt voluptuosus, & voluptuarius, Edax & edo. Homunculus, homulus, homuncio. Pauxillum & paucula. Quorū obseruatio copiam orationis non mediocriter adiuuabit. Addunt quoque Metalepsin, qua gradatim itur ad id quod ostendimus, vt: Post aliquot mea regna videns mirabor aristas. Nam per aristas intelligit messes, per messes æstates, per æstates intelligit annos, Latinè transsumptio vel transmutatio.

Quæ est octaua ratio?

Metonimia, hoc est, Transnominatio, cùm vicino vocabulo pro vicino vtimur.

Quot modis fit Metonimia?

Quinque.

Quibus?

Primò, cum inuentorem pro re subiecta ponimus, vt: Cererem pro cibo, Liberum pro vino, pro libidine Venerē. Secundò cùm id, quod continet, pro eo quod continetur, vt: Epotum poculum apud Ciceronem pro Cluent. Aut contrà, id, quod continetur, pro eo quod continet, vt Virg. Iam proximus ardet Vcalegon pro domus Vcalegonis.

nis. Tertiò, cùm ex efficiente effectum significamus, vt: melior remis pro velocitate, quę fit remis, Aut contrà, vt: Frigus pigrum, audax iuuenta. Quartò, cùm, ducē ponimus pro his, qui subsunt, vt ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta millia, id est, ab eius exercitu. Quintò, cùm dicimus: Plinium semper in manibus habendum.

Quæ est nona ratio?

Synecdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte sumitur, Latinè intellectionem verterunt.

Quot modu sit Synecdoche?

Sex.

Quibus?

Primò, quoties ex vno plures intelligimus, vt: Pœnus fugatus, pro Pœni.

Secundo, cùm ex parte totum, vt: Tectum pro domo, aut contrà, vt: Fontemq; ignemq; ferebat, pro aquam è fonte hausta.

Tertiò, cùm è specie genus, vt Iracundior Adria, pro quouis mari, apud Horatium.

Quartò, cùm ex materia rem confectam, vt: ferrum pro gladio, abies aut pinus pro naui.

Quintò, cùm è præcedentibus sequentia, vt: subdidit equo calcaria, pro cucurrit.

Sextò, cùm quoquo modo aliud ex alio intelligitur, vt: Vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus pro iam actum est de nobis.

Quæ est decima ratio?

Ilodynamia, æquipollentia,

Vnde constat Isodynamia?

Vocibus cõtrarijs, & negationis vel additione vel detractione, ut: Vir egregiè doctus, vir minimè indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit. Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem.

Sunt autem pugnantia triplicia, Contraria, vt: Amor, odium. Priuatiua, vt: Cæcus, videns, Contradictoria, vt: Nolo, volo: Doctus, non doctus: Probat, non probat.

Quæ est undecima ratio?

Comparatiua, in quibus fit Isodynamia citra negationem, translatis tantùm partibus, vt: Minoris facit famam, quàm pecuniam. Pluris facit pecuniam, quàm famam. Anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniam famæ.

Quæ est duodecima ratio?

Relatiua, vt vxor illius esse non vult, non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quæ est decima tertia ratio?

Auxesis, quæ hic est amplificatio verbi solùm, hoc est, cùm amplificandæ rei gratia verbũ atrocius subijcimus, loco proprij, vt cum latronẽ dicimus qui sit improbus, Mutum: qui nihil respondeat.

Quæ est decimaquarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quædã rei supra fidem amplificatio, vt: Ocyor Euro, Fulminis ocyor alis, Vix ossibus hærẽt.

Quæ

Quæ est decima quinta ratio?

Meiosis, quæ est extenuatio incredibilis, vt cū attigisse dicimus eum, qui pulsauit: Læsisse, qui vulnerauit.

Quæ est decima sexta ratio?

Compositio, qua situs & ordo verborum consuetus mutatur.

Quibus in rebus sita est?

Asyndeto, vt: Veni, vidi, vici. Polysyndeto, vt Ter. Stertit noctesque & dies. Syzeugmeno, quoties ad vnum verbum plures sententiæ respondent. Id sit trifariam. Aut cùm verbum ipsum antecedit, vt: Defloresçit forma vel morbo, vel ætate Aut cùm sequitur, Vel morbo vel ætate forma defloresçit, Aut cùm ponitur verbum in medio, vt: ætate forma defloresçit, vel morbo.

Huc pertinent, cùm ex oratione simplici duplicem facimus aut contrà, vt: Omnia tua mihi debes: quicquid habes, id omne mihi debes.

Quæ est decima septima ratio?

Syntaxis, cùm è constructione quædam sermonis varietas existit, vt: multa pecunia, multum pecuniæ. Tota nocte potauit, potauit totam noctem.

Quæ est decima octaua ratio?

Mutatio figuræ, quę alio atq; alio affectu ac veluti habitu profertur oratio. Per interrogationē, vt: Non est miserū mori: vsq; adeo ne mori miserū est? Ironiā, vt: Non hoc curat populus. Id populus curat scilicet. Admirationem, vt: Multū homini

homo præstat? Dij immortales, homini homo quid præstat? Dubitationē, vt: Cōtemnit & Deos & homines. Haud scio, magis ne Deos cōtemnat, an homines? Adiurationem: vt: Non aliter scribo, quam sentio. Ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. Abominationē: vt: Ista nunquā cogitaui, Dij meliora, quam vt ista cogitārim. Exclamationem, vt: ô Bruti literæ amanter scriptæ; ô Bruti amanter scriptas literas. Occupationē, vt: Virgines cōplures vitiauit, vt interim de Vestali polluta sileā. Subiectionem, vt: Cum & genere sis, & re nulla, nullis literis, nulla forma, ingenio nullo, quid est, cur te adeo iactes? Per subiectionem hoc modo: Quid habes, cur tam sis insolens? Natalium splendorem? at qui genere es obscurissimo. Opes? at vel Iro ipso es pauperior. Sic idē de cæteris. Est enim subiectio, cum nobis ipsis respondemus.

Primi supini variatio.

Quot modis primum Supinum variatur?

Sex.

Quibus?

Primò, per gerundium, vt: Venit ereptum virginem, Venit ad eripiendum virginem. Secundò, per gerundiuū, vt: Venit ad eripiēdam virginem. Tertiò per gerūdiuum in di, vt: Venit caussa eripiendi virginem, quod & ipsum per gerundiuum fieri potest, vt: Venit caussa eripiendæ virginis. Quartò per verbum, vt: Venit vt eripiat virginē.

Quintò

Quintò per participium, vt: Venit erepturus virginem. Sextò per Infinitiuum, sed Græca consuetudine, vt: Venit eripere virginem.

Variatio Imperatiui.

Quot modis variatur Imperatiuus?

Duobus.

Quibus?

Primũ per subiũctiuũ, vt: Saluta, fac vt salutes. Secundo, per futurum indicatiui, vt: Vale, valebis.

Variatio futuri.

Quomodo variatur Futurum?

Per verbum substantiuũ, vt: Pœnitebit te olim: futurum est, vt te pœniteat. Spero te gauisurũ facto, spero futurum vt facto gaudeas.

Quot modis effertur hæc oratio, Whyle we studie, *& similes?*

Tribus.

Quibus?

Primò, per præpositionẽ, vt: Inter studendum. Secundò per duos ablatiuos absolutè positos, vt: Studentibus nobis.

Tertiò, per verbum subiunctiui modi, vt: Dum studeremus.

Quot modis effertur generalis propositio?

Quatuor.

Quibus?

Primò proprijs ac peculiaribus signis, vt: Omni-

bus est moriendum.

Secundò, per Hodynamiam, vt: Nemini non est moriendum:

Tertiò, per interrogationem, vt: Cui non est moriendum? Quis est, cui non sit moriendum?

Quartò, per signum infinitum, vt: Haud est vl- cui non sit aliquando moriendum.

Superlatiui variatio.

Quomodo variatur superlatiuus?

1. Per cõparationem affirmatiuè & negatiuè, vt: Vir omnium humanissimus. Affirmatiuè, Vir cæteris omnibus humanior, sed inusitatiùs. Negatiuè, vt: Nemo hoc viro humanior. 2. Per Syntaxin. Nemo quàm hic vir humanior. 3. Per Periphrasin. Vir, quo nõ humanior alter, Vel per neutrum genus, Nihil hoc viro humanius. 4. Per interrogationem, Quis hoc viro humanior? Vel per neutrũ genùs, Quid hoc viro humanius? 5. Per signum infinitum, vt: Haud est vllus hoc viro humanior, Vel per neutrũ genus, Haud est quicquã hoc viro humanius. 6. Per Syntaxin casus superlatiui. Vir omnium humanissimus, Vir inter omnes humanissimus, Vir ex omnibus humanissimus. 7. Per periphrasin, Vir maximè omniũ humanus. 8. Per Heterosin speciei, vt: Summa est viri humanitas, 9. Per verbum superare, vincere, antecellere, præstare, & similia, vt: Hic vir omnes humanitate superat, Facile omnes vincit, Longè præstat, Hunc

virum

virum superat humanitate nemo. 10. Per verbum passiuum, vt: Hic vir humanitate non facile superatur à quoquã. 11. Per interrogationẽ, vt: Quem non hic vir humanitate vincat? 12. Per contrariũ, vt Hic vir humanitate nulli cedit. 13. Per heterosin figuræ, De humanitate quis non huic viro cõcedit? 14. Per comparatiua. Hic vir omnibus humanitate superior. 15. Per contrariũ, Hoc viro nemo nõ humanitate inferior, Hic vir nulli humanitate secũdus. 16. Per Isodynamiam, vt: Vir minimè omniũ inhumanus. 17. Per exclamationẽ, O singularem viri huius humanitatẽ. 18. Per admirationem, Dij boni, quãra est viri huius humanitas. 19. Per adiurationem, Ne viuã, si quid vnquam vidi hoc viro humanius. 20. Per particulas Tam & Quam, vt: Nemo tam humanus, quam hic vir. Per perinde & atque, vt: Quis perinde humanus, atq; hic vir? Per æque, atq;, vt: Haud est quisquam omnium æque humanus atq; hic vir? Per adeò, vt: Vir adeò humanus, vt nemo sit cũ eo conferendus. Per ita, vt: Nemo ita humanus, vt hic vir. 21. Per Heterosin speciei, vt: Ea viri huius est humanitas, vt ei nemo sit æquandus. Vel, Singulari in omnes humanitate. &c, Per Isodynamiam, vt: Vir humanitate preditus haud vulgari. Per Hyperbolen, vt: Vir non humanus, sed ipsa pene humanitas. 22. Per periphrasin, Vir maximè humanus. Vir minimè inhumanus. 23. Per auxesin, vt: Vir incredibili humanitate. Vir exemplũ huma-

nitatis, quomodo Terentianus Simo, exemplum continentiæ dixit, & Cicero innocentiæ exemplum de Rutilio loquens.

Connectendi particulæ.

Quæ sint connectendi particulæ?

Primùm, deinde, præterea, adhæc, quid, quòd, denique, quinetiam, posthac, postremo, adde his, huc pertinet.

Da exemplum.

Cicero. Quæro igitur, vester Deus, primùm vbi habitet? Deinde quæ causa eum loco moueat, si modo mouetur aliquando? Præterea, cùm hoc proprium sit animãtium, vt aliquid appetant, quod sit naturæ accommodatum, Deus quid appetat? Ad quam denique rem motu mentis ac rationis vtatur? Postremo quomodo beatus sit, quomodo æternus? libro 1. de natura Deorum.

Transitionum formulæ.

Vnde sumuntur Transitionum Formulæ?

1 Ab Æquali, vt: Erant hæc iucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa.

2 Ab inæquali, vt: Audistis grauissima, sed audietis graviora.

3 A simili, vt: Hęc perfidia designauit, cuius generis fuit & illa, quę Romę nuper perpetrasse dicitur.

4 A contrario, Sed hæc priuatim, nunc quæ publice. Sed hæc iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis.

5 A diuersis, De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est, vt dicamus.

6 Quasi per occupationem, vt: Iam ad reliqua properabimus, si prius illud adiecerimus.

7 Per reprehensionem, vt: Quorsum tot transuersos abripuit dolor? Ad rem redeamus.

8 A consequentibus siue relatiuis, vt: Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quã gratiam retulerit, audi.

Quid est transitionum sumptio.

Vt & quid dictũ sit, admoneat, & ad reliqua cõparet auditorem, atq; ita lucem adferat dicendis.

Decem generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta.

Quæ sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem.

Quæ sunt?

1 Primùm omniũ res ipsa Latinis aptisq; verbis efferenda est, vt: Hic est optimè de te meritus.

2 Deinde mutatorijs verbis vtendum, si qua, quę idem efficiant, reperiantur.

Idque fit per { Synonymiam, Heterosin, Antonomasiam, Periphrasin, quæ cõstat { Etymologia, Notatione, Finitione.

Per Synonymiam, vt: Plutima extãt huius in te

beneficia. Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, vt: Maxima sunt huius erga te merita. Personæ & partis simul, vt: Quinto Fabius plurimũ debet; Quinto Fabius bona plurima accepta refert. Figurę, vt hic est optimè de te promeritus. Per periphrasin actiuè, vt: Hic te summis beneficijs affecit, Hic maxima in te officia contulit. Passiuè, vt: Tu summis es ab hoc beneficijs affectus, Ab hoc multa & præclara in te beneficia collata sunt.

3 Mox vbi propria deficient, trãslatis vtendũ est.

Id fit per { Metaphoram. / Allegoriam. / Catachresin.

Per Metaphora actiuè, vt incredibile est, quãtis hic te beneficijs obligauerit, obstrinxerit, deuinxerit. Passiuè, Magnis huius beneficijs, atque meritis obligatus es, obstrictus, deuinctus. In quibus etiã compositio est ex oratione simplici, facta duplex.

4 Quod si translatitia quoque definit, si actiua oratio fuerit, vertenda in passiuam, vt: Hic plurimis te beneficijs affecit; plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5 Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, vt: Multa extant huius in te merita.

6 Substãtiua adiectiuis ab isdem deductis, adiectiua verò, si quæ hinc veniant, abstractis permutabimus, vt: Immensa est huius erga te beneficentia, benignitas. Est & hic Heterosis species.

7 Vbi

7 Vbi modò aduerbia in nomina, modò nomina in alias atque alias partes orationis commutauerimus, tum aut per contrarium dicemus, aut orationem auentem in negantem commutabimus: aut contrà, per Isodynamiam, vt: Tu singularia ab hoc beneficia habes. Non vulgaria huius extant in te beneficia.

8 Si quid simpliciter, & pronunciatiuè dictũ est,

Per Ironiam. { Interrogationem, Dubitationem, Admirationem, Abhominationem, Adiurationem, Exclamationem } efferimus.

Per interrogationem, vt: Quid est, quod tu huic nõ pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem, vt: Dij boni, quãtum hic in te beneficiorũ contulit, quanta huius in te merita sunt? Hic etiam per Syntaxin oratio variatur. Exclamationem, vt: O singularem & propè incredibilẽ huius in te beneficentiã. O egregia & penè diuina huius erga te merita. Hic orationi alius quasi vestitus atq; habitus datus est, per figurę mutationẽ.

9 Post hæc paulò liberiùs totam orationẽ vertere licebit, vt vel vnam dictionem pluribus verbis circumeas per Periphrasin, vel è simplici oratione duplicem facias per compositionem, quam vocant, vt: Tu huic pro eo, ac meritus de te est, gratiã referre nũquam potes. Hic adeò de tã bene

meruit, vt egregijs eius in te officijs respondere nullo modo possis.

10 Postalia omnia, similitudinibus interim atq; exemplis vti licebit. Variatur quoq; hæc sentẽtia per Isodynamiã hoc modo: Huius tu summis beneficijs vsus es. Non mediocria sunt huius erga te merita. Et per Hyperbolẽ & Auxesin, vt: Diuina atq; immortalia sunt huius in te merita. Hic egregiè in te beneficus & benignus fuit. Et per relatiua, vt: Hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficiũ maximũ accepisti. Hic tibi summa beneficia tribuit. Huic tu ingẽtia beneficia debes. Huius plurimũ merito ipsius debes. Hic te maximis beneficijs ornauit. Hæc de verborum copia.

De copia rerum, seu ratione locupletandæ sententiæ.

Quot sunt rationes copiæ Rerum, seu locupletandæ sententiæ?

Duodecim.

Quæ est prima?

Est cùm aut species, vel partes enumeramus, aut speciem cum genere conferimus.

Quot sunt huius rationis species seu formæ?

Tres.

Quæ?

Diuisio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid est Diuisio?

Est, cùm, quod summatim ac generatim dici poterat,

poterat, id latius explicatur, atq; in ſpecies diducitur, vt: Rem vniuerſam luxu perdidit. Hoc ſic dilatabitur, Quicquid vel matris, vel patris nomine, hæreditate obuenerat, quicquid aliorum affinium morte aduenerat, quicquid ex vxoris dote, quæ quidem neutiquam erat vulgaris, acceſſerat, quicquid ex legatis, (accreuerat autem permultum) quicquid peculij caſtrenſis conflauerat, pecuniam omnem, vaſa, veſtes, fundos, agros vna cũ ipſis & villis & pecoribus: breuiter, rem omnem, atque ipſam quoque familiam, quotidianis commeſſationibus, ſumptuoſis obſonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, vnguentis, alea, luſibus, paucis diebus ita abſumpſit, abſorbuit, vt ne teruncium quidem ſibi reliquum fecerit. Hic duo illa verba. Rem vniuerſam, & luxu perdidit, ſuis partibus explicantur.

Quid eſt partitio?

Eſt quoties totũ, quod non formis, ſed partibus conſtat in eaſdem diducitur, vt: Totus cõmaduit, A ſummo capillo ad imum vſque calcaneum pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique corpus pluuia diſtillabat.

In his duabus, ſimul & initio ſumma rerũ præponenda eſt, & eadem alia ſermonis ſpecie repetenda, & ita redeundum ad genus, quaſi ſingulis enumerandis iam ſimus defatigati, etiam ſi nihil erat præteritum. Præterea cauendum, ne partium ordinem confundamus tumultuaria verborum

congerie, sed vel ordine scito, vel apta distributione, vel eleganti descriptione legentis aut audientis tædium excludamus.

Quid est speciei cum genere collatio?

Est, quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod fere fit amplificandi gratia, vt: Quū omnis eruditio plurimum adfert & ornamenti, & adiumenti mortalibus, tū præcipue philosophia. Item: Omni quidem ætati fœda est libido, verum senectuti multo fœdissima. Item: Cum omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipue in bellis prudentia. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti.

Quæ est secunda locupletandæ sententiæ ratio?

Modus, vel enumeratio antecedentium, hoc est, quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua, quæ præcesserunt, pe se queant intelligi, singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exitum peruentum est, vt: Catilinæ nefarios conatus M. T. Cic. Consul sua sagacitate statim odoratus, singulari vigilantia peruestigauit, summa prudentia deprehēdit, miro in Remp. studio produdit, incredibili eloquentia conuicit, grauissima authoritate repressit, armis extinxit, magna fœlicitate sustulit.

Quæ est tertia ratio?

Caussæ, vel enumeratio caussarum, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam caussam repetimus,

repetimus, à quib⁹ initijs sit profecta. Vt si quis in bello quopiã suscipiẽdo addat, quę fuerint simultatis causſæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ vtriusque fiducia.

Exempla passim obuia sunt in Poetis & Historicis, præsertim in Liuio.

Quæ est quarta ratio?

Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio effectuum & consequentium, hoc est, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiam illa, quæ negotium comitantur, vel cõsequuntur; vt: Antonius causſa belli ciuilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectorũ, clarissimorum ciuium interitus, afflictæ senatus authoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex secunda Philippica Ciceronis.

Quæ est quinta ratio?

Hypotyposis vel descriptio rerum, personarũ, locorum, temporum, qua vtimur, quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabulis spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur.

Quomodo id præstari poterit?

Si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo illustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quam maxime fiat euidens, perspicuaq; lectori.

Quo-

Quomodo locuple. abimus orationes rei descriptione?

Quum id, quod fit, aut factum est, nō summatim aut tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus.

Quibus rebus constat descriptiones rerum seu Hypotyposes?

Circumstantiārum explicatione, collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metaphoris, allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrant, item epithetis.

Exemplum.

Expugnata est ciuitas, apparebant effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium feminarumque ploratus male vsque in illum diem seruati fato senes, tum illa prophanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque prædone catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum est pugna inter victores.

Vnde petuntur descriptiones personarum seu Prosopopœia?

Ab omnibus circumstantijs, præcipuè verò ab his, Natione seu patria, vt: Pœnus fœdifragus. mollis Athenienſis.

Ab ætate, vt: Iuuenis prodigus.

Fortuna,

Fortuna, vt: Fastuosus diues.

Studijs, vt: Glorioſus miles.

Item à communibus affectibus, vt: Quo ſit animo pater in liberos, maritus in vxorem, &c.

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies veluti ſpectanda depingitur, vt: Vrbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus. Frequenter à locorum descriptionibus narrationum ſumitur Exordium.

Quot modis vtimur descriptione temporis, ſeu Chronographijs?

Quatuor.

1 In narrationum exordijs.

2 Gratia delectandi, veluti cùm Poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepuſculum exprimunt.

3 Cauſſa amplificandi, vt noctis descriptio apud Virgilium lib. 4. ad amplificandum dolorem Didonis pertinet.

4 Cauſſa probandi, vt descriptiones interdum veris, hyemis, autumni, æſtatis, &c.

Mixtæ ſunt, quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis, belli: ſimul cùm oſtendimus, quæ virtutes, aut quæ vitia tum maximè valuerint.

Quæ eſt ſexta locupletandi ratio?

Egreſſio, Græcè παρέκβασις.

Quid eſt egreſſio, ſiue παρέκβασις?

Eſt, definitore Quintiliano, alicuius rei, ſed ad vtilitatem cauſſæ pertinentis, extra ordinem ex-

currens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinque.

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi.

Vnde sumuntur egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item a tractatione fabularum, apologorum. Præterea à locis communibus quoties amplificandæ rei gratia, vel in vitia, vel luxuriam, libidinem, auaritiam, & id genus alia dicimus: vel quoties virtutes, vt frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta.

Quæ sunt Epitheta?

Nomina adiectiua, & quæcunque alia, quibus proprietas quædam attribuitur, quocunque pacto non personis tantùm, verumetiam rebus, vt: Præceps iuuenta, Esca malorum voluptas, Vitæ magistra historia.

Vbi adhibentur Epitheta?

In poëmatis, in quibus & naturalibus vti licet, vt: Candida nix, Liquidi fontes.

In prosa oratione non oportet adhibere, nisi emphasin quandam habeant, & ad rem propositam pertineant, vt: Non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide iustissimo. Tuo consilio nobis

bis subueni vir prudentissime.

Quæ est octaua ratio?

Circumstantiæ, quas Græci Peristases vocant.

Quotuplices sunt circumstantiæ?

Duplices, Rerum & Personarum.

Quæ sunt circumstantiæ Rerum?

Caussa, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ.

Quæ sunt circumstantiæ Personarum?

Natio, patria, sexus, ætas, educatio, disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteacta, commotio, consilium, nomen.

Ad quid conducit aptas & opportunas circumstantias rerum sui?

Ad amplificandum atq; extenuandum, ad euidentiam, ad confirmationem, & probabilitatem. Facit enim, vt tota oratio densis ac crebris argumentis vndique referta sit, & communita.

Quæ est nona dilatandi ratio?

Amplificatio.

Quot sunt amplificationis formæ?

Præcipuè quatuor.

Quæ est prima?

Est quæ constat incrementis, hoc est, quoties gradibus aliquot peruenitur, non modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum: vt, Facinus est ciuem Romanum vincire, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?

Ad hoc genus pertinet, cùm congestis ordine quibusdam circumstantijs, in cõtextu & cursu semper prio-

re maius insequitur, vt Cicero 2. Philip. de vomitu Antonij. O rem non visu modò fœdam, sed etiam auditu, si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc accidisset, quis non turpe diceret? In cœtu verò populi Romani, negocium publicũ gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is fructis esculentis vinum redolentibus gremium suum & totum tribunal impleuit.

Quæ est secunda forma?

Comparatio, quæ fit vel fictione, vt: Serui me herclè mei, si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domũ meam relinquendã putarẽ. Vel exempli collatione, quoties proposito velut simili exẽplo efficimus, vt id, quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur, vt: Quantò est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidem illa (Milesia) cùm suo corpori vim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. Cicero in oratione pro Cluentio.

Loquimur hic de Milesia quadã muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit à secundis hæredibus. Ita Oppianicus etiam vxorem Marij precio induxerat, vt prolem suam, quam in vtero gestabat, veneno perderet.

In hoc autem genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparãtur, vt Cicero: An verò vir amplis. Scipio Tiberium Gracchum mediocriter labefactantem Remp. priuatus interfecit, Catilinam

Catilinam orbem terrarum cæde atque incendio vastare cupientem, nos consules perferemus?

Quæ est tertia forma?

Ratiocinatio, qua amplificando aliud ex alio colligitur hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria, totius corporis firmitate, tantum vini in Hippię nuptijs exhauseras, vt tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere. Colligitur enim quantum vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiuerit ferre, & concoquere.

Huc pertinet, quoties res atrocissimas eleuamus consultò, quo grauiora videantur quæ secutura sunt, vt Cicero septima actione in Verrem: Leuia sunt, hæc in hoc reo. Metum virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis precio redemit, Humanum est, &c. Hic atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc, quæ sunt atrocia comparata, humana atque vsitata videantur.

Quæ est quarta forma?

Cum amplificamus congerie verborum ac sententiarum idem significantium, vt Cicero pro Ligario: Quæ tua mens? oculi? ardor animi? quid cupiebas? Hic velut aceruo creuit oratio. Item si interim omnibus altius atq; altius insurgentib. vt in hoc exęplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum lictor Sextius. Amplificamus etiã quasi correctione quadã, vt Cicero in Verre: Nũ enim furem,

sed raptorē,nō adulterū,sed expugnatorē pudicitiæ,non sacrilegum,sed hostē sacrorū, religionūq; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium,sociorumq; in iudicium vestrum adduximus.

Amplificamus præterea cùm speciem augemus generi collatam,vt: Cùm omnes disciplinas liberales plurimum homini conciliant vel ornamenti, vel adiumenti: tum in primis eloquentia. Totidem sunt & minuendi modi,quot amplificandi.

Quæ est decima dilatandi ratio?

Propositionum multiplicatio,hoc est,vt quam maximum propositionū numerum reperiamus.

Quot sunt spectanda in propositionibus?

Tria.

Quæ?

Primò, vt eas reperiamus propositiones, quæ quicquid ad caussam pertineat, absolutè cōplectātur. Deinde,vt rectè diuidantur. Postremò,vt ordine quā maximè ad caussam idoneo disponātur.

Siquidē eo pacto fiet,vt neq; copia rerū confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid,& in quod tēdat animū, & quod meminisse possit,& quod expectet, tum is qui dicit, nusquā hæreat, dum in prōptu est, quo sese recipiat in viā.

Exemplum.

Si quis suadeat M. Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat,nempe vt viuat extinctis Philippicis,his fere propositionibus vti poterit. Non esse cuiquā egregio viro tanti emendam vitam,vt immortalem vitam amittat.

Huic

Huic generali ſubſeruiat particularis, è circunſtantijs ſumpta præſertim Ciceroni, qui tot laboribus clariſſimum, ſemperq; victurum nomen ſibi peperit. Ac mortem eſſe contemnendam tot voluminibus editis fuſiſſimè demonſtrarit, maximè cùm iam ſent non multum ęui ſupereſſe videatur. Rurſum altera ſumetur à circunſtantijs. Nihil infelicius eſſe, quàm debere vitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, vt exuſtis prius Philippicis, in quibus intelligat & ſuam infamiam ſempiternā, & Ciceronis immortalem gloriam eſſe ſitam, deinde erepta vita, totū quoque extinguat Ciceronem.

Vnde petuntur propoſitiones?

Partim ex his quæ ſunt vulgaria, partim ex his, quæ ſunt propria cauſſæ: vulgares propoſitiones ex ipſa rei natura reperiri poterunt: propriæ ex circunſtantijs rei diligenter expenſis.

Genus ſuaſorium proprios habet locos, vnde propoſitiones petere liceat, rectum laudabile, vtile, tutum, facile, neceſſarium, iucundum. Demonſtratiuum, item ſuos nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Quæ eſt vndecima locupletandi ratio?

Eſt quæ ſumitur ex accumulatione copioſa probationum & argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad eiuſdem propoſitionis confirmationem variæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmantur.

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales: partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ.

Vnde ducuntur probationes ab arte semotæ, seu ἄτεχνοι?

A præiudiciis, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iureiurando, à testibus.

Vnde petuntur probationes artificiales?

Primùm à signis, quorum alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια vocantur, alia non necessaria, quæ σημεῖα dicuntur.

Secundò ab argumentis, quorum aliud est credibile, aliud velut propensius, aliud non repugnans: & ducuntur plerunque à circunstantijs, quę duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulò antè dictum est. Item à locis, qui sunt omnium caussarum generibus communes, à finitione Etymologia, & ab his quæ ad naturam finitionis pertinent genere, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de quibus traditur in Dialecticis.

Tertiò sumuntur probationes ab exemplis, quæ plurimùm etiam valent ad copiam, & adhibentur, aut vt similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursum, aut vt maiora, aut vt minora, aut vt paria.

De copiosa tractatione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quo-

Quomodo?

Aut contractius, cum exemplum ceu notum, verbo significatur, vt Cicero pro Milone: Neque enim posſit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimus, aut me consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Aut fusius, cùm augentur & crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatio, quæ plerunq; sumitur, vel à rei dignitate, vel ab authoris laude, vel gentis, vnde ducitur exemplū, veluti si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari oportet eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris longè antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Et si quis è Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit, eum authorem vnum omnium esse grauissimum. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeūtis exemplum velit adducere, poterit ad hunc proloqui modū inter tam multa Romanæ virtutis insignia decora, nullum vnquam facinus pulchrius extitisse, aut laudatius, quàm M. Attilij.

Quæ est secunda?

Si fusiùs aut latiùs explicentur, cum exaggerationibus, atq; amplificationib⁹: quod genus fuerit, si quis persuadere studeat, ad prudentiam comparandā multū conducere peregrinationes, multarū

rerum inſpectionem, in Solonis laude aliquandiu cõmoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob cauſſam. & quæ maria tranſmiſerit, & quas nationes, quæ capitis pericula adierit, & quibuſcum ſit congreſſus, & quid mirandum conſpexerit, & quantum temporis abfuerit, & quãto illuſtrior ac ſapientior in patriam redierit, fuſius enarret. Atq; vtraq; ratio dilatandi contrahendiq; locum habet in fabuloſis quoq; exẽplis, ſi res ac decor patietur.

In his, quę omninò fidẽ carẽt, præfari cõueniet, non ſine cauſſa eſſe conficta, neq; tot ſeculis temerè celebrata. Deinde quid ſibi ijs voluerint ſapientes, interpretabimur. Huc etiam pertinent Apologi: quales ſunt qui Æſopi nomine celebrãtur, & ille Menij Agrippæ de corporis humani membris aduerſus vẽtrem conſpirantibus, apud Liuiũ. Referuntur huc etiam fictæ narrationes rerũ geſtarum, cuiuſmodi Luciani veræ narrationes, & de ſpecu apud Platonem, in quo vincti quidam vmbris, perinde vt ipſis rebus delectantur.

Quæ eſt tertia ratio dilatandi exempla?

Collatio, & comparatio, ſiue contentio.

Quid eſt collatio?

Eſt cum accommoda ſimilitudo quod adductũ eſt exemplũ oſtendit aut ſimile eſſe, aut diſſimile, aut contrarium. Simile, vt: Non aliter Camillus rem Romanã à Gallis oppreſſam, & in extremam perniciõ adductam quàm ſua virtute, depulſis barbaris, reſtituit: Ita Laurentius Valla Latinas literas,

ras, inſcitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in priſtinū nitorē, velut ab inferis reuocauit. Diſſimile, Brutus occidit liberos proditionē molientes, Manlius virtutē filij morte mulctauit Cōtrarium, vt: Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit: Verres eadem ſocijs abſtulit.

Quid eſt comparatio ſeu contentio?

Eſt quæ demonſtrat id, quod adductum ſit, aut par eſſe, aut minus, aut maius. Par, vt apud Ciceronē: Etenim mihi ipſi accidit, vt cum duobus patricijs, altero improbiſſimo, altero modeſtiſſimo, atq; optimo viro peterē: Superaui tamē dignitate Catilinam, gratia Galbam. Minus, vt: Si propter matrimonia violata, vrbes euerſæ ſunt, quid fieri adultero par eſt? Maius, vt pro Milone: Negāt intueri lucē eſſe fas ei, qui a ſe hominē occiſum eſſe fatetur. In qua vrbe tādem hoc homines ſtultiſſimi diſputant? Nēpe in ea, quę primū iudicium vidit de capite M. Horatij fortiſſimi viri, qui nondū libera ciuitate, tamē populi comitijs liberatus eſt, cum ſua manu ſororem interfectam fateretur.

Vnde ſumitur hæc exemplorum collatio?

Ex omnibus rerum ac perſonarum circunſtātijs. Adiuuatur autem & orationis artificio, cum verbis ac figuris ad id commodis, alia conſultò eleuantur, alia tolluntur.

Quæ ſunt exemplis affinia?

Parabola εἰκών, ſiue imago, contentio, demonſtratiua iudicia & ſententiæ.

Quid est parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ fiũt, aut quæ natura, casúue rebus adiuncta sunt, vt Nauis proventorum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferẽs, parabola est, quæ docet sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare. Quæ aliquãdo verbo notatur, vt: Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur, vt apud Ciceronem pro Murena: Quod si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicare summo studio solent tempestatum rationem & prædonum, & locorum quod natura fert, vt his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur, quo me tandem animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas tempestates esse subeundas?

Estq, eadem parabola, quæ exempli, dilatãdæ ratio, videlicet per collationem, itemque dissimilium, cuius hoc sit exemplum: Neque enim vt nauis vtilior noua, quam vetus, sic & amicitia.

Quid est εἰκών, siue imago?

Est ficta similitudo, quæ cũ descriptione quadam oculis subijcitur, imaginem rei collatæ quasi viuam exprimit, vt: Os, humerosque Deo similis. Facit autem εἰκών magis ad euidentiam, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis, quàm ad probationem.

Quid

Quid eſt contentio demonſtratiua?

Eſt quoties in genere demõſtratiuo perſonam cum perſona conferimus, laudandi, vituperãdiue gratia, vt ſi quis Maximilianum laudaturus, eum cõparet cum M. Antonio Imperatore. Eſt rerum comparatio, quod genus eſt, ſi quis Poëticã laudaturus, huius commoda cum Philoſophiæ commodis committat, expendat.

Quid ſunt iudicia?

Sunt ſentẽtiæ ſcriptorum illuſtrium, gentium, virõrum ſapiẽtum, aut clarorũ ciuiũ, quæ Græci γνῶμας appellant. Idem valent ſapientum Apophthegmata, cuiuſmodi ſunt illa ſapientum dicta, quæ referũtur à Plutarcho. Huc pertinent & prouerbia, item oracula & reſponſa numinum.

Quid eſt ſententia?

Eſt (vt inquit Cicero ad Herennium) oratio ſumpta de vita, quæ aut quid ſit, aut quid oporteat in vita, breuiter oſtendit.

Licet autẽ ſentẽtias in omnibus orationis partibus & in affectibus mouẽdis admiſcere, nõ ſolũ in ꝓbatione, quæ ſi in loco adhibeãtur, haud mediocrẽ orationis copiã adiungẽt, neq; id ſine grauitate & gratia. Debet tamen earũ eſſe modus, vt ibi adhibeãtur, vbi locꝰ poſtulat, aut certè patitur.

Quot ſunt ſententiarum formæ?

Præcipuæ duæ, Epiphonema & Noêma.

Quid eſt Epiphonema?

Eſt rei narratæ vel probatæ acclamatio; Nar-

ratæ, vt apud Vergilium: Tãtæ molis erat Romanam cõderem gentem. Probatæ, vt apud Ciceronem pro Ligario: Quorum igitur impunitas, Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?

Quid est Nοêma?

Est sententiæ genus, quod nõ dicitur, sed intelligitur, quale est illud: Eras dignus, vt haberes integram manum. Nam intelligitur, vt rursus in ludo depugnares.

Est autem illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quòd sibi dormienti pollicem resciderat, cùm illa fratrem, sæpius à ludo gladiatorio redemisset. Sunt & aliarum sententiarum formæ, quas, si vis, ex alijs auctoribus desume.

Quid cognationem habet cum sententia?

Expolitio.

Quid est expolitio?

Est quoties eodem in loco diutius commoramur, & tandem sententiam alijs atque alijs modis variamus simul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

1 Commutatione verborum, cùm eadem res alijs atq; alijs figuris sæpius effertur.

2 Commutatione tractationis, vel, cum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulò aliter dicentem facimus. Vel cùm quod sedatius est disputatum, id acrius atq; inflammatius efferimus.

Quod

Quot partibus constat copiosa expolitio?

Septem.

Quibus?

Propositione, Ratione, Duplici sententia, cui ratio item duplex subijci potest, Contrario, Simili, Exemplo, Conclusione.

Exemplum Expolitionis?

Sapiens nullū pro Republica vitabit periculū, *Ideo* quod sæpe fit, vt qui pro Republica perire noluerit, necessariò tandē cum republica pereat. Et quoniā sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incōmodū pro patria graue putandū est. *Ergo* qui fugiūt id periculū, quod pro Republica subeundum est, stultè faciunt. *Nam* neq; effugere id possunt, & ingrati in ciuitatem reperiuntur. *At qui* patrię pericula suo periculo propellunt, hi sapiētes putandi sunt, dum & eum, quem habent honorem, Reipublicæ reddūt, & pro multis perire malunt, quam cum multis. *Etenim* vehemēter est iniquum, vitam à natura acceptam, per patriā cùm conseruaueris, natura, cùm cogat non reddere patriæ, cùm roget, non dare. Et cùm possis summa cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignauiam viuere: pro amicis & parentibus, ac cæteris necessarijs adire periculum cùm velis pro Republica, in qua hoc & illud sanctissimum patriæ nomē cōtinetur, nolle in discrimen venire. *Itaque* vti contemnendus, qui nauigando nauim, quàm se mauult incolumem: ita

Propositio duabus rationibus confirmata.
Prior ratio.
Altera ratio.
Prior sententia.
Rationes
Altera sententia.
Rationes Contrarium.

vituperandus, qui in Reipublicæ discrimine suæ saluti plus quàm communi consulit. Naui fracta multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ nemo potest enatare. *Quod* mihi videtur Decius intellexisse, qui se deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse medios, vnde vitã amisit, non perdidit. Re enim vilissima, maximam redemit, vitam dedit, accepit patriam, amisit animã potitus est gloria, quæ summa laude, prodita vetustate, quotidie magis enitescit. *Quod* si pro Republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplum comprobatum, hi sapientes sunt existimandi, qui nullum pro salute patriæ periculum vitant.

Vtile erit diligenter exerceri hoc modo adolescentes, non solum in tractãdis & exponẽdis sententijs, sed quolibet etiã argumento, quod potest commodè explicari, tractariq; copiosè. Interdum congerere licebit plures sententias, rationes, similia, & exempla, cùm copiosius tractare volumus.

Quæ est duodecima dilatandi ratio?

Multiplicatio, partium orationis Rhetoricæ, quæ sunt exordium, narratio, propositio cũ partitione, probatio continens confirmationẽ & cõfutationem, & peroratio. E quibus exordium & narratio interdum omitti possunt breuitatis studio, interdũ copiæ affectatione prolixius omnes tractari, adiectis pluribus schematis, & admixtis quoque affectibus.

Quo-

Quomodo dilatatur exordium?

1 Renouãdo docilitatem commodis tranſitionibus, quod genus fuerit. Audiſtis largitione, corruptela, ſanguine, ſtupro, ac fœdiſſimis artib. paratum honorem. Nunc oſtendam illud, quod turpiter eſt adeptus, turpius adminiſtraſſe.

2 Renouando attentionem varijs modis, qui pro rei natura fingi poſſunt. Tales fuerũt: Magna ſũt hæc, ſed leuia præ his, quæ nunc dicturus ſum. Et nũc ad ipſum rei caput accedo, proinde quæſo, vt hæc animis quàm maximè attentis audiatis.

Quando dilatur Narratio?

1 Repetitione, quę fit quoties res paucis ac ſimpliciter expoſita, denuo fuſiùs & ornatiùs enarratur.

2 Digreſſione, quæ & breuis eſſe debet, & ſic cũ narratione cohærere, vt aut quaſi finis narrationis aut quaſi initiũ probationis videri eadẽ poſſit.

Quomodo dilatatur propoſitio?

Id duobus ſit modis. Primũ ſi pro ſimplici, duplici aut multiplici vtimur, etiam ſi vna ſit ſatis, vt: Si feciſſet, prẽmio magis, quã ſupplicio dignus erat. Aut res hæc non eſt honeſta, nec expedit, nec ſine ſũmo periculo fieri poteſt. Quod ſi maximè ſit honeſta, maximè expediat, maximè ſit tuta: tamen fieri nõ poteſt, vt cõſequamur. Deinde ſi nõ nudam omninò, ſed & argumentis obiter interiectis & affectibus accẽſam, proferemus. Qualis eſt illa Ciceronis pro Milone: Hæc ſicut expoſui ita geſta ſunt iudices, inſidiator ſuperatus, vt victus

vis, vel potius oppreſſa audacia eſt. Deinde affectus miſcet: Nihil dico, quid Reſpub. cõſecuta ſit, nihil quid nos, quid boni, nihil ſanè id profit Miloni, qui hoc fato natus eſt, vt ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin vna rempublicam voſque ſeruaret.

Quomodo creſcunt probationes?

Labefactatione, ſeu præparatione, aſſeueratione, & excurſionibus per amplificationem.

Quomodo creſcunt labefactatione ſeu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

1 Propoſitionibus, quæ hic ſunt veluti ſingularum partium orationis collectiones, ſeu concluſiones, quas oratoribus mos eſt in principio argumentationum proponere, & eaſdem in fine vehementius per affectus per epilogum repetere.

2 Cùm ita proponimus, vt ipſa orationis figura fidem abrogemus, aut cõciliemus: Cuiuſmodi eſt illud Ciceronis pro Milone. Sed antequam ad eam rationem veniam, quæ eſt propria noſtræ quæſtionis, videntur ea eſſe refutanda, quæ in Senatu ſæpè ab inimicis, & improbis iactata ſunt, & concione, etiam paulo antè ab accuſatore.

Quomodo aſſeueratione?

Cùm ea, quæ argumenta quidem non ſunt, ſed pondus argumenti habent probationibus admiſcentur, vt: Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui neget?

Locu-

locupletantur & singulæ collectiones epilogis particularibus, qui summam rationem paucis cõprehensam auditori denuò sub oculos reuocant, vt maiore cum fide conclusio succedat, vt Cicero in oratione pro Pompeio: Quare videte, num dubitandum vobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum vectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum Republica defenduntur.

Quando excursionibus?

Cum per amplificationẽ singulis probationibus suos affectus adijcimus, ad quod proprie destinata est conclusio, quam si copiosam esse volemus, geminam efficiemus, vt simul per epilogum præcipua argumenta recensentur, & affectuum omne genus, per omnes locos tractetur.

FINIS.

LECTORI S.

EST vtilissima pars studiorum puerilium, exercitium, & vsus præceptorum, quæ traduntur adolescẽtiæ, varius, assiduus & diligens, Nam absq; exercitatione non satis intelliguntur præceptiones artium, nec diu inhærere possunt mentibus. Adijciemus igitur hoc loco etiam species argumentionem Rhetoricarum breuiter collectas, quòd earum cognitio non minus necessaria, & vtile exercitium videatur esse, quam Dialecticarum adolescentibus. Nam sæpè occurrunt earum exempla in bonis auctoribus, & diligenter pertractata sunt ab iis scriptoribus tum Græcis, tum Latinis, qui de Rhetorica præcepta tradiderunt: Nihil, inquit ille, paruum est in studijs. Ideò & hunc breuem quasi tractatulum studiosus adolescens non contemnet: sed vt profuturum, suis studijs amabit. Si quis hæc volet. Rhetoricis præceptis addere potest, vel proponet ediscenda in eo Dialectices loco, vbi de formis argumentationum agitur. Nos in calce libelli ideo adiunximus, vt successiua & peculiari opera & tempore explicari adolescentiæ commodius possent. Vale.

DE NOVEM SPECIEBVS ARGVMENTATIOnum Rhetoricarum.

Quot sunt species argumentationum Rhetorices?

Nouem.		Quæ?	
1	Ratiocinatio.	5	Enumeratio.
2	Inductio.	6	Simplex conclusio.
3	Collectio.	7	Subiectio.
4	Complexio, seu Dilemna.	8	Oppositio.
		9	Inuersio.

1. *Ratiocinatio.*

Quid est Ratiocinatio?

Est syllogismus Rhetoricus, in quo rationibus vna vel pluribus additis maiori & minori propositioni, infertur conclusio.

Quot constat partibus?

Quinque.

Quibus?

Propositione, propositionis ratione, assumptione, assumptionis ratione, & conclusione.

Da exemplum.

Fe. Cuicunq; quæsito opus est, is verè diues dici nõ potest. Est enim diuitiarum fructus copia, quã declarat satietas rerum & abundantia, hoc est, si nihil tibi deesse putes, nihil appetas, nihil optes amplius. Ri. Marco Crasso quæsito opus est, quia propter

propter auiditatem pecuniæ, nullum quæſitum turpe putat, quotidie fraudat, poſcit, paciſcitur, aufert, eripit, ſpoliat ſocios, ærarium expilat, & teſtamenta ſupponit, quæ omnia non abundãtis, ſed egentis ſunt ſigna. O. Ergo M. Craſſus verè diues dici non poteſt.

Interdum pluribus conſtat ratiocinatio, quàm quinq; cùm vna quæq; probatio ſuã habet cõfirmationem & rationem, atq; hæc rurſus aliam. Interdum omittitur probatio, vel propoſitionis vel aſſumptionis, fitq; argumentatio trimembris.

2. *Inductio.*

Quid eſt inductio?

Eſt argumẽtatio, quæ rebus nõ dubijs cõceſſis, ꝓpter ſimilitudinẽ, rẽ quæ dubia erat, cõprobat.

Da exemplum?

Dic mihi, ſenex ingratiſſime, ſi nihil in te officij collocaſſem, num tu me iniuriũ vocares? Non inquies. Neq; enim iniuria videri poteſt, ſi nihil de eo benè merearis cui nihil debes. Nũc igitur, cùm vltrò plurimum in te officij contulerim, nõ æquũ eſt, te mihi ſuccenſere quòd benè facere deſierim, qui ſuccenſere nõ poteras, etiamſi nunquam benefacere cœpiſſem.

3. *Collectio.*

Quid eſt Collectio?

Eſt argumentatio, quæ rationibus & expoſitionibus abſoluitur.

Quot partibus constat?

Quinque.

Quibus?

Propositione, ratione, rationis confirmatione, expolitione, & conclusione.

Propositio est, quod ad probādū sumitur. Ratio, quæ probat, quod ꝓpositū est Cōfirmatio est rationis probatio. Expolitio est, quæ locupletādæ & honestandæ rei gratia adhibetur. Hæc ferè sumitur a similibus, exēplis, amplificationibus, prouerbijs, & id genus alijs. Cōclusio est, quæ superioribus breuiter repetitis propositionem iterat.

Da exemplum.

propositio.

Sapiētis est famæ suæ lōgè diligētius, quā opibus suis, nō minus verò diligēter, quā vitæ cōsulere. Minꝰ siquidē dāni & incōmodi accipit, qui pecuniā, aut etiā vitā amittit, quā qui famam. Fama amissa in integrū restituitur nunquā. Et vita quidē corporis, cùm certos à natura terminos acceperit in longū tēpus extēdi nequit. Fama verò hominis, quę est altera & potior vita nostra, etiā post cineres & rogū supereſt. Vitā igitur quisquis eripit, rē adimit, qua nullo etiā auferēte, diu frui non poteramus, at famā qui eripit, re immortali & pulcherrima nos spoliat, Quod veteres rectè intellexisse mihi vidētur, qui nō pecuniā modò, verūetiā vitam ipsam effundere nō dubitarunt, quo nomē suum, quam maximè prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, vt postquam se fama spoliatos

ratio pro positionis.

confirmatio rationis constans collatione

expolio ab exēplo.

viderent

viderẽt, ne cauſſam quidem eſſe putarent, cur diutius in vita manerẽt. Adeò grauius famæ, quàm vitæ diſpendium iudicabant. Quod ſi igitur homines, iis rebus maximè timere videmus, quæ, cũ ſuut precioſiſſimæ, facillime tamen perduntur, ac difficilè reſtituuntur: ſapiens exiſtimandus non eſt, qui famæ, quæ neque reſtitui poteſt ſemel amiſſa, & qua nihil habet homo precioſius, non multò diligentius conſulendum putet, quàm pecuniæ, aut etiam vitæ.

Poteſt etiam tribus dũtaxat, aut quatuor confici collectio, ſi vel confirmatio, vel expolitio, vel vtraque omittitur.

Quomodo differt Collectio à Ratiocinatione?

In collectione id ipſum, q̃ proponitur, in concluſione repetitur: In ratiocinatione concluditur id q̃ eſt è propoſitione & aſſumptione confectũ

4. *Complexio ſiue Dilemma.*

Quid eſt complexio ſiue dilemma?

Eſt argumentatio, in qua vtrumuis cõceſſeris, reprehenditur, vt: Gabinium admonendum non cenſeo. Nam ſi bonus eſt, admonitione non habet opus, ſin improbus, eam contemnet.

Aliud.

De futuris angi metu non debemus. Etenim ſi bona ſunt, fruſtra metuimus: ſin aduerſa, infelicitatem duplicamus.

Vitiosæ cõplexiones sunt, in quibus aut vtraq; pars aut altera conuerti, & in aduersarium retorqueri potest vt: Accusandus omninò nõ est. Nam si veretur, quid eum accusas, qui probus est? si nõ veretur, quid eum accusas, qui id parui æstimet? Hic inuertitur vtraq; pars. Prior, vt: Imò si veretur, maximè est accusandus, vt corrigatur. Posterior, vt: si non veretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus est. Nõ est hic puer tradẽdus priuato præceptori. Nam si est literarum studiosus, non habet opus priuata institutione: Sin ocio est deditus, nihil proderit disciplina ignauo. Hic inuertitur prior pars: Imò si studiosus est, plus proficiet, quam si priuatum præceptorem habuerit.

5. *Enumeratio.*

Quid est Enumeratio?

Est in qua pluribus rebus sufficienter expositis & cæteris infirmatis, vna reliqua necessariò confirmatur.

Quibus constat partibus?

Expositione, confirmatione, conclusione.

Da exemplum.

Dispositio. Si illũ ab hoc dicis occisum, cum sine caussa nũquã suscipiatur maleficiũ, necesse est aut metu, aut odio, aut spe alicuius cõmodi, aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum. Sed neq; odium, neq; metum, neq; spem interfecisse, neq; ad amicum aliquem mortem eius pertinere probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non esse illum occisum.

Infirmatio.

Interdum

Interdum constat tantùm infirmatione & cõcluſione, vt Neque metuit, neq; odio habuit, neq; aliquid commodi ſpectauit, neque amicitia alicuius motus eſt: Igitur non occidit. Fabius argumẽtum à remotione appellat. Dialectici vocant argumentationem à ſufficienti diuiſione, vt: Neque cenſura, neque vindicta, neque teſtamento liber factus eſt: Ergo liber non eſt. Confutatur autem enumeratio, ſi aut vnum aliquod mẽbrum, quod ab aduerſario præteritum erat, profertur, aut ſi vnum quippiã ex his, quæ prolata ſunt, falſum eſſe oſtenditur. Concluſio.

6. *Concluſio ſimplex.*

Quid eſt Concluſio ſimplex.

Eſt argumẽtatio, in qua ex eo, quod antecedit aliquid conſequi neceſſe eſt, vt: Spirat, ergo non eſt mortuus. Literas nouit, ergo didicit. Si hunc hominem conſtat in prouncia fuiſſe occiſum, ab hoc, qui tum Romæ fuit, occidi non potuit.

Refutatur hæc argumentio duobus modis. Primò, ſi id, quod ſequitur, non neceſſariò cũ antecedente cohærere oſtenditur, vt: Si mater eſt, diligit filiũ. Refellitur, quia Medæa filium occidit. Hoc vocant Dialectici negare conſequentiam. Deinde ſi id, quod antecedit, negatur eſſe verum, vt: Philoſophia ſocordiam affert: Ergo Philoſophia eſt vitanda. Refellitur, quia antecedens eſt falſum. Eſt igitur negandum, vt fit in Enthymemate.

7. *Subiectio,*

Quid est subiectio?

Est argumentatio, in qua quærimus, quid pro aduersario, aut contra nos dici possit, deinde per singulas interrogationes properè subijcimus rationes, quibus id, quod dictum est, refutatur.

Quot partibus constat subiectio?

Trib⁹, Interrogatione, Subiectione, & Cõclusione.

Da exemplum.

interrogationes subiectiones. Quæro, vnde iste ex tenui iam pecuniosus factus sit? Patrimonium amplum relictũ est? at patris bona vænerunt. hæreditas aliqua obuenit? at a suis exhæredatus est, ex mercatura quã instituit, quæstum maximum consecutus est? at ex ea re, quæ habere videbatur, omninò omisit. Quare si his rationibus nõ locupletatus est, aut illi aurum domi nascitur, aut vnde non licuit pecunias accepit. Refutatur subiectio, si aut aliquid prætermissum esse ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enumeratis, sicut fit in enumeratione, in quã subiectio commutari potest.

conclusio

8. *Oppositio.*

Quid est oppositio?

Est in qua ex oppositione ad ipsam propositionem reuertimur.

Quot partibus constat?

Tribus.

Quibus?

Propositione, Oppositione, & reuersione.

Da exemplum.

Si eo tempore, quo hunc hominem in prouincia occisum dicitis, ego Romæ fui: relinquitur à me non occisum. Nã si tunc in prouincia fuissem, à me occisum suspicari poteratis. Nunc autem cùm eo tempore in prouincia non fuerim, nihil est, quòd hominem à me occisum suspicemini.

Inuersio.

Quid est Inuersio?

Est argumentatio, in qua ex aduersariorum ratione non id, quod ipsi volunt, sed quod vtile nobis est, sequi demonstramus.

Quibus partibus constat?

Propositione, Ratione, & Inuersione.

Da exemplum.

Non sunt legendi poëtæ, Demulcent enim legentis animum, & alliciunt: imò ob id ipsum sunt legendi, quia demulcent animum.

FINIS.

METHODVS CONSCRIBENDI EPISTOLAS AVTORE CHRISTOPHORO Hegendorphino.

CHRISTOPHORVS HEGENDORPHINUS Laurentio Czoch discipulo suo, S. D.

EN iterum prodit opusculum istud de conscribendis epistolis, & renatum, & auctum. Tibi verò, mi Laurenti, nuncupatur, vt, qui à me vnicè amaris, mei quoque erga te amoris ἀνάμνησιν habeas. Tu verò in literas & Græcas & Latinas, vt soles, gnauiter incumbe. Nec te deterreat, quòd hoc seculo, tam literæ, quàm literati contemptui sint. Redibit, crede mihi, redibit suus honor & literis, & literatis: nam omnium rerum vicissitudo est, τοῖς δ' ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ τὰ πρῶτα πίπτει γίνεται, καὶ αἰδὶς φίλα, vt inquit Sophocles.

VALE.

Quid

Quid eſt Epiſtola?

Epiſtola eſt ſermo abſentis ad abſentem.

Cur inuenta?

Vt faceremus certiores abſentes, ſi quid eſſet, quod eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum intereſſet: author Cicero libro epiſtolarum ſecundo.

Genera Epiſtolarum.

Epiſtolæ aut ſunt demonſtratiuæ, aut ſuaſoriæ, aut iudiciales.

Demonſtratiuum genus Epiſtolæ.

Conſtat & laude & vituperio, perſonarum, factorum, rerum.

Perſona laudatur à { Natalibus. Pueritia. Adoleſcētia. } { Iuuenta. Senecta. Morte. }

Laudari & poteſt perſona ab animi bonis, id eſt, virtutibus, à corporis bonis, à valetudine, dignitate, viribus, velocitate: denique ab extraneis, honore, affinitate, genere, amicitia, pecunia, patria.

Sic laudaturus Annibalem, ſcribere potes.

Annibal natus eſt patre Amilcare, viro fortiſſimo, & cùm iam eſſet annorū nouem, fama eſt eum pueriliter blandientem patri, vt duceretur in Hiſpaniam, quùm perfecto Africo bello, exercitū eo traiecturus ſacrificaret altaribus admodum tactis, ſacris iureiurando adactum ſe, quàm primùm poſſet, hoſtē fore populo Romano. Miſſus Annibal Hiſpaniam, primo ſtatim aduentu, euntē

exercitum in ſe conuenit. Amilcarem viuentem redditum ſibi milites credebãt. Ingenium eius ad res diuerſiſſimas, parendum & imperandum habile erat. Saguntum Romanis fœderatum intra ſex menſes euertit. Alpibus patefactis, in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronũ apud Trebiam, Flaminium apud Traſiminum ſuperauit, &c. Denique cum nemo per omnia ſit felix, à Scipione ſuperatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit: quo victo, ad Proſiam Bithiniæ regem conceſſit: vnde Romam repetiturus, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno, abſumptus eſt.

Exempla locorum aliorum.

Cicero libro Epiſtolarum quarto, epiſtola quæ incipit: Accipio excuſationem, &c. Seruus tuus, vel potius noſter, ſumma me obſeruantia colit, cuius ego cum omni probitate, ſummaq; virtute, tum ſtudijs, doctrinaque delector, &c.

Cicero libro Epiſtolarum nono, epiſtola, Et ſi contentus.

Nihil enim mihi crede, virtute formoſius: nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper amaui, vt ſcis, Marcum Brutum, propter eius ſummum ingenium, ſuauiſſimos mores, ſingularem probitatem atque conſtantiam, &c.

Plin. Iunior Mauricio ſuo, S.

Petis, vt fratris tui filiæ proſpiciam maritum quòd

quòd meritò mihi potiſſimū miungis. Scis enim quātopere ſummum illum virum ſuſpexerim, delexerimq; quibus ille adoleſcētiam meam exhortationibus fouerit: quibus etiam laudibus, vt laudandus viderer, effecerit, nihil eſt quòd à te mandari mihi aut maius, aut gratius, nihil quod honeſtiùs à me ſuſcipi poſſit, quàm vt eligam iuuenem, ex quo naſci nepotes Auruleno Ruſtico deceat: qui quidē diu quærēdus fuiſſet niſi paratus, & quaſi prouiſus eſſet Municius Acilianus, qui me, vt iuuenis iuuenem (eſt enim iunior pauculis annis) familiariſſimè diligit, reueretur vt ſenem, nam ita à me informari & inſtitui cupit, vt ego à vobis ſolebam. Patria eſt ei Brexia. ex illa noſtra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis atque ruſticitatis retinet ac ſeruat. Pater Municius Macrinus equeſtris ordinis princeps, quia nihil altius voluit. Aduectus à diuo Veſpaſiano inter prętorios, honeſtā quietem, huic noſtræ ambitioni dicā, an dignitati, conſtantiſſimè prætulit: habet auiam maternam, Serranam Proculam à municipio Patauio: noſti loci mores. Sarrana tamē Patauinis quoq; ſeueritatis exemplū eſt. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide propè ſingulari. In ſumma, nihil erit in tota domo, quod non tibi tanquam in tua placeat. Alciano verò ipſi plurimum vigoris, induſtriæ, quiq; in maxima verecundia quæſturam, tribunatum, prætūram honeſtiſſimè percurrit, ac iam

pro

pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor, quæ ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adijciam, esse patri eius amplas facultates, &c. ijdem loci sunt vituperij. Nam & à natalibus obscuris, pueritia tarda, adolescentia stertente, malicioſa, iuuenta ignaua, senecta inopi, morte ignominioſa, vituperatur persona.

Exempla suppeditabit frequens lectio epistolarum, & Ciceronis, & Plinij.

Genus Demonstratiuum epistolæ ipsius facti.

In hoc facta laudamus & vituperamus.

Loci confirmationis sunt.

Honestum, vtile, facile, pium, iustum, &c.

Exemplum.

Multa sunt Romanorum præclara facinora, sed hoc facilè clarissimum est, quòd P. Decius pro salute exercitus Romani, se Dijs manibus vltrò deuouerit: nam quid honestius & sibi priuatim, & publicè omnibus facere potuisset: Priuatim, quod non parui animi sit mortẽ oppetere, vitam, qua nihil charius homines habent, tum lubens ponere. Neque verò id temerè fecit, sed admonitus somnio, seu potiùs diuino afflatu se deuouit.

Publicè

Publicè verò quòd non poteſt non honeſtũ eſſe, quod vir bonus pro ſalute patriæ moritur. Agè verò: quot commoditates hoc ſuo facto attulerit, vide: Duces optimos quoſq; ſeruauit: exercitum victorem domum remiſit, Romanis æternam gloriam peperit: ſe denique à mortalitate vindicauit: Pater patriæ iure ſuo dici poteſt. Quid verò commemorem, quàm difficile hoc factu fuerit? Nemo non hominum amat vitam: hæc ſi ponenda eſt, dolemus quantumuis ſimus fortes: Vir tamen ille cùm videret ſua vita Reipublicæ ſalutẽ periclitaturam, maluit Rempublicam, quàm ſe incolumẽ.

Aliud.

Quòd ducentos ducatos ad ludum literarium erigẽdum dediſti, vehementer laudandum cenſeo. Quid enim honeſtius, quã de literis benè mereri? Quid magis pium, quam bonorum iuuenũ ſtudia in vrbe alere? Porro ſi Demoſthenes eſſem, commoda facti tui, quid dicam exornare, vix enumerare poſſem. Principio, vide tua priuata cõmoda, laudaberis donec vllæ ciuitatis reliquiæ ſuperfuerint, tum (cùm nemo non morti obnoxius ſit) hoc tuo beneficio te à morte aſſeres, vt qui ſemper in hominum pectoribus, in monumentis eruditorũ victurus ſis. Nõ enim ingratæ ſunt literæ, immortali præconio ornant ſuos inſtauratores. Porrò ecquã putas multos inſigniter eruditos iuuenes velut ex equo, quod aiunt, Troiano, è ludo illo prodituros. Et cum Plato beatas Reſpublicas dixe-

rit, quas aut Philosophi gubernarent: aut in quibus gubernatores philosopharentur: beatissima erit Respublica tua, quę à tot eruditis viris gubernabitur, idque beneficio tuo, &c.

Generis demonstratiui Epistolæ.

Cuius loci sunt, honestum, vtile, facile, difficile, honestas rerum antiquitate, miraculo rei, inuentoribus tractatur. Vtilitas spargitur in multa, cùm circumstancijs docemus, quibus, quando, vbi, cur res sit vtilis.

Exemplum.

Theologia meritò omnibus literarum studijs præponitur, vt quæ antiquissima est, vt quam inuenit ὁ θεὸς cuius nec principiū nec finis est: quam vt mūdo palam faceret, Christum de cœlo demisit. Hic eam per prædicationem & suam & Apostolorum in totum orbem terrarum enunciauit. Commoda Theologiæ: conscientiæ tranquillitas, iustificatio nostri, vita æterna, vnicum propugnaculum aduersus peccatum, mortem, diabolū, Facilitas: Si enim temetipsum abneges, si de te desperes, adest spiritus ille Domini, & sine negocio te in penuaria sua perducit.

Huc refer descriptiones.

Regianum quæ laudantur à
- Ducibus, Regibus.
- Vrbium frequentia.
- Celebritate, Copia annonæ.
- Tuto transitu.

Exem-

Exemplum, vt apud Plinium libro.3.cap.5. Vbi Italiam sic laudibus tollit: Iam verò tota ea vitalis, ac perennis salubritatis cæli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot montium adflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia proceri vellera, tam opima tauris colla, tot amnium fontiumq; vbertas totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum commercio patens vndiq;, & tanquam ad iuuandũ mortales ipsa auida in maria procurrens, &c.

Vrbium quę laudantur à { Repub. Senatu, populi frequẽtia, bellicositate, ciuium vrbanitate, concordia, domorum magnificentia, rerum vadarum copia non ita magno parabili, ab aêr, a vicinia, villa.

Virgilius primo Aeneidos.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuêre coloni,
Carthago Italiam contrà, Tyberinaque longè
Hostia, diues opum, studijsque asperrima belli.

Plinius libro tertio, capite quinto, Romam sic laudat: Vrbs Roma vel sola, quo tandem narrari debet opere, &c.

Ædificiorũ, quæ laudantur ab { Atrio. { Situ. / Magnitudine. { Prospectu. / Figura. { Vestibulo. / Cubiculis. { Penetralibus. / Conclauibus. { Triclinijs.

Exemplum habes apud Plinium libro Epistolarum secundo, Epistola ad Gallum.

Homerus libro Iliad. ζ. domum Priami sic describit.

Αλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικάλλε' ἵκανε,
Ξεστῇς ἀθούσῃσι τετυγμένον, αὐτάρ ἐν αὐτῷ
Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο
Πλησίον ἀλλήλων δοδήμενοι, ἔνθα δὲ παῖδες
Κοιμῶντο Πριαμίδαι, παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι
Κουρίδιον δ' ἑτέρωθεν ἐναντίοι ἔνδοθεν αὐλῆς
Δώδεκ' ἔσαν τέγεοι θάλαμοι ξέστοιο λίθοιο.

Hoc est.

Sed cùm iam ad Priami domum valdè pulchrā venissēt, politis parietib. fabricatā, & in ipsa quinquaginta inerant thalami de polito lapide propè inter se constructi, vbi filij dormiebant Priami, propter desponsatas vxores: filiarum verò ex altera parte è regione inter aulam duodecim erant sublimes lecti de polito lapide, &c.

Fluminum, quæ laudantur, { Ab amplitudine, cursu, colore, ortu, nimirum vnde nascantur, locis: quæ præterfluūt, quæ influunt. Agris, nemoribus, quæ irrigāt, piscium genere.

Exemplum inuenies apud Plin. lib. 5. cap. 9. vbi Nilum describit. Verg. lib. 2. Æneidos,

Leni fluit agmine Tybris.

Ecce à cursu Tybrim laudat.

Pli-

Plinius lib.5.cap.28.

Amnis Indus in Cybratarū iugis ortus recipit sexaginta perennes fluuios, torrentes verò amplius centum, &c.

Agrorum, qui laudātur ab his. { Quid ferant, quantum, quo ritu colantur, cuiusmodi cultores habeant. Quod arborum genus, quod vinum proferant.

Huc refer laudes amœnitatum ruris.

Horatius lib. Epistolarum 1. Epistola ad Faustum

Nouisti ne locum potiorem rure beato?
Est vbi plus tepeant hyemes, &c.

Montium, qui laudantur à { Radicibus. Si quid habeant nouum. Quid prodigiosum. Quid memorabile.

Plinius lib. 3. cap. 8. Ætna mons nocturnis minus incendijs.

Vergilius lib. 3. Æneidos.

Ipse sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis,
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,
Attollitq; globos flammarum, & sydera lambit.
Interdum scopulos, euulsaq; viscera montis
Erigit, eructans, &c.

Generis Deliberatiua Epistola.

In hoc suademus aliquid, aut dissuademus.

Cuius loci sunt.

Honestum, vtile, possibile, necesse, facile, iucundum, piũ, iustum, æquũ, glorioſum. Porrò honesti ratio in virtutib⁹ sita est. Proinde si honesti fontes scire vis: necesse est, vt virtutum singularum rationes teneas, quas ex 1. Officiorũ libro perdisces. Cæterùm de vtilitate suprà diximus. Necesse est, vt inquit Cicero, sine quo sálui esse nõ possumus.

Aliqui hos locos recensent.

Laudem, gloriam, fidem, iustitiam, quæstum, emolumentum, fructus.

Hi verò loci cum superioribus re ipsa conueniunt.

Exemplum.

Suadet amicus amico, vt iuri ciuili nauet operam.

Audio te vir optime, tecum inire rationẽ cuiusnam studiorum generi te tradas. Tu verò, si amici consiliũ admittis, suadeo vt animum tuum ad iuris ciuilis scientiã adiungas. Quid enim honestius hoc studio aut dici, aut fingi potest? Hoc poteris succurrere oppresso, iudicare pupillo, defendere viduam. Quid porrò necessarium magis? Tolle è medio ius ciuile, & omnes vrbes subuerteris, omnes rerum publicarum formas cõfuderis. Non opinor ignoras, quid dicat Cicero in oratione pro Cluentio: Quòd hoc vinculũ sit ciuitatis, hoc fundamẽtum libertatis. Vt enim corpora nostra sine mẽte, ita ciuitas sine legibus, suis partibus & neruis

uis & ſanguine, & membris vti non poteſt. Audi verò, quid dicat idem Orator pro Cecinna. Nihil in ciuitate, inquit, tam diligenter retinendum, quã ius ciuile quo ſublato, nihil cuiquam exploratum eſſe poteſt, quid ſuũ, quid alienum ſit. In hoc enim incũbit ius ciuile, vt optima ciuitas conſtituatur. Alcinno auctore. En habes iuris ciuilis neceſſitatẽ. Iã verò quãtũ adferat ijs, qui ei præſunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? & vt alios omittã, quantũ ſplendoris ars hæc Mutio Scæuolæ attulit, vt cuius domus verum oraculum ciuitatis Romanæ dicta eſt? Sabinus quidã angustæ rei familiaris, propter Iuris ciuilis ſtudiũ à Tiberio Cæſare in equeſtrẽ ordinem ĩ grãdis natu, & ferme quinquaginta annorum, exceptus eſt. Caius Caſſius longius ſub eodẽ Tyberio in maximo honore habitus eſt, ſub Claudio præfectus Syriæ creat? Quod ſi quæſtũ quoque ambis, nulla eſt ars quæſtuoſior: id q verſiculus ille, licet in ſyllaba vna vulgo vitioſus, ſatis arguit: Dat Galenus opes, dat ſanctio Iuſtiniana. Quid quod re ipſa vides nullũ quantũuis mediocriter iuris peritũ rei familiaris inopia laborare? Nec vero eſt quod te difficultas deterreat: ſtudium iſtud admodũ facile eſt, ſi quis illud diſciplinis alijs inſtructus adeat. Tu verò cũ ſis linguarum callentiſſimus, facundia facundior, memoria viuaciſſima præditus, quid obſecro difficultatis perſenſurus es? Accedit huc quod totum iſtud Ius in certos illos innumeros libros relatum

est, nec quod si perdideris (perdisces verò si ingenium intenderis) tantùm non alter Scæuola futurus es. Hic quoq; certum aliquem scriptorē eligere nec fas, vt pleriq; faciunt, qui iam illius iam istius auctoris interpretamenta sequētes, & ipsi incerti sunt quos sequantur, & auditores multò incertiores abeunt. Deniq; est mira quædā in cognoscēdo Iure ciuili suauitas & delectatio. (Nam vt Ciceronis verbis vtar) si quem aliena studia delectant, plurima & in omni Iure ciuili & in Pōtificum libris, & in XII. tabulis antiquitatis effigies, quòd & Romanorū prisca vetustas cognoscitur, & actionum genera quædam maiorum consuetudinem vitamq; declarant. Age igitur, cùm Iuris ciuilis studio nullum sit honestius, nullum magis necessarium, nullum vtilius, facilius, deniq; iucundius, Corębo (quod aiunt) stultior eris, si nō ad hoc studium animum tuum appuleris. Vale.

Contrarij loci sunt, in dissuadendo scilicet.

Inhonestum, inutile, difficile, non necessarium, impium, periculosum, impossibile.

Exemplum.

Dissuadet amicus amico, ne mercaturæ studeat.

Licet amicorū mellitissimè, ipsemet cōsilio vales, tamē cū te plurimū amē, non possum nō, quid ego de tuo instituto sentiam, apud te exponere,

est,

Rumor est te mercaturæ vacare velle: quod ne facias suadeo. Principio nō potest ꝑ opes tuas fieri, vt copiosam mercaturam instruas. Mercatura autem, vt inquit Cicero, si tenuis est, sordida putāda est. Sordidi enim putātur, qui mercatoribus mercantur quod statim vendant. Quid quæso proficiunt, nisi admodū mentiantur: nec verò quicquam turpi⁹ est vanitate: hæc ille. Porrò pone ob oculos pericula, quæ tibi ingruēt, vbi iam huc iam illuc, vel pedes, vel eques proficiscēris: si quid pecuniarum in zona tecū gestaueris, millæ insidiæ tibi tēdētur: si merces aliquas coêmeris, iam vel in mari intercident, vel via pedestri à latronibus intercipiētur. Taceo imbres, tornitrua, grādines, quæ tibi iā huc, iam illuc proficiscenti imminebūt. Omitto laborem emendi, vehendi domum, has, inquam, malorum Iliadas reputa, & nimirū ni cane peius & angue metcaturam oderis. At quæstus forsitan tibi arridet. Verùm heus tu, quàm quęso sordidus est? quàm impius? Siquidē tu res minoris emis, vt pluris fratri tuo vendas. En quàm pius quæstus. Quid verò, si aliquando cum merce vna aut altera tantum iacturæ acceperis, quantum in multis non resarcire potes? Quid verò vbi non semper pecunia præsente emere poteris, & maioris emas, quàm reuendere vnquam queas: Quid: si aliquando vnam rem plures alij emerint, & tua tibi domi maneat, vbi tunc manebit quæstus? Denique quę necessitas, si Dijs placet, Diomedæa te ad merca-

turā adigit? an non literas tenes? quæ vnæ, te, quocunq; terrarum veneris, alere poterunt? quæuis enim terra alit artem. Et cur non potius te ad certum aliquod ſtudiorū genus tranſfers: vel medicinam, vel ſi mauis etiam iuris prudētiam? hac ſanè via citius ad honores, quorum ſcio te eſſe famelicum, ad opes, quas ambis, proueheris. Proinde ſi me amicum vis, aliò inſtituti tui vela verte.

Exemplum diſſuaſoriæ orationis habes apud Ciceronem vij. Philip.

Ad hoc genus Epiſtolæ, refer Epiſtolam
- Conciliatricem.
- Exhortatoriam.
- Dehortatoriam.
- Petitoriam.
- Commendatoriam.
- Conſolatoriam.

Conciliatrix Epiſtola eſt, qua conciliamus vel noſmet ipſos alijs, vel alios alijs.

Loci ſunt ijdem qui ſuaſoriæ Epiſtolæ: dicimus honeſtū eſſe, vt iram, ſimultatē, odium deponant: ſiquidē fortium virorum eſſe, ſeipſos vincere. Dicimus impiū eſſe, Chriſtianū cū Chriſtiano diſſidere, cùm vtrumq; Chriſtus ſuo ſanguine coniūxerit: ipſe enim eſt pax noſtra. Oſtēdimus multa incōmoda, quæ ex illis odijs mutuis, ſimultatibus gliſcāt: facilè verò eos poſſe recōciliari docemus, ſi modò vtrinq; quicquid vltrò citroq; moleſtiarū ſit, animo expuerint: nos & alios bonos viros æquum

æquum ſit vtrinque, pronunciaturos.

Exhortatoriæ quoq; & dehortatoriæ loci ſunt, qui ſuaſoriæ & diſſuaſoriæ.

Eraſmus hos locos enumerat.

Laudem { Rei, vt: Si res pia, honeſta iucunda, glorioſa ſit, &c. / Perſonæ.

Spem bonorum, Odium inimicorum,
Metum malorum, Commiſerationem,
Amorē eorū, quorū gratia res aliqua ſumitur. Æmulationem,
Expectationē inimicorū

Exemplum apud Eraſmum offendes.

Cicero lib. Epiſtolarum 2. epiſtola quæ incipit, Epiſtolarum, &c. Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta, & parata incredibilis quædā expectatio, quam tu vna re facillimè vinces, ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, &c.

C. Plin. Octauo ſuo, S. D.

NOminem te patientem, vel potius durum ac penè crudelem? qui tam inſignes libros tam diu teneas? quouſq; & tibi & nobis inuidebis? tibi maximam laudem, nobis voluptatem. Sine per ora hominū ferantur, ijſdemq; quibus lingua Romana ſpacijs peruagentur, magna etiam longaq; expectatio eſt, quam fruſtrari adhuc, & ſufferre non debes. Enotuêre quidam tui verſus, & inuito te clauſtra refregerunt: hos niſi retrahas in corpus, quandoque vt errores aliquem, cuius di-

cantur, inuenien. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc vno monumẽto potes. Nam cætera fragilia & caduca, non minus quàm ipsi homines occidunt, desinuntque. Dices, vt soles, amici mei viderint.

Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laborioſos, vt tantũ curæ intentionisq; susc ipere & possint & velint: sed despice ne sit parum prouidum sperare ex alijs, quod tibi ipse non præstes. Et de deditione quidem interim, vt voles recita saltem: quò magis libeat emittere, vtq; tandem percipias gaudium, quod ego olim pro tenõ temerè præsumo. Imaginor enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentiũ maneat: quo ego, cùm dico, vel recito, nõ minus, quàm clamore delector, sit modò silẽtium acre & intentum, & cupidum vlteriora audiendi: hoc fructu tanto tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare, quę cùm modum excedit, verendum est, ne inertiæ & desidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat.

Exemplum epistolæ dehortatoriæ.

Bella verò res est, quòd tu, vt audio, dies noctesque ebrietati deditus es: an non vides, quàm turpis res sit, quàm homine indigna? Etenim homo vna ratione cęteris animãtibus anteit. Hæc verò vini iuxtà ceruisiæq; ingurgitatione adeò, obruitur, vt ex homine porcus quidam Acarnanius reddatur.

reddatur. An non verò te ab ebrietate deterrent, tot malorum agmina, quæ Plinius lib. 14. recenſet? Hinc, inquit, pallor, & genæ pendulæ oculorum vlcera, tremulæ manus effundentes plena vaſa, & furiales ſomni, & inquies nocturna: hæc ille. Et quid obſecro inimici tui, qui tuam vitam adeò obſeruant, dicturi ſunt? Imo quid & amiciſſimi tui dicent? En hic nos ab ebrietate auocare deberet, & nemo eſt, qui eã impẽſius amet, colat. Quid huic credemus, qui ſemper ebrius eſt? Ebrij verò non rarò cũ Parmenone Terentiano nihil tacere poſſunt, quantumuis arcanum, quantumuis bona fide illis creditum. Tu ſi ſapis, vide ſobrius magis poſthac, quam ebrius conſpicaris. Vale.

Petitoria.

Petimus honeſta, vtilia, facilia & factu & præſtitu, poſſibilia, neceſſaria.

Exemplum.

Petit amicus ſibi decem aureos mutuò dari.

Quod ego tibi vltrò deferrem, ſi facultatũ mearum eſſet, id non dubito, quin & tu mihi lubens delaturus ſis, mi Petre. Opus eſt mihi decẽ aureis, quos oro vt mihi des mutuo: non dici poteſt, quã illis egeã. Etenim domine obulus quidẽ amplius mihi eſt, & vt ſcis, mihi multi ſunt liberi, multæ operæ, quibus victus ſuppeditãdus eſt, nõ quæruntur vnde habeas, ſed oportet habere. Neque verò tibi

homini tantum non cum Crœso conferendo, difficile factu erit, decem aureos hominis, & egentis & amici vsibus exponere. Tu sanè non decē, sed ducentos citra tuarum rerum dispendium, mihi vtendos dare posses: sed parum abs te peto, vt minori negocio impetrem. Quot verò mihi cōmoditates parua ista pecunia allaturus sis, vide: meam existimationem, ne omnino deleretur, cōseruabis: liberi, operæ, vxor, ne fame pereant, cauebis: me in tuo, quod aiunt, ære esse facies. Vbi vicissim si nō pecunia, at industria, consilio, literis, si quas modò calleo, tibi tuisque consulere potero, dispeream, si non me tuum esse dixeris. Vale.

Seruius, id quod & Erasmus obseruauit, enarrans orationē illam Iunonis 1. Æneid. Æole, &c. dicit id quod petimus, possibile, & iustū esse debere, tum modum præstandi præscribendum, postremò remunerationem addendam.

Exemplum.

Optime vir, est quod a te petā. Sycophāta, quē nosti, mihi multis modis molestus est: quare à te peto: quò illū cōpescas, vt molestiarum finē faciat: Ecquid verò iustius quam amicū amico aduersus Sycophātę oblatrationes patrocinari? Verò patrocineris, nihil facilius: noui enim authoritatē tuam: admone saltem hominem istum, quē nosti, vt linguæ imperet, vt maledicendi finē faciat: admonebis verò ipsum, cùm te, vt solet, salutandi gratia acceſſerit: ego vicissim sedulò quæ voles, faciam.

Aliud

Aliud exemplum, quo docetur in epistola petitoria sæpè demonstratiuæ locis nos vti.

C. Plinius, Maximo suo. S. D.

QVod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret, id nunc iure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altenatium est princeps, non de facultatibus loquor, quę illi largè supersunt, sed de castitate, iustitia, grauitate, prudentia. Huius ego consilio in negotijs, iudicio in studijs utor: nam plurimùm fide, plurimùm varietate, plurimùm intelligentia præstat: (nihil possum dicere ardentius) vt tu: caret ambitu, ideò se in equestri gradu tenuit, cùm facilè posset ascendere altissimum: mihi tamen orandus, excolendusque est. Itaque magni existimo, dignitati eius aliquid astruere inopinantis, imò etiam fortasse nolentis: astruere autem quod sit splendidum, nec molestum, cuius generis, quæ prima occasio tibi, in eum conferes rogo. Habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem, quamuis enim ista non appetat, tam gratè tamen accipit, quàm si concupiscat.

Commendatoria.

Qua vel aliquam personam, vel alicuius ingenium commendamus.

Exempla plurima offendes in libro Epistolarum Ciceronis 10.

Consolatoria epistola.

Qua aliquem consolamur.

Li. 4 Ep. 2.

Exemplum.

Seruius Sulpitius, M. Tullio Ciceronis, S.

POsteaquam mihi renunciatū est de obitu Tulliæ filiæ tuæ, sanè quàm pro ea, ac debui, grauiter molesteq; tuli, cōmunemq; eam calamitatē existimaui: quasi istic adfuissem, neq; tibi defuisse coramq; meum dolorē tibi declarassem. Et si genus hoc consolationis minimum atq; acerbum est propterea quia p quos ea fieri debet propinquos, ac familiares, ipsi pari molestia afficiuntur, neque sine lachrymis id conari queunt, vt magis ipsi videantur aliorum cōsolatione indigere, quàm alijs posse suum officiū præstare: tamē quæ in præsentia in mentem venerunt, decreui ad te perscribere: non quò ea te fugere existimem, sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias. Quid est quòd tātopere te commoueat tuus dolor interstinus? cogita quemadmodū adhuc fortuna nobiscū egerit, ea nobis erepta esse, quæ hominibus nō minus quam liberi chara esse debent patriam, honestatem, dignitatē, honores omnes, hoc vno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iā debet, atq; omnia minoris æstimare? an illius vicem (credo) doles, quoties in eā cogitationē necesse est & tu veneris, & nos sæpè incidimus, hisce tēporibus nō pessimè cùm ijs esse actū, quibus

sine

sine dolore licitum est mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad viuendū magnopere inuitare posset? quæ res? quæ spes, quod animi solatiū? vt cum aliquo adolescente primario coniuncta ætatem ageret? Licitum est tibi credo, prp tua dignitate ex hac iuuentute generum diligere, cuius fidei liberos tuos te tuto cōmittere putares: an vt ea liberos ex sese pareret, quos cùm florenteis videret, lætaretur, qui rem à parētē traditam per se tenere possent, honores ordinatim in Republica petituri essent? in amicorum negotijs libertate sua yterentur? Quid horum fuit, quod non prius, quàm datum, ademptum sit? At verò malum est liberos amittere: malum, nisi hoc peius sit hæc sufferre & perpeti. Quæ res mihi nō mediocrem consolationē attulit, volo tibi cōmemorare, si fortè eadem res tibi dolorem minuere posset. Ex Asia rediens. cùm ab Ægina, Megarā versus nauigarem, cœpi regiones circū circa prospicere: post me erat Ægina, ante Megara, dextra Pyreus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodā tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecū sic cogitare, hem nos homunculi indignamur, siquis nostrūm interijt aut occisus est, quorum vita breuior esse debet, cùm vno loco tot opidorum cadauera proiecta iacēt. Vis ne tu te, Serui cohibere, & meminisse hominem esse natum? Crede mihi, cogitatione ea nō mediocriter sum cōfirmatus. Hoc

idem si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas: modò vno tempore tot viri clarissimi interierunt; de imperio præterea tāta diminutio facta est, omnes prouinciæ conquassatæ sunt: in vnius mulierculæ animula si iactura facta est, tantopere commoueris? quæ si hoc tēpore non suum diē obijsset, paucis pòst annis tamen ei moriendū fuit, quoniā homo nata fuerat. Etiam ab hisce rebus animum ad cogitationē tuam auoca, atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quàm diu ei opus fuerat, vixisse, vnà cum Reipublica fuisse, te patrem suum prætorē, consulem, augurem, vidisse adolescentulis primarijs nuptā fuisse, omnibus bonis propè perfunctā esse, cùm Respublica occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, de illa cū fortuna hoc nomine queri possis? Deniq; noli te obliuisci Ciceronē esse, & eum qui alijs consueueris præcipere, & dare consilium neque imitare malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiā, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ alijs tutè præcipere soles, ea tute tibi subijce, atq; apud animū propone. Nullus dolor est, quē non longinquitas temporis minuat, atque molliat. hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tuapte occurrere. Quod si quis etiā inferis sensus est, qui illius in te amor fuit, pietasq; in omnes suos, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ, da cæteris amicis, ac familiaribus, qui tuo dolore mœrent: da patriæ,

patriæ, vt si qua in re opus sit, opera & cõsilio tuo vti possit. Deniq; quoniã in eã fortunã deuenim⁹, vt etiã huic rei nobis seruiendũ sit, noli cõmittere vt quisquã te putet nõ tam filiam, quàm Reipub. tempora, & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te hac de re scribere pudet, ne videar prudẽtiæ tuæ diffidere. Quare si hoc vnũ proposuero, finẽ faciã scribendi. Vidimus aliquoties secundã pulcherrimè te ferre fortunã, magnãq; ex ea re laudẽ adipisci: fac aliquando intelligamus, aduersam quoq; te æquè ferre posse, neq; id maius, quã debeat, tibi onus videri, ne ex omnibus virtutibus hæc vna tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo esse cognoro, de ijs rebus, quæ hic geruntur, quemadmodumque se prouincia habeat, certiorem faciam.

De genere Epistolæ Iudicialis.

Hoc constat intẽtione, id est accusatione, cùm scilicet alicui crimen obijcitur: & defensione, cùm quis crimẽ obiectum defendit & deprecatur. Hic multum refert, callere rationes amplificandi crimen, quod alicui obijcitur: refert, confutandi rationem habere cognitum.

Amplificatur res a circunstantijs { Verbis, sententijs, figuris. / Loco, / Tempore, / Persona. / Modo, / Frequentia. } Vide Fabium lib. 8. Cicer. in Partit.

Ratio confutandi.

Aut totum est negandum, quod obiectum est, & fictum & falsum esse docendum: aut redarguēda ea, quæ pro verisimilibus dicta sunt. Primo dubia esse posita pro certis, itē impossibilia esse, repugnantia esse, absurda dictu esse, inuidia magis, quam iudicio effusa, &c.

Exempla.

Accusatur amicus stupri.

An ne verò Iupiter tibi mētem abstulit omnē? Ecqua te intemperies agit, quòd Chremetis nostri filiæ vitium offers? An verò illud leue crimen est? an verò tolerādum, quod in domo optimè de te merita, ipso die natalis Christi, puellā istam famæ ante hac semper integræ stupras nec satis est, quòd cu in puella tui dissimilis es, nisi etiā sororibus alijs videntibus, & supra modum queritantibus, tuam expleas libidinem? Quid de te futurum sit, nescio, nisi quod audio exemplum in te futurum maximum. Bene vale.

Exemplum Confutandi.

Confutat quidam suspicionem vulnerati a se vicini.

Ioannes fuit hodie apud me, indicans vicinum Phaniam graue vulnus accepisse, de nullo verò suspicionē ortam, nisi de me. Ego verò ausim deierare per deos omnes, me esse extra noxā. Nam quòd isti dicunt, me heri gladio accinctum, ædes vicini præterijsse, non arguit me propterea eum vulne-

vulneraſſe, cùm multi alij prætercrint, nō minus armati, quam ego, cur non in eos quoque recidit ſuſpicio? Accedit huc, quòd ego heri circiter horā vndecimam à meridè domum Phanij prætcrij, & poſthac ne ſemell quidem in publicū progreſſus ſum: quinam igitur fieri poteſt, vt ego illum vulnerārim? cùm cōſtet eum veſperi hora nona vulneratum. Age verò quinam cōgruit, vulneratum illum à me quem ſemper parentis in loco habuerim? teſtabitur ipſe, ſi mihi non adhibetur fides. Non me fugit quinā iſti ſint, qui me hoc nomine traducant, ſunt certè mei inimiciſſimi, qui nihil prius malunt, quam me extinctum. Ex his igitur colliges, quàm falſiſſimè traducar, &c.

Ad hoc epiſtolæ genus refer	Querelam. Expoſtulationē Expurgationē. Exprobrationē Inuectiuam.	quæ vt nominibus variant, ita tractandi ratione ab argumē-tis Epiſtolæ iudicialis non multùm diſcrepant.

Exempla in auctoribus obſerua.

De exordijs Epiſtolarum.

Exordia ducuntur à rebus ipſis, de quibus ſcribimus.

Exempla.

Miram ſanè rem, & tibi, vt opinor, auditu iucundiſſimam, nō potui nō ad te ſcribere: cùm ſciā te rerū nouarū percupidum eſſe: en rem vt nouā,

ita miram auditu nuper ad te perscripsi, at audi θαυμας ὁ τέρα.

Exordia ducuntur à persona nostra.

Exemplum.

Meum erga te animũ multis sæpè nominibus tibi cognitum esse non dubito: scis, opinor, quàm patrem tuum multis sæpè rebus ornarim: non te latet, quàm toti familiæ tuæ semper prodesse studuerim, &c.

Aliud.

Si vnquam alias de te benè meritus sum, me antè benè meritum esse negare non potes, fac te quoque, &c.

Aliud.

Horreo, vt me Christus amet, dicere, quàm infeliciter cesserit mihi mea profectio. O quàm non ibi calamitatem vidi? O quam non inopiam expertus sum?

Aliud.

Quamuis alij multi hic sunt, quos mihi adfuturos spero, tu tamẽ in primis ades omnium mearũ necessitatum prora & puppis, quod aiunt.

Exordia ducũtur ab ijs, ad quos scribimus, item ab illis de quibus scribimus. Et his exordiorũ generib. in Epistola cõmẽdatoria auctores vti solẽt.

C. Plinius lib. Epistolorum secundo
C. Plin. Prisco suo.

ET tu occasiones obligandi me auidissimè amplecteris, & ego nemini libẽtius debeo: Duabus

bus ergo de caussis à te potissimum petere constitui, quod impetratũ maximè cupio. Regis exercitũ amplissimũ, hinc tibi beneficiorũ larga materia: lõgũ præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti conuertere ad nostros, nec hos multos: malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit vnus, aut alter, ac potius vnus. Is erit Voconius Ro. pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imò pater alius; nam huius quoque nomini pietate successit, Mater è primis citerioris Hispaniæ. Scis ꝙ iudiciũ prouinciæ illius, quãta sit grauitas. Flamen proximè fuit: hunc ego, cũ simul studeremus, arctè familiariterq́; dilexi: ille melius in vrbe, ille in secessu, cõtubernalis: cũ hoc seria, cum hoc iocos miscui: quid enim illo aut fidelius amico? aut sodale iucũdius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuq́; suauitas, ad hæc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditũ in caussis agendis. Epistolas quidẽ scribit, vt Musas ipsas Latinè loqui credas: amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis iuueni; quantum potui per ætatem auidissimè contuli, & nuper ab optimo Principe, trium liberorum ius impetraui, quod quãquam parce & cum delectu daret mihi, tamen tanquam liceret indulsit, hæc beneficia mea tueri nullo modo meli⁹, quàm vt augeam, possum: præsertim cùm ipse ille tam gratè interpretetur, vt dum priora accepit, posteriora mereatur. Habes, qualis, quàm probatus,

charusq; sit nobis: quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes: in primis ama hominem, nã licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua, cuius esse eum vsq; ad intimã, familiaritatem capacem, quo magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnẽ deniq; vitam eius expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac Epistola fecissem: negat enim, & quidem efficacissimè, qui reddit caussas rogandi. Vale.

Exempla plurima sunt libro 13. Epistolarum Ciceronis.

Exordia ducuntur ab officio, sic Cicero libro primo Epistolarum. Ego omni officio, &c.

Ab aduersariorum persona, si eos in odium, inuidiam, cõtemptionem adducimus, Hoc exordij genere in Epistola iudiciali vti licebit.

A tẽpore: vt Ecquid vnquam de te benè merendi tempus oblatum est commodius? Semper occasionem te mihi arctiore amicitiæ fœdere astringendi quæsiui, en iam reperiri.

A moribus, vt: Mos est, vt in his diebus natalitijs amici amicus cũ amico xenijs certet, &c. Mos est apud Lipsenses, vt in diebus Bacchanalibus alius alium ad prandium aut cœnam inuitet, &c.

Exordia sumuntur à sententijs, vt: recte dixit Comicus: Quot capita, tot sensus.

A votis: O quam vellem mihi dari vberrimã de te bene merendi ansam. Si quid votis proficeretur,

retur, optarem, vt iam Croesus alter esses, vt qui tantos sumptus quotidiè ferre cogeris.

A comparatione: Si vnquam alias, hoc certè tempore Deus Opt. Mat. cõprecandus est, vt tandem orbis funestis illis dissidijs defungatur, alioqui vereor ne prorsus collabatur.

Salutandi formulæ.

Paulus sic salutat: Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino Iesu Christo.

Cicero.

Sic salutat: M. T. C. Publio Lentulo. S. D. Plinius Iunior addit, Suo. Alias formulas ex Erasmo pete.

De superscriptione epithetorum.

Principium epitheta ferè sunt huiusmodi.

Cæsar Auguste. Rex inuictissime.
Fortissime Imperator.
Dux illustrissime.
Clementissime Princeps.
Vir generosissime, præpotens.
Ornatissime, clarissime, splendidissime.

Opt. Maxim. quod à Ioue sumptum quidã in Christum transferunt, in quem verius competit, quàm in Iouem.

Magistratuum epitheta sunt hæc.

Consul vigilantissime.
Senator splendidissime.

Censor grauissime.
Ædilis magnificentissime.
Iudex incorruptissime.
Prætor integerrime.

Ex his, qui literas profitentur appellare poteris,

- Theologos, graues, synceros, absolutos, sacros ac diuinos.
- Rhetores, disertissimos suauiloquentes, facundissimos.
- Poëtas, sacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos.
- Iurisperitos, iuris vtriusq; cõsultissimos, prudẽtissimos legũ, iuris vtriusq; iuxta doctos
- Dialecticos, acutos, argutos, inuictos.
- Medicos, peritissimos, fidos, eximios.
- Mixtè doctos, vndequaq; doctissimos.

Cognatorum & affinium epitheta ferè sunt hæc.

Pater optime.
Frater charissime.
Vxor suauissima.
Mater indulgentissima.
Patrue obseruande.
Nepos mellitissime.

Iucundissime
- Gener.
- Affinis.
- Sodalis.
- Commilito.

Ex

Ex reliquorũ genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites, & authoritate præſtantes viros appellabimus, optimates viros, ſummates, primarios nobiles graues, grauiſſimos: ornatos virtute, aut eruditione præcellentes, obſeruandos, honorandos, colẽdos, abſolutos, eximios, egregios, prudentes, ſuſpiciendos, ſpectatos, perſpicaces, circumſpectos.

Matronas nobiles, { Primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas.

Puellas lepidas { Bellas, amabiles, optimè moratas appellabimus. pudicas, mellitas iucundas.

Item adoleſcentes ingenioſos, { Probos, modeſtos. optimæ ſpei vocare licet. eximiæ indolis. generoſæ indolis.

Milites { Fortiſſimos. Exercitatiſſimos.

Opifices { Induſtrios. peritos, exquiſitos. accuratos.

FINIS.

INDEX PERVTILIS RERVM

quæ in vtroque libro continentur.

ADeò. 87.a
Adolescentiũ epitheta. 121.a
Adiectiui locatio. 79.a.
Aduerbium interponitur substantiuo & adiect. 72.a.79.b.78.b. 86.a.
AEdificia. 13.a.
AEquale & inæquale. 84.b.
AEquum. 29.a
AEdificiorum descriptio cum exẽplis. 109.a
Agrorum laus. 13.a.110.a
Amor. 21.a
AEnigma. 62.a
Aitiologia. 76.b
Allegoria. 61.a.83.a
Ambiguum. 30.a
Amo te multum, quomodo variatur. 78.b
Amplificationis formæ. 95.b.58.a
Anacœnosis. 68.a
Anadiplosis. 64.b
Anagaion. 68.b
Anaphoræ species,& quid. 64.a
Anastrophe. 66.a
Annibal. 106.a
Amilcar. 106.b
Autanaclasis. 66.a
Antimetabole. 74.a
Antinomia. 29.b
Antithesis. 73.b
Antiphrasis. 59.b
Antonomasia. 59.b. 95.b 96.a
Antopophora. 75.a
Apodioxis. 76.a
Apologi AEsopi & Menij Agrippæ 98.b
Aporia. 68.a
Aposiopesis. 69.a
Apostrophe. 69.a
Argumentorum ordo. 56.a.b
Rhetor.spec. 101.b
Artificcs. 22 b
Credibile. 97.b
Assuescendum principijs. 80.a
Asteismos. 61.b
Asyndeton. 65.b
Atque. 84.a
Attentos quomodo reddimus. 5.b
Atecnoi. 97.b
Auxe. 33.a
Auxesis. 70.b84.b

B

Beneuolentia quomodo captatur 5.a
Bonum. 29.a

C

Casus permutatio. 81.a
Catachresis. 83.a.59.b.88.b
Caussarum genera tria. 4.a
Quartum addi potest. 4.a
Character. 57.a
Charientismus. 61.a
Chronogtaphia. 69.b
Cognatorum & affinium salutationes. 3.b
Collatio quid. 96.b
Collectio quid. 102.a.b
Commendatio. 93.a
Comminatio. 69.b
Commutatio verborum, & tractationis. 98.b
Cõparatio. 29.b.& 37.b.93.b.97.a
Comparatiua. 84.b
Complexio. 103.a
Compositio. 85.a
Concessio. 29.a
Conclusio simplex. 104.a
Confutatio quid. 6 a
Eius loci. 9.b
Et ratio cum exemp. 117.b
Congeries. 72.b

Conge-

Congeries verborum, ac sententiarum. 94.a
Coniunctio posita inter adiect & substant. 79.a
Coniugatio mutatur. 82.a
Connectendi particula. 87.b
Consuetudo. 29.a
A consequentibus. 88.a
Contentio. 73.a. 97.a
Contētio demōstratiua quid 98.a
Per contrarium. 87.a b
De copia paranda præcepta quid & quotuplex. 80.b
Copiæ exercit. ad quid vtilis. 81.a
Copiæ rationes. 81.a.b. 82. a.b. 83.a b. 84.a.b. 85.a
Copiosæ tractationis exempla. 95. b. 96.a.b. 97.a
Correctio. 74.a

D

Factorum Dauidis laus. 10.a.7.b
Decius se deuouit. 99.b
Declinationis mutatio. 82.a
Defensoris loci. 28.b
Definitio. 29.b.82.b
Deliberatiui generis finis. 4.b
Loci deliberatiui. 19.a
Demonstratiuum. 95.a 106.a
Factorum. 8.b.107.b.108.a
Rerum. 11.b
Personarum. 7.b
Eius generis canones. 6.b
Item eius finis. 4.b
Denique. 87.b
Deprecatio. 29.b
Descriptionis rerum locupletatio cum eius exempl. 92.a.b. 118.b. 119.a
Deuotio. 69.b
Dialysis. 74 b
Diacœlogia. 68.b
Dicendi 3. genera. 1.a
Dictio variatur figuris grammatices. 82.a
Difficultas vnde colligitur. 9.b
Difficile. 9.a. cuius exempl. 10.a.b. 11.a
Dilemma, & eius inuersio. 103.a.b.
Dispositio quid. 55.b
Diuisio. 74.b.87.a
A diuersis. 88.b
Docilæs quomodo reddimus. 5.b

E

Ebrietas 113.b. 114.a
Ecclesiasticorum. 3.a
Egressio quid, & quot modis fit, vnde sumatur. 92.a.b
Eirmos. 66.b
Eironesa. 61.b
Eicon siue imago. 97.a. 77.a
Ecphonesis. 65.b
Elleipsis, Ecleipsis. 69.b
Elocutio. 55.a.b. quid. 56.a
Emphasis. 59.a
Enallagen. 61.a
Enallage. 79.a
Enumeratio quid, partes exempl. 103.a
Entecnoi. 96.a
Epanaphora. 64.a
Epanalepsis. 64.b
Epanados. 75.a
Epitheton. 69.b
Epitheta. 3.a.4.a.92.b
Epiphonema. 67.ab. 98.a
Epiphora. 64.a
Epist. definitio, partes, & diuersa genera. 1.a.6.2.a.b.4.a.b.106.a
Cur inuenta. ibidem
Earum exordia cum exemplo. 118.a
Epist. Accusatoriæ partes, & paradeigma. 30. b. 31.a.b. 37.a.b. 38. a.b. 39.a.b. Item eiusdem status ad amicum. 40.a.b. Ité ex Christoph. Hegend. 74.b
Purgatoriæ partes. 35.a
Exempl. 36.a.b
Expostulatoriæ partes, exemplis. 34.b. 35.a

Excusatoriæ status assumptiui. 40. b. 41. a. cum exemplis.
Epist. Commendatitiæ partes. 17. b 18. a. exemple. 19. b. 114. b. 115. a
Consolatoria. 24. b. eius exemp. 24. b 25. a. 26 a. 115. b. 116. a
Consiliatoria, eius paradeigma 2. 26. b. 27. a
Partes inuerti possunt. 27. a
Demonstratiua personarum. 13. b
Partes. 13. b. 14. a
Exempl. Ibidem. 15. a. & 109. a
Epist. defensoriæ.
Partes. 32. a. b. Exempl. 32. b. 33. a. b. 34. a
In statu absoluto. 43. b
Exempl. 44. a
Didacticæ paradeigma. 48. a. b 49. a. b. 50. a. b
Hortatoria quibus partibus cõstat 21. a. b
Eius exemplum. 21. b. 22. a. 113. a
Dehortatoriæ. 113. b. 114. a
Monitoriæ. 23. a
Epist. mixtum genus. 6. b
Epist. generis deliberatiui partes. 17. a. b. & 83. b. cum exemplo. 110. b
Suasoriæ partes. 20. a
Exemp. 20. a. b. 22. a. & 110. b. 111. a
Dissuasoriæ. 22. a
Exemp. 21. a. 111. a. 112. a b
Epist. laudis personarũ, exempl. 7. b
Petitoriæ partes. 23. a. b
Exempl. 23. b. 24. a. 114. a. b
Indicatiuæ duo genera. 51. a
Paradeigma compositæ. 51. b. Simplicis. 53. b
Eiusdem aliud. 54. a. & aliud. Ibidem, b. & similia.
Epist. intermissio. 24. b. & 35. b
Epitheta cognatorum & affinium. 120. b
Eruditorum epitheta quæ sunt, & vbi adhibentur. 92. b
Epiphonema. 67. a. b. 98. a. b. 63. a.
Erasmi copiæ liber. 78. b
Erotema. 67. b
Et copula. 79. b
Eruditio virtutis mater. 12. a. b
Ad eam exhortatio. 20. b. & 21. a. b
Etymologia. 83. b. & 88. a
Exaggeratio. 95. b. & 96. a
Exclamatio. 85. b
Exemplis affimia. 97. a
Eorum collatio, & vnde sumatur. Ibidem.
Expolitio. 72. a
Quot partibus constet cum eius exemplo. 98. a. b
Exordij partes. 50. a
In eo notando & cauendo. Ibidem
Omitti potest. 99. b
Et eius dilatatio. 100. a

F

Facile. 11. b
Facultas quomodo inuestigatur. 28. a
Fides. 97. a
Figura quid. 57. b
Figuræ Syntaxeos. 58. a
Figuræ mutatio. 87. b. 85. a
Fama. 102. a
Flumina. 13. b
Eodem descriptio cum exempl. 109. b.
Futuri variatio. 86. a
Futuri accusatio, & defensio. 30. b. 32. b
Fortitudo. 50. a

G

Genus iudiciale. 27. b
Eius finis. 4. b
Eius status tres. ibidem
Generis dialectici partes. 47. b. 48. a
Generis vel verbi heteroſis. 81. b
Genus suasorium. 95. a
Gerund. pro supino. 79. b

Gerundium pro gerundiuo. 81.b
Gnome. 77.b
Grammaticus. 79.a
H
Hendiadis. 60.a
Heterosis. 61.a.81.a.88.a
Honestum. 9.a.11.b
Sub honesto quid comprehenditur 9.a.11.b
Honest. exem. 12.a
Hyperbole quid. 84.b.62.a
Hypotyposis. 71.a.91.a
Hypallage. 62.b
Hyperbole. 62.a
Hypozeuxis. 63.b
Hypophora. 67.b
Hysteron proteron. 69.b
I
Imago quid. 97.b
Imperatiui variatio. 86.b
Incrementum. 72.b.93.a
Inductio quid exem. 102.a
Insinuatione quando vtimur. 5.b
Vnde dicta. 5.b.& quomodo. 6.a
Interrogatio. 85.b
Inuectiua. 37.a
Inuersio quid, partes, exépl. 106.b
Iudicia quid. 98.a
Iudicatum. 26.a
Ius ciuile. 110.b.111.a
Iustum. 9.a.11.b
Iustitia. 50.a
Ironia. 89.a
Isodynamia. 84.a.& vnde constet. 49.a
Ita. 51.b
K
Klimax. 72.b
L
Laus à naralibus, a pueritia. 6.b.adolescentia. &c. 7. a. cum exempl. 7.b.8. a. vide Vrbium laus
Laudis personarum exemplum. 7.b
A quibus factũ laudatur. 9.a.10.a
Laudabile quomodo, & quæ qui laudabile referũtur virtutes. 9.a
Exemplum rerum quæ laudari aut vituperari solent. 12.a.106.a.b
De alijs rebus laudandis. 107.b. 108.a.b.109.a.b.110.a
Laus à copia rerum. 15.b
Lex. 29.a
Licentia figura. 68.a
Leiptote. 60.a
Locorum descriptio. 94.a
M
Magistratuum epitheta. 3.a. 120.a.b
Matronarum. 3.b.95.b
Metonymia. 60.b.83.b
A mechanicis dehortatio. 20.b
Meiosis. 70.b.85.a
De mercatura. 111.b.112.a
Metaplasmi species. 95.b
Metaphora. 59.a.80.b
Metabasis. 76.a
Metaphora quid, & vnde sumatur. 82.b
Metalepsis. 83.b
Micterismus. 62.a
Militum epitheta. 121.a
Merismos. 74.b
Militum. 4.a
Modi Heterosis. 82.a
Mouendi modi. 94.b
Montes. 13.b. eorum laus. 110.a
Mortis consolatio. 25.a.b.&c. 115.b.116.a
Musis nihil suauius. 21.a
N
Narratio. 6.a
Narrationes fictæ, vt Luciani & de specu apud Platonem. 98.b
Narrationis dilatatio. 100.a
Narratio omitti potest. 99.b
Natura. 29.a.98.b
Necessarium. 52.a.111.b
Necessarij exemp. 111.b
Noema. 77.b.98.b

Nomina in alias partes orationis commutantur. 99.a
Notatio quomodo fit. 82.b.88.a

O

Obliqui locatio. 78.b
Obtestatio. 69 b
Occupatio. 75.b.88.a
Per occupationem 88.a
Odium. 22.b
Omoioptoton & Omoioteleuton. 65.b
Omoiosis. 76.b
Onomatopoia. 59.b
Opificum epitheta. 221.a
Opificium. 4.a
Oppositio quid, eius partes, exempl. 104.b
Orationis Rhetoriæ partes. 4.b
Orationis partes non semper omnes in omnibus. 6.b
Orationis partium venusta compositio. 78.a
Primum præceptum. 2.& 3.78. b. 4.5.79.a.
Orationis variandæ decem præcepta. 88.a
Oratio actiua in passiuam. 88.b
Orationis Rhetoricæ partiũ multiplicatio. 99.b
Ornnos. 76.b

P

Pactum. 29.a
Paradeigma. 37.a.b.38.a.b.39.a.b 77.a.
Paradeigma compositæ. 55.a.b
Simplicis. 53.b
Eiusdem aliud. 54.a. & aliud ibidẽ.
Item aliud ibidem b.& similia.
Paranomasia. 66.a
Paradoxon. 68.a
Paraleipsis. 75.b
Parabola. 73.a.77.a.97.b
Paragoge. 83.b
Parechio. 66.a
Parrisia. 68.a
Parenthesis. 78.a
Pathopœia. 71.a
Parecbasis quid. 92.a
Partitio. 74.b.90.a
Personæ commendatio. 7a
Loci personarũ exempl. 18.b.91.b
Personæ enallage. 81.b
Perorationis forma. 7.b
Perorationem. 10.a
Peristasis. 71.a
Perinde ac peræquè. 97.a
Periphrasis. 74.b.82.a.88.a
Peroratio. 5.a 6.b
Pium. 9.a.11.b
Ploce. 55.b
Pleonasmus. 69.b
Polysyndeton. 65.a.85.b
Posma. 66.b
Præteritio. 76.a
De Præpositionibus. 79.b
Principum epitheta. 3.a 120.a
Professorum epitheta. 4.a.120.b
Prosopopœia. 62.b
Prolepsis. 63.b
Procatalepsis. 74.a
Propositio generalis quot modis efferatur. 87.b
Ex narratione infertur. 5.a. eiusq; loco ponitur. 6.a
In propositionibus quot spectanda cum exemplo. 94.b
Aliquando minuenda. 6.a
Item vnde petantur. 93.a
Probationes quotuplices, & vnde ducantur. 95.b.100.b
Propositionis dilatatio. 100.a
Prudentia. 49.b
Puellarum epitheta. 4.a.120.b
Purgatio. 29.a

Q

Quæstiones vnde nascuntur. 29.a
Qualitas quot modis mutetur. 81.b
Quam & tam. 87.a

R

Ratio. 2.3.90.b.4.5.91.a.6.92.a.7.92

92.b.8.93.a.9.93.b.10.94.b.11.
95.a.12.99.b.
Ratiocinatio.30.a.94.a. quid, partes, exemp. 101.b
Regiones, 13. a. earumq; descript. 109.a
Rhetor. 78 b
Relatiua. 84.b
A relatis. 88.a
Remotio. 29.a
Pro Republica nullum fugiendum periculum. 99.a
Inter verborum & rerum copiam discrimen. 81.a
Rerum copia quot modis fit. 54.a b.55.a.b.56 b.57.a.b.
Reticentia quot modis fit. 69.a

S

Salutationes illustrium & aliorum quædam formulæ. 119.a
Sarcasmus. 61.b
Schema differt à tropo. 58.b
Schematum ordo. 63.a.66.b.70.a
Scriptum. 30.a
Sententia quid. 99.a
Earum formæ, & quid cum ea cognationem habet. 98.b
Signa. 28.a
Signum infinitum. 86.b
A signis probationes. 85.b.
Similitudinibus vti licebit. 89.b
A simili. 87.b
Situs loci exemplum.15.a.b.16.a.b
Speciei nominis vel verbi variatio. 81.b.
Speciei cum genere collatio. 90 b
Status quid.27.b.& ex quibus quæstionibus nascitur. ibidem.
Status cõiecturalis. 27. b. 28.a.eius partes ibidem b
Status Iuridicialis. 28.b
Legitimus. 29.b
Substãtiua adiect.cõmutãtur.88.b
Subiectio. 85.b.104.b
Superscriptio. 2.b
Earum formulæ. 2.b.3.a
De suppositio verbo & obliquo. 78.
Supini primi variatio, sex modis. 85.b.
Superlatiui variatio. 86.b
Superare. 86.b
Syllepsis. 63.a
Symploce. 64.a
Syllogismus. 71.b
Synonymia. 81.a.88.a
Synathroismus. 72 b
Synochoresis. 68 b
Synecdoche quot modis fit. 60.b 84.a.
Syntaxis. 85.a
συλόδηκτος. 37.b

T

Tam, quam. 86.b
Tautologia. 65.a
Temperantia. 50.a.49.b
Temporis supputatio. 2.b
Temporis enallage. 81.b
Temporis descriptio. 92.a
Topographia. 69 b
Topothesia. 69.b
Transitio.76. a. ear.for. 87.b
Translatio. 29.a.30.a
Tecmeria. 95 b
A textrina dehortatio. 22.b
Tropi species.58.b.In quo differũt à schemate. 88.b
Tropi dictionis. 98.a.b.60.a.b
Tropi orationis. 61.a
Tum, geminatum. 79.b

V

Valedictionis formulæ. 2.a
Post vale,quæ notanda. 2 b
Quæ cauenda. ibidem.
Verbum inter adiectiuum & substantiuum. 78.b
De verbi locatione. 79.a
Verborum copia quid,& in quibus consistit. 80.b
Verb. copia quot modis variatur.

81.a.
Verbi cum nomine mutatio. 81.a
Verbum cum supino. 81.a
Verbum trinomina. 83.b
Vincere. 86.b
Voluntas rei quomodo inuestigatur. 28.a
Virtutis Christianæ definitio, laus. 48.a.b. 50.a.b.
Cum virtute interire. 102.b
Vita corporis. 102.a
Votum. 69.b
Vrbium laus in exemplo. 15.a.b. 16.a.b.
Vtile. 9.a. 11.b
Vtilitas quæ cõplectatur. 9.b. 11.b
Vtilis & necessarius per exemplum 12.b.

W

While we studie. 50.b

Z

Zeugma. 63.b

FINIS.